De gereede glimlach

Elisabeth Zernike

bron
Elisabeth Zernike, *De gereede glimlach*. C.A. Mees, Santpoort 1930

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/zern001gere01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

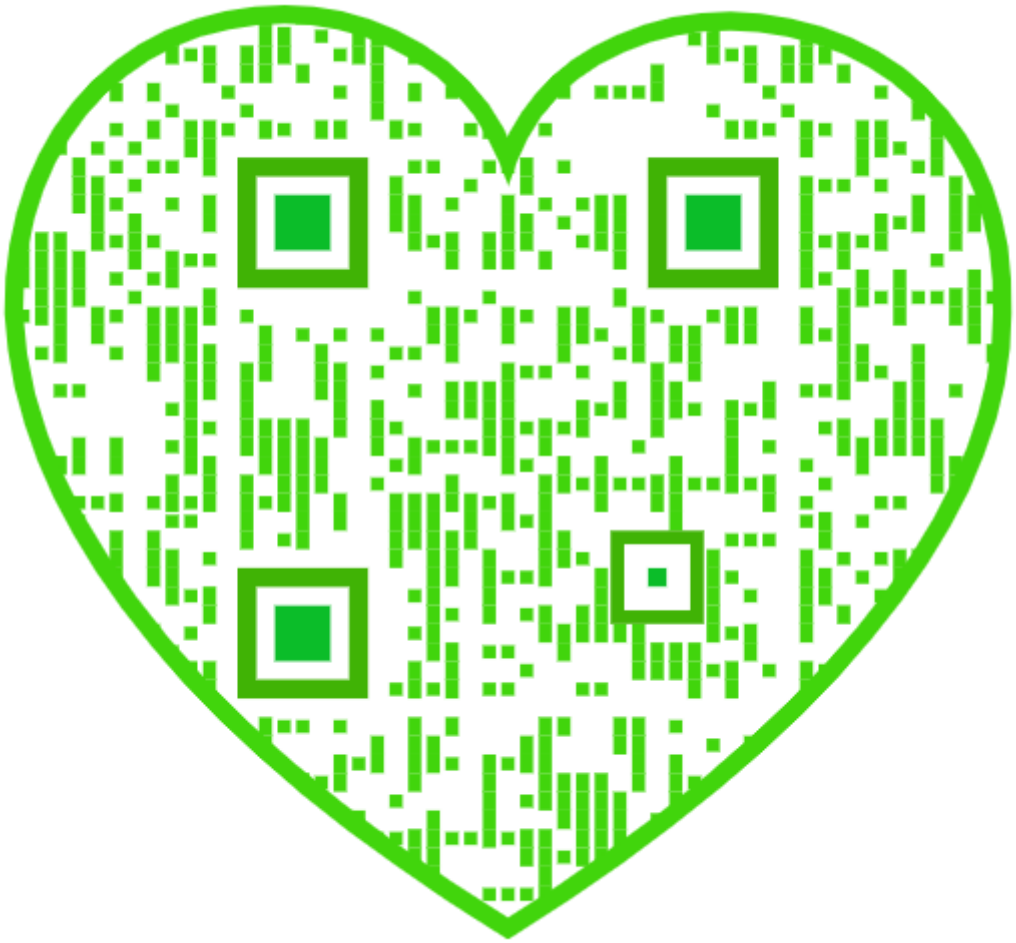

Een Voorjaar

Een Voorjaar
I

De zon scheen dien dag heel warm. Rondom het huisje geurden de jonge dennen en stonden onbeweeglijk rechtop, als door het eigen aroom bevangen. De gouden regen bloeide nog, laat en hevig, in de smalle schaduw van het achtertuintje. Een lijster trok begeerig aan de lange trossen, en twitterde weg weer, in plotseling hooge vlucht over de dennentoppen.

Een boerenmeisje, op wit geschuurde klompen, deed de keukendeur open. Even keek ze naar de vlinderbloempjes, die van den overhangenden struik op den rand van den put waren gestoven, toen liet ze haar emmertje in het water bijten en haalde omhoog, het koele, levende vocht. Een helder klik-klak van het ijzeren deksel op den hardsteenen rand; - de kippen kenden dat geluid en zochten rustig voort langs den grond, hun pooten hoog optillend, als juffertjes over een morsige straat.

De huisjes, bijna alle kleine bezittingen van gegoeden uit de stad, de huisjes lagen ver uitéén, ieder in zijn eigen sappig loofboomgroen, temidden van de hei met haar grijze, donkere dennen. Het huisje waarbij de gouden regen bloeide, zoo laat nog, heette: ‘de Kieft’, omdat het zijn puntig rieten dak zoo parmantig droeg als een kievit zijn kroontje. En de drie

jongste kinderen van den eigenaar waren er vroeg heen getrokken, met tante Geertrui, want ze waren in den guren nawinter heel ziek geweest, en moesten nu aansterken, in de zon. Ze speelden dien morgen in den zandkuil, een paar minuten van het huisje af, maar Rita, het oudste meisje, was niet zoo vol verzinsels als anders wel. Ze dacht te veel aan de pic-nicmand, die tante Geertrui nu klaar maakte. Langzaam liet ze het fijne, warme zand door haar handen glijden. Tante Geertrui had gezegd: een heeleboel lekkers, - maar jullie moet eerst goed loopen. Zij wilde wel; - maar Dickie was lui. Ze keek naar het kleine broertje. Hij was, met Hansje, naar de schaduwhelling van den kuil gekropen en trok alle grassprietjes uit die boven zijn hoofd groeiden, op den rand van de afgraving. - Wanneer gaan we nou - zei hij - gaan we nooit? Voor hem, kleine jongen van vier jaar, was het moeilijk te vertrouwen op een belofte. Tante Geertrui zou roepen - zei Hansje, en ze stak een vingertje in de hoogte. - Ik hoor wat - ja, ik hoor wat - en ze riep zingend, met aandachtig luisterend gezichtje: Hansje, Dickie, Rita! - Ze luisterden alle drie. Rita hield op met het scheppen van zand. Zooals wel meer gebeurde, Hansje, met haar besliste maniertjes, suggereerde hen. Ze hoorden tante Geertrui roepen in de verte. De verte - dat was insecten-gegons, en allerlei vreemde geluiden

- waarom niet tante Geertrui's stem? We moeten gaan - zei Rita, en stond op. Zij en Hansje hielpen het broertje uit den kuil komen en sloegen het zand van zijn kleertjes. - Nu begint haast de pic-nic. Dickie zuchtte eens.

Door het smalle dennenpad liepen ze naar huis. De zon scheen fel, en er gonsde een groote zwerm vliegen om hun hoofdjes. Ze sloegen er wat naar, in 't wilde. En dicht voor hen lag al ‘de Kieft.’ - We zullen zingen - zei Rita, en ze begon: - Kieft, kieft, wip niet weg; spreid maar wijd je vleugels uit; - laat ons stoeien in 't warme zand, laat ons gloeien in zonnebrand - het liedje dat vader op hun huisje had gemaakt en waarvan de kleintjes de woorden altijd weer vergaten. Maar Hansje hield goed wijs en wist op tijd in te vallen met: kieft, kieft. En: daar komen ze al - zei Geertrui tegen Doortje, het dienstmeisje. - Gauw het deksel op de mand, eerst nog een servet, ja - klaar. Vlug schoof ze de groote mand onder de keukentafel en duwde dan het raam wijder open.

- Zoo - had ik jullie geroepen?

- Ja - zei Hansje - gaan we nu meteen, met een sprongetje?

- We gaan. Ze dacht wel aan Doortje's voorspelling: - we krijgen zwaar weer; maar zooals die drie daar stonden, hun gezichtjes naar haar opgeheven, kòn ze niet met be-

zwaren komen. En het was ook immers beloofd? Ze zeiden Doortje goeiendag en gingen, Dickie met tante voorop; de mand bungelde maar zoowat mee. En de zon klom steeds hooger aan den hemel, zoodat de jonge struikjes niet wisten wat weelde dit was. Maar de vogels kenden de zon al lang, en kropen in het nest voor een schaduwig middagdutje.

Door de lenige dennen voer de eerste huiver voor den storm die komen ging. De wijde hemel was plots van groote wolken volgeloopen. Waar het azuur als licht zelve had geglinsterd, bolden nu de grijze wolkenlijven en leken elkaar als geweldige reuzen aan te hitsen. Het licht verminderde snel. Geertrui lag, het hoofd in haar gebogen armen, heel dicht bij de geurende dennennaalden. Maar ze keek omhoog, ze wist niet waarom, en zag het strakke licht, dreigend. En de honderd-koppige wolken. Nu keek ze weer omlaag, waar de kinderen sliepen, moe van de verre wandeling en van het vele goede eten uit de mand. Ze moest hen wekken, en dan gingen ze ijlings terug naar huis. Maar de loomte van den slaap weerhield haar nog. Een onweer is mooi, dacht ze, en toch ongevaarlijk. Als de kinderen maar niet zoo ziek waren geweest. En de stroomende regen zou heel kil zijn aan hun warme lijfjes. Ze stond op en wekte hen. Er kwam een stille angst in hun oogen, die hen gehoor-

zamen deed. En zoodra ze allen liepen, voelde Geertrui zich verlicht. Kijk, de bui zou nog niet losbreken, de zon hield nog dapper stand. Maar ze merkte wel hoe sloffend Dickie door het mulle zand ging, en toen Hansje haar kwam influisteren: We hebben zijn konijntje vergeten - het staat nog bij dien dikken boom, - toen dorst ze niet terug gaan. - Het moet daar maar schuilen, zei ze, en later zoeken we het weer.

De wolken dreigden nu donkerder. Ze vroeg Rita, Dickie bij de hand te nemen, en tuurde vooruit, of ze al een enkel daakje zag. Eigenlijk waren ze heel niet ver gegaan, maar straks, als de hei begon, zou ze zich vergissen in het pad en zich heen en weer laten leiden. Dààr was al de splitsing. Nu scheen de zon niet meer en een zwaar gerommel klonk boven en achter en om hen. Bits en grauw waren de hooge heistruiken. - Welk pad? - vroeg ze - welk van de drie? De kinderen stonden heel stil en zwegen. Toen koos ze het middelste en tilde Dickie hoog op haar arm. Voorop liep ze, het smalle, bijna overwoekerde wegje en ze voelde zich uitdagend groot, als tot haar middel gestrekt in de woedende wolken. Maar het kind, het kind dat ze ophief, zou die woede bezweren. De bliksem flitste fel, daar waar de hemel het donkerst was, voor hen uit. Daarheen moesten ze. Ze vergat de beide andere kinderen, totdat Hansje

riep: Ik zie de Kieft, daar, o nog zoo ver.

- Waar? - waar? vroeg Geertrui. Ze tuurde en zag. Heelemaal naar rechts - dit pad was niet het goede geweest. Weer een lichte, springende bliksemstreep, en de donder nog nauwelijks verstorven. Resoluut zette ze de pic-nic-mand neer en pakte Dickie steviger. - Zie zoo jongens, nu gaan we dwars door de hei, en wie het eerst er is. - Een groote droppel spatte op haar handen. Ze sprong vooruit.

De haastige regen viel overal, hing in de lucht als een onmetelijk gordijn, en lekte langs de taaie struiken op den grond, die niet te verzadigen scheen. Geertrui hijgde. Ze keek niet naar het kind op haar arm. Ze keek onafgebroken naar dat dak, tusschen het nu bijna schrille groen en riep: - Hansje, Rita, zijn jullie er nog? En kijk, zoo rustig stond daar hun huisje, onder den storm. Alleen in de groote waterton ging het heel bedrijvig toe, en van den gouden regen drupte het maar, zilverig water en verfomfaaide bloempjes.

Door de keukendeur kwamen ze binnen. Het fornuis gloeide. Doortje - neen, Doortje was weggevlucht, bang, als alle dorpskinderen, voor het onweer. Geertrui glimlachte en zette Dickie boven op de keukentafel, waar ze vlug zijn natte kleertjes begon uit te trekken.

Wat later speelden de kinderen, warm en wintersch, in de dichte keuken. Maar Geertrui

gooide het raam open, zoodat de zachte, koele lucht weer binnen kwam. Het regende niet meer, en de zon, vanachter een ijle wolk, bouwde een regenboog naar de aarde.

Geertrui voelde zich blij. Wel, ze had zich overal goed doorheengeslagen. Hoe achteloos had ze de mand in de heistruiken gezet en zich zelfs om Dickie's konijntje niet bekommerd. En de kinderen veilig thuis gebracht. - Ze ordende de keuken, pakte het natte goed bijeen en zette een droogrek uit bij de kachel. Toen kwam er plotseling iets donkers voor het keukenraam, en nog voor ze kon omzien, hoorde ze Hansje krijschen: een paard - en het paard, ter bevestiging van dien roep, begon luid te hinniken. Hoe keken de kinderen! Een groot en zwart en dampend paard, een vreemde man die afsteeg en vlug het dier bij den halster greep. - Koest, Richard - zei hij, en klakte met zijn tong. Toen wendde hij zich tot Geertrui, hoed in de hand, en vroeg om water voor zijn beest, dat den regen had geroken en gevoeld - wat glansde zijn huid van vocht - maar de aarde dronk alles zelf. Vlug hing Geertrui een emmer aan de groote pompkraan en glimlachte. De vreemde man kon haar gezicht niet zien, maar hij glimlachte ook en dacht aan Rebekka bij de bron, die water putte voor de vele kemelen van Abraham's dienstknecht. Onwillekeurig rechtte hij zich wat, want hij was trotsch op zijn paard en vond het wel

billijk dat die mooie jonge vrouw er water voor pompte. Langzaam begon hij het dier den glimmenden hals te streelen.

De kinderen wilden om het hardst het emmertje naar buiten dragen, en bleven staan kijken hoe wel een paard dronk. - Groote slokken - zei Diekie; hij kreeg er zelf ook dorst van. En even later trok de vreemde man ongevraagd de keukenmat weg, en sloeg die over Richard's hoogen rug. Toen keek hij Geertrui vragend aan. - Mogen ze? - er bovenop? - Hansje begreep het al. - Ja - ja, bovenop. - Dickie kwam in 't midden; Rita sloeg haar armen moedig om den hals en verwonderde zich over den stijven borstel der manen. Hansje wou andersom zitten, en dan den staart pakken tot steun. - Als Mazeppa op het kalf? - vroeg Geertrui lachend. Zij en de vreemde stonden nu zoo ongedwongen naast elkaar en keken omhoog naar de blije kindergezichtjes.

- Jammer dat we maar drie Heemskinderen hebben.

- Ja, antwoordde Geertrui, er is geen vierde.

- U zegt niet: Ik heb geen vierde. En daarop stelden ze zich aan elkaar voor. Het noemen van die nuchtere namen: Onno van der Pallen, - Geertrui Echten, verbrak de romantiek van deze kleine gebeurtenis. Ze voelden dat alletwee. De naam van der Pallen kwam haar heel bekend voor, en deed haar

denken aan de stad met haar rumoerigen handel en gulzig geld verdienen. Stellig had ze hem dikwijls op groote reclameborden en vrachtauto's gezien. Dat alles bekoorde haar niet. Hij vroeg haar naar den ingenieur van Echten. O juist, dat was haar broer, de vader van het drietal. Hij kende hem niet, nee, nee, zoo van naam.

- Kom jongens - zei ze dan, en hij gehoorzaamde, zette de kinderen één voor één weer op den grond. Ze wenschte dat hij nu weg zou gaan, en hij ging. Maar eerst legde hij de keukenmat weer op zijn plaats en hij deed dat zoo eenvoudig, dat ze hem ervoor bedankte.

De kinderen wuifden hem uit.

II

Dien nacht werd Geertrui wakker door een plotselingen huilkreet van Dickie. Hij sliep op haar kamer, en dikwijls, bij het zich ontkleeden in 't avonddonker - ze dorst geen kaars aansteken - voelde ze de onrust van zijn toch lichte ademhaling. Als ze moe was, prikkelde het haar, dat nooit zich alleen weten. Ze kon wel het venster opendoen, en stil den nacht inkijken - een groote maan, en een nauwelijks van sterren doorprikte lucht - maar ze stond gebonden. Haar vele kleine gedachten hielden vast aan de kinderen. Dan zuchtte ze even en kroop in bed; ze kon nu

niet luisteren, en de lentenacht had nog zooveel geheimen.

Ze liep naar het kleine ledikantje. - Wat is er dan vent, wat is er?

- Uit, uit, opstaan, zei Dickie, en strekte zijn armpjes omhoog. Ze nam hem bij zich en wiegde zachtjes heen en weer. - Tut, tut, mijn Dickie moet niet huilen, lekker slaapje doen, is nog nacht.

- Isse bliksem - zei hij klagend, - en beesten in het bosch.

- Wat voor beesten dan? kleine konijntjes?

- Wolken - en bliksem.

Ze ging met hem naar het raam, schoof het tulen gordijntje open, dat door zijn blankheid leek mee te leven in den lentenacht. De kleine jongen hield op met huilen, en ze spraken niet. Voor hen lag het land, met zijn groen en kleine huisjes. Dichtbij waren de boomen duidelijk te onderscheiden, de grove, lichte bast van de dennen, de gladde beuk. En een vlier bloeide, vol, bleek-geel. De maan moest ergens aan den hemel staan, maar het drong nauwelijks tot Geertrui door dat ze haar niet zag. Zwaar en warm was het kind op haar armen.

- Zie je wel - zei ze zoetjes - is heelemaal geen bliksem.

- Nee.

- En geen beesten, en geen wolken.

- Nee - Hij liet zijn hoofdje tegen haar hoofd rusten en ze voelde dat hij nu heel gedwee zou gaan slapen.

- Dickie weer in 't bedje? - Hij antwoordde niet. Voorzichtig dekte ze hem toe, liep zelf terug naar het raam. Maar het kwam haar plotseling wat aanstellerig voor: daar weer te staan turen. Ze wist het nu wel - de maan scheen, en dat ontroerde haar altijd. - Zeker.

- Ze wilde dan buiten zijn, op bloote voeten, en het wonder beleven. Zoolang ze nog huiverde door het koele gras, of door den schreeuw van een nachtvogel, zou het wonder nie komen. Maar eens - Ze trok het laken tot aan haar mond en voelde een groote loomheid door haar lichaam. Nu slapen.

Wat schoven er grillige lichtvlekken over het behang. Ze zag zich weer met Dickie bij het raam. Het kind was haar het liefst als het huilde, en zijn slaapwarm gezichtje tegen het hare lei. - En als ze hem suste door de rust van haar armen. Zou ze dan tòch nog zelf een kind verlangen - altijd nog? - en het maakte zoo moe. Altijd nog - zooals ze hier lag, een kind ontvangen, met heel haar lichaam. Was ze dan moe van verlangen en loom van wellust? Ze verroerde zich niet. Ergens had ze gelezen: één ding wedervaart de vrouwen dezer aarde - en die woorden hadden haar scherp gestoken. Het kwam haar toen zoo belachelijk voor, dat ze nog maagd was, zij,

met haar bijna dertig jaren. Maar ze lachte schamper. Ze was geen maagd meer, door het roekelooze spel van haar gedachten; - ze wedervoer alles. Met een ruk gooide ze zich om. God, zoo'n voorjaar. En niet de wellust alleen; - ook de fijne, diepe teederheid voor het ongeboren kind, die de tranen drong naar haar bevend gesloten oogleden, en de wijde erbarming voor het schepseltje dat schreien zou van honger naar haar borst. Dat alles -

Ze wilde slapen. En plotseling dacht ze aan het hinnikend paard, dat zijn kop door het keukenraam had gestoken. Een edel beest, zwart, glanzend. En zijn berijder zat wel flink in het zaâl, maar meer toch als een paardenkoopman dan als een ridder. Zij verkoos den ridder. Hoe zei Portia het ook? ‘Hij vindt het een belangrijk toevoegsel aan zijn begaafdheden, dat hij zelf zijn paard kan beslaan; ik vrees inderdaad dat mevrouw zijn moeder valsch spel speelde met een hoefsmid’.

- Onno van der Pallen, - een rijkgeworden burgerjongen. Maar hij had een prettig gezicht - intelligent, en niet sluw of hard. - Haar gedachten vervaagden weer; - de kinderen - en morgen - Neen, morgen was er niets bijzonders, - dan scheen weer de zon. En glimlachend voegde ze er bij: dan staat tante Geertrui weer klaar, met rappe handen en een koel hoofd.

III

Van der Pallen kwam sindsdien vaak hun huisje voorbij. Als de kinderen hem zagen, juichten ze. Ze mochten nu één voor één rijden, kleine endjes, stapvoets. Natuurlijk deed Hansje het het best. Haar ronde beentjes sloten knellend om het groote paardenlijf, en ze zat heel rechtop. Als Geertrui hen vanuit de veranda gadesloeg, vroeg ze zich af waarover ze het zoo druk hadden? Onno, aan de leidsels, praatte steeds en zijn oogen waren argeloos als die van de kinderen. Ze bood hem thee of koffie, al naar den tijd van den dag. - Wilt u er niet bij gaan zitten? - Hij leunde tegen een boom dichtbij. - Dank u - dank u, ik heb me al verlaat. - U hoeft de kinderen niet te hooren, als ze u roepen. Een verbod tot roepen zou niets helpen, vrees ik, maar - Ze deden beiden, alsof hij niet met opzet langs kwam.

Na een week zat hij met de kinderen op het verandatrapje.

- Ik naast je - vleide Rita, en kleine Dickie koos zijn schoot.

En daarna kwam hij plotseling op een avond, toen de kinderen sliepen. Hij was te voet. Ze zag hem in de verte aankomen en weer was er in zijn houding een eenvoud die haar trof. Ze stond boven, voor het gangraam, en dacht: zal ik hier blijven? dan vindt hij me niet;

- maar wist meteen, dat ze hem tegemoet zou loopen. - In de veranda bleef ze staan, strak, onder den blik van zijn oogen. Eerst bij zijn groet vermande ze zich.

- U? - en zonder Richard?

- Ik rijd nooit in den avond; het is te opwekkend, het zou me dan wezen of de dag pas begon.

- Komt u binnen.

Ze aarzelden beiden bij 't zitten gaan.

- Ja - zei ze - dikwijls wil ik 's avonds doen alsof de dag begint, mijn dag, zonder de kinderen. Maar het lukt haast nooit. Ik ben te moe, of het was toch te aardig met hen, om niet nog eens te herdenken.

- Dus - misschien wilde u dat ik niet gekomen was.

- Ze glimlachte even. - We hebben nu gezamenlijke herinneringen aan den morgen. Wat was Hansje woest. En Rita heeft even gehuild, bij 't berkenboschje; - waarom was dat? -

- Hansje is uw lieveling.

- Ja? - of de uwe.

- De mijne ook. Heeft Rita gehuild? Ik herinner het me eigenlijk niet. Of denkt u aan gisteren, toen viel ze even, met haar hoofd onder Richard's buik; het was alleen de schrik.

- O.

Ze zwegen. Dan zei hij: - Wat is het een

mooie avond, zoo stil, zomersch alhaast.

- Houdt u meer van den zomer? Ze vroeg dit losjesweg, maar voelde haar vraag verdiept door zijn antwoord.

- Ja - als je zelf in den zomer van je leven bent, dan is de lente - e - moeilijk, wreed bijna. - Hij keek haar niet aan, maar voegde er aarzelend bij: Ik weet niet of u dit begrijpt.

- Ja - zei ze - ik voel het ook zoo; - en er was een pijnlijke trek om haar mond. - Toch geniet ik wel veel van de lente - dit jaar bijvoorbeeld.

- U heeft ook de prille jeugd om u heen. -

Ze wilde zeggen, lachend: vindt u me zóó oud? maar hield die woorden in. Hij had de lente wreed genoemd, voor wie al in zijn zomer is. Hij was anders dan ze gedacht had - of juist niet? - dat eerlijke, open gezicht en die eenvoud. Maar het burgerlijke viel weg - Ze voelde zich nu plotseling heel gemeenzaam met hem, en tegelijkertijd was er een drang in haar, hem dit te zeggen. Ze stond op. - Wilt u thee? - u blijft toch nog - ik heb het gevoel of u een oud vriend bent.

- Ja, graag thee - een vriend, zoo. En wat hij nog prevelde, hoorde ze niet meer, daar ze de kamer was ingeloopen. - Zoo, een oud vriend, in den lentenacht.

*

Hij kwam meermalen. Ze ging naar hem uitzien, zoodra de kinderen sliepen en vroeg zich af: Als hij niet komt, zal ik dan teleurgesteld zijn? - Ze wilde een eerlijkheid in haar denken en voelen als nooit tevoren. Dit is zijn invloed, dacht ze. En toch wist ze geen antwoord op haar vraag; - verlangde ze naar hem? - Ze verlangde naar zijn eenvoud, die hem sterk maakte, en die een weldoende rust gaf om hen heen, aan hun saamgevouwen handen, hun glimlachend opzien naar elkaar. Hij had geen sprankelenden geest, geen scherp vernuft. Zijn vlotte woorden zouden banaal hebben geklonken, zonder de dragende kracht van zijn echtheid. Er was niets, waarin ze die echtheid miste. En voortdurend, zonder het te willen, toetste ze zichzelf aan hem. Hij keek verwonderd, als ze te luid schertste, en eens stond hij van zijn stoel op, toen ze een al te weeken toon legde in een ernstig woord. Ze voelde het, en het stak haar even. Maar na de pijn brak er een mooie verwondering in haar open, om dit goede. Het werd haar zoo ongevraagd gegeven. - Ja, ze verlangde naar hem. Hij bracht haar geen bloemen en verzen, en de volle lente liet hij ongebruikt. Kwam hij niet in den avond, als de kleuren doofden om hen heen? - Maar ze dorsten niet buiten te zijn: ze ging, aan 't eind, maar schoorvoetend een paar passen met hem mee, en stond dan weer stil.

- Nu - tot ziens.

- Tot morgen wellicht. De maan, de maan scheen weer en alle geuren van de lente waarden rond. Dan sloeg ze soms even haar handen voor haar gezicht, verward fluisterend: wat wil ik toch - wat - de lente, of niet de lente? - -

Hij bracht haar geen bloemen en verzen, zooals een jonge man zou hebben gedaan. Maar zelf dacht zij die dagen aan een gedicht van Dehmel, een gedicht vol wilde, stuwende voorjaarskracht:

> ‘Ich habe dich Gerte getauft, weil du so schlank bist, Und weil mich Gott
> mit dir züchtigen will. Und weil eine Sehnsucht in deinem Gang ist Wie
> in schmächtigen Pappeln im April.’

Ze zei het vele malen bij zich zelf, alle drie coupletten, en vergat ook den titel niet: An die Ersehnte. - En dan wilde ze niet aan Onno denken, aan zijn rust, en den langzamen glimlach van zijn gezicht. Zou hij Dehmel kennen, en dit? - Ich habe dich Gerte getauft - hoe nauw raakte het haar eigen naam. Waarom kwam hij iederen avond, als zij niet de Ersehnte was? - Maar ze staarde veel voor zich uit, haar hoofd in haar handen. Dit voorjaar maakte haar oud.

*

IV

Agnes, de moeder van de kinderen, was onverwachts gekomen. Ze had hen ieder ingefluisterd, bij de eerste omhelzing: ik neem je weer mee, je ziet er nu zoo best uit, lieveling.

En Rita, Hansje en Dickie, ze wisten niet goed hoe ze nu kijken moesten. Ze voelden wel plotseling een heel eigen, zoete liefde voor hun moeder - maar teruggaan naar de stad? Afschuwelijk - en dan weer naar school - nou, dat was toch wel leuk. En ze zouden vreeselijk veel te vertellen hebben.

Later sprak Agnes er met Geertrui over, terwijl ze zich wat opknapte voor den eten. Ze trok de vingers van haar soepele glacéhandschoenen recht en speelde even met haar zilveren beursje. - Zeg, jij kijkt alsof je ongewone dingen ziet.

Geertrui lachte. - Natuurlijk, je bent altijd buitengewoon, Agnes. Je onverwachte komst - en dan heb je ook een nieuw kapsel. Maar je komst boeit me het meest.

- Dick zegt anders: een nieuw kapsel is synoniem met een nieuwe liefde.

- Och - liefde.

- Tut, tut. - Weet je waarom ik kom?

- Ik wil de kinderen terug hebben. Het is hier ideaal voor ze, natuurlijk - en dan jouw zorgen. Maar als ze nu gauw op school terug komen, kunnen ze nog mee met hun klas.

- Wat zou dat?

- Hè? - Blijven zitten is toch zoo leuk niet - vreeselijk deprimeerend, vooral voor Rita.

- Ja, misschien wel. Wanneer - e - wou je ze meenemen?

- Als je me een enkelen dag hier kunt hebben - dan overmorgen.

- Zoo gauw. - Ze zag plotseling een eind aan de lente, voelde een verslapping: zomer. Niet meer hier zijn met de kinderen; reizen misschien, weg, ze wist niet waarheen. Er zou iets knappen, als een te sterk gespannen snaar - nu gauw al.

- Overmorgen - dan? Ze glimlachte even. - Gek, dat ik niet zoo dadelijk weet waarheen ik dan gaan zal, overmorgen.

De even te strakke ijle klank van die woorden ontging Agnes.

- Och, ik denk dat de vrijheid je weer best zal bekomen. Kinderen zijn een steen om je hals. Natuurlijk ben ik dol op mijn troepje - maar -

Geertrui luisterde niet. Ze dacht: als ik hier nog kon zijn tot het einde van de week, alleen zijn, die laatste dagen; Doortje stuurde ik dan naar huis. En als Onno komt - Dorst ze het hem zeggen: jij en ik, we zijn alleen? Maar misschien zou dan de lente weg zijn tusschen hen in, misschien draaide hij zich om, met een enkelen handdruk, en liep terug

naar de stad, langzaam, loom, als door een te zwaren zomer. En in haar zou een groote matheid komen. Dien nacht sliep ze niet, kon ook niet stil liggen, en hoorde aldoor maar de koekoek roepen, van heel dicht bij, zooals ze dat nu iederen avond hoorde. Maar dan glimlachte ze even en haar oogen vielen dicht. Nu zou haar leven eentonig worden als die koekoeksroep, heel den nacht. - Maar waarom? - Ze kende Onno nog zoo kort, en voor dien tijd - Haar gedachten braken af. 't Was of ze niets meer wist van vóór dien tijd. Zijn onbewuste eenvoud had het nieuwe in haar leven gebracht.

Agnes draaide zich voor den spiegel. Plotseling lachte ze. - Ja, wat vertellen de kinderen me toch van een man met een paard, die altijd komt? Hansje is, geloof ik, al een volleerd ruiter.

Geertrui knikte. - Je moest haar zien, zooals ze dan boven op dat groote dier zit en vleiend zegt: Richard.

- Tegen den man?

- Neen - tegen het paard, dat het loopen zal. Maar het staat onwrikbaar op zijn vier pooten, zoolang zijn meester het niet bij den teugel grijpt.

- Goed, goed, - nu over zijn meester, - wat weet ik van paarden.

- En daarbij je kennis van den man.

- Natuurlijk - wou je me die betwisten?

Geertrui glimlachte even. - Allerminst. En ze dacht: zou jij ooit een man als Onno hebben ontmoet, jij die zoekt naar de kleine grilligheden der menschen en die dan, eerbiedig, hun verbijzonderingen noemt? - En Onno - Agnes zou verder vragen, aandringen, en ze kon niets zeggen. God, het maakte haar bijna angstig, alsof ze hem heel niet benaderen kon. Agnes wilde het onbelangrijke weten, het bijkomstige. Dat wàs er niet, bij hem.

- Nou - zei Agnes - ik begin te gelooven -

- Wat? - er is niets te gelooven. Ze stond op en liep naar de deur.

- Het spijt me - je krijgt aan mij nooit een aardig zusje. Toen ik je leerde kennen, had ik al het aardige al achter den rug. - Er was een scherper toon in haar stem, dan ze zelf wel wilde. Agnes pakte haar arm. - Kom, praat niet zoo. Bovendien heb ik je laatste verloofde nog juist even meegemaakt. Arnold; - en ik mocht hem wel. Hij kleedde zich als een Amerikaan. - We gaan naar beneden, hè? - En weet je nog - Maar Geertrui hield haar staande. Er was een sterke glans in haar oogen en om haar mond trilde het.

- Weet jij hoeveel Arnold, en al die anderen, hebben stuk gemaakt in me. - Begrijp jij?

- Och - Ze begon de trap af te loopen, langzaam, als wist ze niet wat ze deed. Een

traan verdoofde haar blik; - het was haar of die trap eindeloos duurde. Haar jeugd - jeugd, wat een mooi woord voor zooveel leelijks. En Agnes had durven zeggen: Arnold. - Dat kwam over haar als een golf van het ouwe verdriet. Ze walgde er van. Had ze het dan nooit nog geheel kunnen nemen, aan haar hart nemen, aanvaarden?

In de hal speelden de kinderen.

- Gojje, - zei Rita, - zijn jullie daar eindelijk? - Dickie greep in haar rok. - Tante Geertrui, het paard isse vandaag niet geweest.

- O, dan komt het nog, stellig. Ze bukte zich naar hem en vatte zijn gezichtje in haar handen. - Stellig, mijn jongen.

Naast zich hoorde ze Agnes lachen.

V

's Morgens waren ze gegaan, Agnes en de kinderen, met heel veel gewuif en luide groeten. Toen, in den laten middag, kwam Onno. De doffe dreun van zijn paard wekte Geertrui. Ze dacht nog: is dit een droom? - zoo vreemd was het ontwaken in de loome volheid van het licht. De stilte deed haar onwerkelijk aan. Langzaam stond ze op van den divan. De kinderen waren weg - nu lag daar dan het eigen leven weer voor haar. De rust, de wijdheid daarvan hadden haar wel eens een lichten

duizel gegeven, juist na weken van inspanning om anderen. Zooals nu, moest ze denken, en ze wilde haar hand aan haar slapen leggen. Maar ze voelde geen zwijmel, en geen verwondering om het groote leven dat altijd nog vóór haar zou liggen. Er was een grens, een beperking nu. Wel even wist ze zich warm omsloten; 't was of ze een milde teederheid inzoog bij het heffen van haar borst. Dit oogenblik wilde ze vasthouden, dit: hem te gemoet gaan, Hij wachtte - en ze kwam. Hoe eenvoudig was het, en hoe zwaar van leven. Nu legde ze haar hand in de zijne en met die zelfde hand begon hij zijn paard te streelen. Het dier stond onbeweeglijk, maar ze voelde dat de liefkoozing háár gold, haar hals, haar naakte armen. Hij praatte wat, zonder haar aan te zien, en ze antwoordde langzaam. - Richard heeft me gewekt; - ik was plotseling zoo moe, na het afscheid van de kinderen; - anders slaap ik nooit overdag. En nu zoo zwaar - zonder droomen. - Ja - zei hij, - je zult moe zijn geweest. Neem jij Richard, dan loop ik er naast; want we gaan immers wandelen?

- Goed - goed. Ze dacht dat hij haar in zijn armen zou nemen om op het paard te zetten en deed een enkelen stap terug. - Maar ik ben nu uitgerust, ik wil graag loopen.

Hij wist wel dat ze de vrouw was die geeft, altijd geeft; hij moest zich arm voelen naast haar, hij, die enkel nemen kon.

Ze sloot het huis. Even nog stond ze voor den spiegel en wilde glimlachen. Maar ze zag zichzelve niet meer, ze kende dien glans van haar oogen niet. Luchtig greep ze de leidsels; haar voeten gingen zoo licht, en de vleug van haar adem was verloren naast het zware snuiven van het paard. Boven haar wist ze Onno's rustige, blije gezicht. Ze kon niet denken. Hun praten ging argeloos, als het ruischen van boomblâren in den avondwind. De diepe woorden die in haar opwelden, kon ze niet zeggen. Ergens in haar was een wonde plek, maar ver weg van haar roode, lenige lippen.

- Wat is het leven licht, en toch zoo zwaar, onafwendbaar, als een zachte, droevige wijs. Je kunt niet middenin afbreken en een ander lied beginnen. - Maar ze voelde zich wonderlijk gelukkig. Daar te loopen, naast hem, zonder doel. 't Was of ze dreef, als een lichte bloesem, over het diepe meer van haar gedachten. Haar leven was de geur van een verwelkende roos, de zoete geur alleen - niet de roos zelve.

- Laten we ver loopen, zei hij; als je moe wordt, kunnen we rusten. Eerst brengen we Richard weg - ik weet een goeden stal voor hem.

- Ja - zei ze - ik word niet moe vandaag.

Ze gingen over de hei en langs open velden, samen nu. Maar het was hun vreemd zonder

Richard, alsof ze hand in hand hadden geloopen, en nu, boudeerend als kinderen, elkaar loslieten. Want ze hadden beiden Richard's hals gestreeld. Ze liepen voort, als met wijd open oogen genietend van het zomersche land, maar volgegoten van dit ééne: elkaar weer aan te raken. Toen, in de schaduw van een ver boschpad, stond Geertrui stil.

- Waar gaan we toch heen, - zei ze - ik ken het hier niet meer. Ze nam een tak op van den grond, en speelde er mee. Hij keek naar haar handen.

- Ik dacht, het doet er niet toe waar we zijn. Ze gingen zitten en ze brak den tak middendoor. Nu legde hij zijn hand in haar schoot. - Geertrui, dat klonk als de duizendste roep van zijn hart, eindelijk hoorbaar, in een zucht van moeheid.

Ze zat heel stil, onbeweeglijk.

Toen het schemerde, kwamen ze terug bij haar eenzaam huis. Langzaam liet ze zijn arm los. - Dag - zei ze - dag, nu moet je gaan. Hij kuste haar niet. Ze wilde de enkele treden van de veranda-trap opgaan, maar de droom waarin ze leefde, scheurde open. Wat heb ik gedaan, dacht ze - dit is toch het huis, - en de avond valt. Maar ik heb me in zijn armen gegeven en - God - we hebben over liefde gepraat.

Ze stond daar nog, huiverend. Hij nam

haar opnieuw tegen zich aan. - Ik kan niet - zei ze, als een klacht. Maar haar woorden verklonken in de groote stilte van den avond en hij antwoordde niet, hij wachtte maar. Toen voelde ze zich opnieuw wegglijden in den droom.

Den volgenden morgen was ze zoo moe, dat ze haar ontwaken niet begreep. Ze dacht: ik ben wakker - maar ik kan mijn oogen nooit weer opendoen. Haar oogen zouden zoo vreemd zijn - heel haar lichaam was veranderd. Nu hoorde ze niet meer thuis in deze wereld, waar menschen alles wilden weten van menschen. Niemand had het recht het te weten - zelfs Onno niet. Ze had het aldoor gevoeld dien nacht: hij zal het nooit begrijpen. En dat ze toch gaf aan hem, - alles gaf. - Neen, niet alles. Het laatste wat ze geven kòn: haar lichaam. Niet alles - hij zou dat nooit weten. En daarom moest ze nu weggaan. Ze schokte plotseling overeind in haar bed. Weggaan - voor hij weer komen kon en zou zeggen: mijn vrouw.

Ze nam haar hoofd in haar handen. God, wat had ze gedaan? - was dit zonde? Ze had enkel gegeven, - omdat ze geven moèst. Maar ze wilde geen kind. Het had haar doorhuiverd, doorschreeuwd, dien nacht: een kind. Als ze het hem zeggen kon, zou hij denken: het verlangen ernaar. Dat was zoo het gewone

praatje: verlangen. En het was alleen angst. Niet om de menschen, om het kind zelve - het arme kind. Wie zou dat begrijpen? Onno niet. Ze had hem immers moeten troosten - uit moederlijkheid had ze hem alles gegeven; - hoe kon een vrouw anders troosten den man die kind werd door haar? - O, ze zou zich nu eeuwig verwarren in die woorden: moeder - kind. - Ze hadden zoo'n diepen zin. De menschen maakten de woorden, en dan wisten ze niet meer wat ze bevatten. - Ze tilde haar hoofd op uit haar handen. God, dat licht aan haar oogen - het stak haar zoo. Den heelen dag zou het licht blijven - en ze moest leven. - Ze kon nergens heen - en toch moest ze vluchten. - Onno zou komen. Ze zag hem langzaam zoeken rondom het huis, dat ze gesloten had. De blinden dicht, en de deuren vast in 't slot. Hij zou blozen, en heel bedroefd zijn, heel ongelukkig. - Had hij dit verdiend? hij was een eerlijk man. Hij was haar kind geweest - en een kind mocht ze niet bedriegen. Maar ze kon niet anders. Als ze bleef, zou hij binnenkomen, zonder vragen. Misschien was ze dan nog in bed. Beneden zag hij haar kleeren, die hij zelf haar achterna gedragen had, dezen nacht. Want ze wilde toen niet meer omkijken; ze liep regelrecht naar boven en zei: ga nu, ga. - Hij zou knielen bij haar bed, en praten over trouwen. Misschien begreep hij, dat hij enkel zeggen

moest: ik heb je lief - zonder te zinspelen op wat gebeurd was. Maar beiden zouden ze denken: als er een kind komt; - dat alleen.

- Hun huwelijk zou zijn: een zich dekken voor de wereld. En dan moest ze hem uitleggen waarom ze niet trouwen kon; - ze wist het zelve niet. Ze had angst. Ze was niet waarvoor de menschen haar hielden: een gezonde, jonge vrouw. - Hij zou haar tegenspreken, hij zou werkelijk doen alsof hij alles beter wist dan zij. - Een mismaakte ziel? - jij een mismaakte ziel? - Ze zag zijn oogen, glanzend van geloof in haar. Eén oogenblik dacht ze: als ik ook gelooven kon, door hem. Gisteren, toen ze naast zijn paard liep, was ze toch jong en sterk geweest; - ja, doordat ze toen voor korten tijd voortgleed langs de oppervlakte van haar leven. - Ze stond op. Het was nog vroeg: zes uur in den morgen. De zon glinsterde in alle dauwdroppels.

Haastig zocht ze schoone kleeren bijeen, want ze dorst niet naar beneden loopen, onaangekleed. - En zij werden zich hunner naaktheid bewust - mompelde ze. Kijk, nu voelde ze zich als Eva, verjaagd uit den Hof, en ze wist niet waarheen ze gaan moest. Ze was alleen - maar misschien zou ze niet heel lang meer alleen zijn. Als er een kind kwam, wilde ze Onno trouwen; - het kind moest een vader hebben. Zou het dus van een toeval afhangen, of ze al dan niet bij hem bleef? - O,

die verwarring. - Nu was het of ze niet meer voelde dat ze vluchten moest. Ze stond heel stil, haar armen slap langs haar lijf. Onno had een eigen huis, - daarheen kon ze gaan - ook als er geen kindje kwam, bleef ze bij hem wonen. En dan, een volgend voorjaar misschien, als hij haar weer noodig had - de troost van haar lichaam - heel de gave van haar moederlijkheid. In haar oogen vloeiden de tranen. Het leven was zwaarder dan ze gedacht had, het vrouwenleven. - Ze liep de kamer uit, als ging ze hem weer tegemoet. Hoeveel dieper dan gisteren was alles nu, hoeveel droeviger. - Het verwonderde haar niet toen ze hem, door de glazen deuren heen, zag zitten, onbeweeglijk, op de verandatrap. Hij staarde recht vooruit, zijn hoofd tusschen zijn handen - of zou hij zijn oogen gesloten hebben voor het helle licht van den dag? Hij hoorde haar niet komen. Zacht noemde ze zijn naam: Onno.

- Toen stond hij op en deed de deur open. Zijn gezicht was verwrongen als in pijn. Maar langzamerhand, haar aanziende, ontspande het zich, tot er een heel milde trek was om zijn mond. Hij nam haar handen.

- Ik heb gewacht - zei hij - dezen nacht meer en langer dan al die jaren sinds mijn jongenstijd. - En ik was bang dat je weg zou gaan; - ik begrijp het wel - maar je moet het niet doen.

- Neen, - zei ze. Hij keek haar lang aan.

- Ik heb erover gedacht - het is moeilijk voor je.

- Ik wilde vluchten.

- Maar je kunt alleen naar mij vluchten. Ik heb je toch tot moeder gemaakt, ook al komt er nog geen kind.

- Jij bent mijn kind.

Hij glimlachte. - Ik wist dat je dit zeggen zou - eens. Je moet mijn vrouw blijven, niet om wat er gebeurd is, maar om wat onvermijdelijk komen moet.

- Ja - zei ze - in een fluister, en ze boog haar hoofd voor het groote leven.

- Kind - zei hij.

De Schuldige

De Schuldige
I

Ljoeba draalde nog. Nu ze alleen in de kamer was, voelde ze haar hart bonzen. Ze moest de deur grendelen en dan het licht dooven, zooals ze iederen avond deed. Nu liep ze op haar teenen naar de lamp en hief haar hand op. Ze luisterde scherp, ze wist dat ze met opzet de deur ging sluiten in 't donker. Door haar hoofd ging de klank van een naam: Petja, en daarop dwong ze zichzelf te doen volgen: och, dwaasheid. Maar ze had gerucht gehoord buiten het huis, en ze wist dat het de wind niet kon zijn, die zoo vaak de hooge eiken bewoog; het waren de behoedzame stappen van een man, die om het huis sloop. Ze draaide de lampepit omlaag en ging naar de deur. Even hield ze haar hand voor het sleutelgat om te voelen of er trekking was van wind; toen hoorde ze een heel zachten klop op het hout. Ze deed de deur open, geruischloos. In het stille zwart stond Petja; - ze voelde dat het bonzen van haar hart ophield.

- Doe de deur achter je dicht, fluisterde hij, en deed een stap achteruit, opdat er plaats voor haar zou zijn. Ze gehoorzaamde en volgde hem een paar passen over het erf. Hoor eens - zei hij, en bracht zijn gezicht dicht voor het hare - je moet met me meegaan, - ik smeek je erom, Ljoeba; jij alleen kunt met me meegaan

- ik moet je dingen zeggen.... Ze zag dat zijn oogen vreemd waren, als van een kind of een dier in doodsangst. Hij raakte haar niet aan, maar 't was of hij met zijn heele wezen in haar drong; en tegelijk voelde ze ook zich zelf, zij, Ljoeba, klaarder en vaster dan ooit te voren. Je moet me helpen - o God, je moet met me meegaan - je bent van mij, Ljoeba.

- Waarheen wil je dan?

- Dat weet ik niet; ik kan niet terug naar mijn huis, ik ben verdreven.

- Heb je - iets slechts gedaan?

- Nee - ik kon niet anders. Mijn vrouw tergt me. Ik zal vluchten met jou - als dat slecht is....

- Met mij?

- Je wist toch wel, dat ik om jou zou komen, je wist het - dezen zomer toch wel, Ljoeba.

- Ja - zei ze. Ze had in den voorzomer op zijn land gewerkt, om het overvloedige hooi binnen te halen. Ze wist zich nu plotseling als gezengd onder zijn blikken. Ze strekte haar armen langs haar lijf en hief haar hoofd op.

- Begeer je me dan?

- Ik weet het niet - ik zal je niet nemen - nee, dat niet. Maar laat me niet alléén slecht zijn; - ik heb je wel begeerd - maar ik heb je vrij gelaten. Het is iets in me, zoo sterk, ik kan niet zeggen wat - het is grooter dan begeerte.

- Durf je aan God te zeggen wat het is?

- Ja - God weet, dat ik het niet kan uitdrukken.

Op dat oogenblik werd de deur geopend en de moeder trad naar buiten. Ze was gekleed in een lang wit hemd en een blauw nachtjak. Om haar hoofd had ze een donkeren doek geslagen. Ljoeba en Petja weken niet van de plaats waar ze stonden.

- Ljoeba - zei de vrouw, ga in huis.

Het meisje antwoordde niet.

- Is Petja gekomen om je te verleiden? Haar stem klonk scherp en spottend.

- Je hebt nog een moeder - ga in huis.

- Nee - zei ze - ik blijf bij hem.

- Kind, is een man zóó gauw klaar met je? Een man die een vrouw en vier kinderen heeft. Je weet toch wat je doet? Of ben je bezeten? ga vóór mij naar binnen.

- Ik ga met Petja mee.

- Wou je voor één nacht met hem in den hooiberg slapen en morgen als een vuile kat bij mij terug komen?

Ze schudde haar hoofd, ernstig. - Morgen niet. - Toen keek ze Petja aan en hij zag dat ze bereid was. Hij nam haar hand en ze liepen weg, snel en zacht, met wijde stappen.

De moeder riep hun niet meer achterna.

*

II

Ze spraken geen woord. Er was in het meisje een groote, zuivere stilte. Ze wist dat ze goed had gedaan, maar liet het rusten in zich. Waar de zandweg ophield, begon een pad tusschen de velden, en het pad verloor zich op 't laatst in het hooge gras. Zoo liepen ze uren. Toen de bleeke morgen hun stilte verstoorde, zocht hij een rustplaats. Hij sneed het dorre gras in bossen af en legde het over haar heen.

- Ga nu slapen, Ljoeba.

- En jij ook - zei ze - ga naast me liggen.

Ze sloot haar oogen van vermoeidheid en sliep in.

Toen ze wakker werd, zag ze het helle licht van den middag. Hij zat naast haar, zijn kin gesteund op zijn hoog getrokken knieën. Ze voelde: ik ben met hem in de wereld alleen; - en daarop kwam flitsend de gedachte: hij heeft al berouw, hij wil naar huis terug. Ze dacht niet aan zichzelf, ze staarde naar hem, vervuld van dit ééne: hij kan het niet volbrengen. En de eerste groote droefheid begon in haar te leven. God, hij is toch een goed mensch, dacht ze biddend. Alle gebeuren van dien zomer kwam in haar herinnering Hoe zijn vrouw hem had gesard, waar de knechts en meiden bij waren; hoe hij dan heel even keek naar haar en alles zwijgend verdroeg. Verlangde hij nu terug naar dat stille bukken? - Ze noemde zijn

naam - Petja - en zag een glimlach over zijn gezicht komen, die haar leed verjoeg.

- Ben je wakker? - Hij nam haar hand en streelde die met de zijne. Nu begon hij hortend te praten. Hij vertelde hoe zijn leven was geweest, wat hij geleden had. Door een heerschzuchtige moeder gedwongen tot een heerschzuchtige vrouw. - Als ik haar aankijk - zei hij - stuit ik op haar, geen woord, geen lach vindt ingang. Alleen in den nacht heb ik soms smadelijk haar lichaam genomen.

Soms zweeg hij lange poos. Ljoeba liet hem haar hand en wachtte. Ze wist nu dat ze nog verder met hem gaan zou. Ze vroeg niet: hoe ver nog?

Tegen den avond begonnen ze weer te loopen; - Ljoeba bedelde wat brood aan een huis. Nu vertelde zij ook, gave dingen uit haar simpele leven, waarnaar hij eerbiedig luisterde. Ze liepen door een slapend dorp; onhoorbaar waren hun schreden over den ongeplaveiden weg. Maar bij een hoeve die op de zijne leek, stond Petja even stil en boog het hoofd. De nacht werd niet donker, sterren wandelden boven hen. Korten tijd stond de maan dicht aan den horizont, rood en gezwollen. Ze zagen nu meer van den nacht dan de eerste maal, beleefden scherper het vreemde van hun daad in de uitwendige dingen. Ljoeba liep niet alleen meer naast den mensch, dien ze haar ontferming moest geven omdat hij zondigde en haar

om die ontferming bad. Hij was óók Petja, van de groote hoeve, die sterk was en goed en die haar dezen zomer had begeerd. En Petja voelde de begeerte opnieuw in zich. Hij dacht aan wat hij haar had gezegd: neen, ik zal je niet nemen. Maar toch werden zijn voeten traag, nog vóór het licht aan den lagen hemelrand gloorde. Hij zocht een verborgen plek tusschen struiken en bedekte haar niet met lang gras. Dus kroop ze dicht tegen hem aan, in de eerste huiver van rust, voelde glimlachend zijn stuggen baard in haar hals en woelde nog in haar slaap.

Den derden nacht gaf ze zich aan hem.

Nu leek het doel van hun vlucht bereikt. In den nieuwen morgen staarden ze met veranderde oogen, voelden een zwaar geluk in den honger naar elkander, maar kenden ook beiden nog het nabije verleden. Voor Petja was het het land dat hij van zijn vader had geërfd, het moeilijke, dorre land, waarin zijn vlijt al zoo veel vruchtbare akkers had geslagen. Voor Ljoeba de kleine, schemerige woonkamer waar ze werkte met haar moeder, en het bloementuintje achter het huis, waarin ze van kindsbeen af had gezaaid en gewied. Toch liepen ze verder, een klein dorp tegemoet dat het morgenlicht hun zien deed. 't Was nu of Ljoeba hém leidde. Zij ook ging er aanstonds de huizen binnen, vroeg nederig om werk voor zich en den man. Na eenige keeren vergeefs

vragen, kreeg ze ten antwoord: jou kan ik gebruiken, mijn vrouw is ziek, de kinderen loopen onverzorgd rond. De deur werd wijd voor haar geopend en de man voegde er nog bij: als jij werkt, kunnen jullie beiden eten. Maar Ljoeba wendde zich niet, om te zien of Petja haar volgde. Met gebogen hoofd liep ze binnen, regelrecht naar de bedstee van de zieke vrouw, en zei met een moeilijken glimlach: ik zal helpen. Onwetens zocht ze in de oogen van de vrouw naar een glimp van vreugd, die haar verlatenheid lichter zou maken. De zieke opende haar oogen niet, maar toen Ljoeba zich omkeerde, zag ze in een hoek van het vertrek Petja naast den boer op een bank zitten, rustig en zwijgend. En in haar zwol machtig de liefde voor hem, die haar nóg gevolgd was, tot in een vreemd huis, waar hij niet werken kon.

Ze maakte vuur aan en kookte het eten. Ze wiesch de kinderen, wees de oudsten een kleine taak en wekte de jongsten op tot spelen.

In den nacht was ze bij Petja. Telkens hief ze haar gezicht naar hem op, wilde vragen: waarom ben je me gevolgd? maar de woorden werden niet tot klank. In iedere beweging van haar tot hem voelde hij overgave en hij koesterde haar in zijn armen als een smachtende god.

Overdag had ze druk werk: de zieke, het huis, de vele kinderen. Petja hielp haar bij dit en dat, en hielp ook den boer waar hij kon. Ze had niet veel tijd met hem te praten, of

zelfs maar aan hem te denken. Dit eene was wel steeds op den grond van haar gedachten: hij zal weggaan, hij zal terugkeeren naar zijn hoeve.

Soms zag ze het ook in zijn oogen, als ze onverwachts naar hem keek; die waren dan troebel, en toch even glanzend van smartelijk verlangen. Vaag kwam het bij haar op, dat ze hem door woorden de vrijheid moest geven, of dat ze hem minder haar liefde moest toonen in den nacht. Maar ze kon niet anders dan zwijgen, en ze verdubbelde haar liefde voor hem, om hem zoo te doen weten, dat ze hem nooit iets verwijten zou.

III

Op een avond - ze waren toen een week bij den boer, - bleef Petja weg. Eén van de kinderen had hem ver buiten het dorp gezien. Achteloos zei Ljoeba - en streek even met de hand over haar oogen: wij zijn zwervers. En de boer vroeg niet verder, bang haar te mishagen, want ze was hem in huis onmisbaar geworden. 's Nachts in haar eenzaam bed, toen allen sliepen, snikte ze haar verlatenheid uit. En eindelijk, moe van tranen, te zuiver voor schijn en waan, voelde ze zich met hem bevrijd van het te groote dat ze waren begonnen. Zij zelf dacht nog niet aan weggaan. Ze wilde de opgevatte taak volbrengen, en, als ze eens

terug keerde, komen als een eenzame, zonder geur van mannehanden in heur haar.

Ze bleef nog drie maanden. De vrouw beterde langzaam, de kinderen hadden haar lief, de man zag tegen haar op als was ze een heilige.

Op een helderen, witten wintermorgen werd de oude slee achter het paard gespannen. Ljoeba nam afscheid van de vrouw en de kinderen; de boer zou haar tot dicht bij het huis van haar moeder brengen; het laatste eind wilde ze loopen. Ze kwam aan toen het donker viel; maar de gevallen sneeuw hield de aarde licht. Te gauw voor haar onrustig hart zag ze het oude huis bij de eiken. Gedachten aan Petja bestormden haar. Ze zou nog weer met hem kunnen vluchten, nu weer. Toch leek die avond lang geleden, toen ze de deur in 't duister wilde grendelen, en hem buiten vond, wachtend op haar. - Ze bleef dralen in de zachte sneeuw, die haar voetstappen onhoorbaar maakte. Eerst toen ze het kleine, eeuwige licht zag van een ster, voelde ze weer rust in zich en kalmen moed. De deur was niet gesloten; ze lichtte de klink op en trad in de kamer. Haar moeder zat bij het vuur, stil en gebogen. Toen ze haar hoofd ophief en Ljoeba zag, veranderde er nauwelijks iets in haar gezicht. Het bleef streng en gesloten; maar een kleine trek van voldoening kwam om den mond, alsof ze zichzelf gezegd had: vanavond moet Ljoeba komen, en nu was ze daar dan ook.

De moeder zei, na een korte poos: wil je nog iets eten? en Ljoeba antwoordde: ja, als ik het zelf kan klaarmaken. Ze warmde een restje boonensoep; zoo begon ze weer haar werk in het oude huis.

Maar voor ze slapen gingen, moest er nog iets gezegd worden.

- In het dorp ben jij de schuldige, Ljoeba, besef dat maar. En in mijn oogen ben je het ook, want ik heb zelf gezien wat je deed - je hebt het kwaad geen weerstand geboden. Petja zegt dat je rein en onschuldig bent. Maar hij zegt het niet op het kerkplein, dat iedereen het kan hooren; - neen, hij laat de menschen praten. En ik zwijg, ik houd me overal buiten. Hij heeft me ook verteld hoe je gewerkt hebt bij die vreemde boeren. Je hebt niet alleen in lust en luiheid geleefd - daarom liet ik de deur voor je open.

Ljoeba luisterde met afgewend gezicht. De woorden brandden op haar lippen: is Petja ongelukkig? Maar ze wist dat ze ze niet vragen mocht. Ze bedekte haar mond met haar beide handen. Dit is mijn straf, dacht ze, dat ik het niet meer mag weten.

De Anderen

De Anderen
I

Jet liep door den tuin. Bij de oude schutting stonden hooge, gele bloemen met een donker hart, een klein soort zonnebloem. Ze wiegden licht op hun lange stengels. De bladeren van het eikje werden bloed-rood dat jaar. Jet reikte naar een tak, om dien te plukken. Uit de tuinkamer kwam de stem van haar broer Oscar: - Jet, geen vandalisme! - Oscar en vader zaten voor de open deuren, en sloegen hun beenen over elkaar. Ze dachten er niet aan, haar te helpen. Met een klein zakmesje probeerde ze den taaien tak door te snijden, de geurige schilfers spatten om haar hoofd. Even ritselde de boom, toen ze den buit in haar handen hield. Nu de zonnebloemen; de ruwe stengels knapten, en lieten zich los scheuren. Langs Oscar naar binnen loopend, zei ze: Het is voor een vriendin.

- Ah, weer een nieuwe?

- Corrie Dermans, ze woont hiernaast.

Aan Trui, de dienstbode, gaf ze de bloemen over. - Breng die even voor me weg. Toen slenterde ze weer de kamer in. Ze was een klein en mager meisje, gebruind en donker van haar. Eens was ze verloofd geweest, vijf jaar geleden. Heimelijk had ze haar slanke kinderhand bewonderd, waaraan de gouden ring blonk. Maar

toen Wim met een ander naar Indië was gegaan, kon ze hem niet meer dragen, ging ook weer meer houden van een ongeschonden hand. Maar omdat ze den man nog liefhad, deed ze den ring soms 's nachts aan, nu aan haar rechter hand. Dan werd ze in den nauwelijks lichten morgen wakker, wendde zich om in het warme bed, en strekte haar hand uit, legde die stil op het kussen, als op het hoofd van den geliefde, of streelde hem, zonder hem te wekken.

Ze stond nu bij de theetafel, overdacht dat Oscar weer vaak kwam eten, en vaders gezicht opleefde, als hij maar zijn stem hoorde. Arme vader; - de rust van het eigen huis werd verstoord door de onrust van het hart. Zou Oscar zich beteren? en dan? Vader wachtte bericht van die vrouw, dat zag ze duidelijk, Iederen dag kon de deur opengaan voor haar binnentreden. Moeder was nu vijf maanden dood, al dien tijd had vader gewacht, en het werd ondragelijk op 't laatst. Soms voelde ze een rilling door haar lichaam gaan; dan moest vader heel innige gedachten hebben uitgezonden. Hij kon ook niet veel meer werken, hij luisterde maar naar Oscar, afwezig, met veel hoofdknikken. Oscar praatte over een proefschrift waaraan hij bezig zou zijn; zij geloofde het niet zoo gauw. Hoe lang had hij indertijd niet zijn doctoraal examen uitgesteld? Hij had een goed verstand, maar hij boemelde; vader trachtte het altijd te verontschuldigen. -

Ze bracht hun thee. Onveranderd zaten ze in hun leunstoelen; in vaders houding meende ze iets stars te zien. Even raakte ze zijn schouder aan.

- Vader, houdt Oscar u niet voor den gek?

Hij nam de thee aan, sloeg geen acht op haar woorden. Een glimlach kwam om haar mond; hij durft niets te zeggen, dacht ze.

Het dienstmeisje diende mevrouw Dermans aan.

- O, laat haar binnen, zei Jet. Haar stem klonk hoog en licht.

Corrie Dermans was een jonge weduwe; ze werd aan Oscar voorgesteld; den vader had ze al meer ontmoet. - De bloemen zijn zoo mooi, zei ze, ik heb ze in water gezet en ben toen dadelijk hierheen gekomen, om te laten zien, hoe ik het waardeer. Ze maakte ook den indruk, haastig te zijn weggeloopen, ze droeg geen hoed of mantel. Jet vond dit wat te opzettelijk.

- Heeft u zelf geen tuin? vroeg Oscar.

- Neen, ik woon boven.

Hij schoof een stoel aan, Jet stond nog bij de theetafel.

- Is het waar dat u wel eens type-werk doet, mevrouw Dermans? zoudt u voor mij iets willen typen? ik zou zoo graag een overzicht willen hebben van mijn werk, ik kan er op het oogenblik niet meer uit wijs worden.

- Graag, mijnheer Kroondijk.

- U zult me aan mezelf openbaren.

De vader lachte even. - Goed, de jeugd

mag voorgaan. Ik benijd je, jongen, dat je nog een proefschrift schrijven kunt. - Hij sprak opgewekt en sterk van klank.

- Heeft u dan óók werk voor me?

- Een klein artikeltje, niets bijzonders. Vindt u dat werk niet onaangenaam?

- Och nee, ik leer er nog iets door; het houdt ook mijn geest bezig. Ik ben alleen in huis.

- U heeft geen kinderen?

Ze schudde haar hoofd.

Ze is nog eenzamer dan ik, dacht Jet, maar ìk heb meer moeilijkheden, onrust en zorg. - In de groote kamer was het licht gedempt; buiten straalde nog de zon. De drie menschen zaten met hun gezicht naar het groen-en-gouden vak van open licht-gesprankel. - Heerlijk, zei de jonge vrouw, zoo in den voorhof te zitten.

Oscar keek naar haar profiel, aandachtig.

- U moet dan maar dikwijls komen, zei de ander.

Ze zaten daar, als hadden ze naar dit oogenblik verlangd, het vooruit genoten, maar alsof nu het genot dieper nog was dan ze hadden vermoed. Wat later liepen ze den tuin in; Oscar plaagde zijn vader met diens geringe kennis van bloem en plant. Hij plukte een klein blauw bloempje uit het gras. - Hoe noemt u dit?

- Oogentroost.

- Maar tel dan de bloemblaadjes eens!

- Dat brengt me in de war. Houd het niet zoo dicht onder mijn oogen, vanavond heb ik troost genoeg.

Ze lachten. - Toen Jet zich weer bij hen voegde, namen de mannen afscheid. Corrie keek hen na. Achter haar waren het licht en de kleuren van den tuin. Haar donkere oogen glansden. - Wat zijn die twee aardig samen, zei ze.

De ander haalde haar schouders op. - We hebben altijd zorg om Oscar. Maar nu komt hij weer veel thuis, en vader schijnt gauw te vergeten.

- Misschien zie je het wat te donker in, Jet.

- Och, als je wist - ik kan je niet alles vertellen. Wil je in den tuin blijven, of....

- Ik wil graag nog even gaan zitten. Zoo - Ze strekte haar beenen voor zich uit en zuchtte.

- Ben je moe?

- Een beetje loom, ik weet niet waarvan, misschien door deze rust alleen.

- Vader is erg onrustig, vind je niet?

- Jouw vader? neen.

- O, heb je het niet gemerkt.

Ze zwegen.

Het was Jet of ze weer, argeloos, haar vaders kamer binnen kwam, en vader hield de handen vast van die vrouw. Hanna heette ze. Moeder was toen in Wiesbaden, twee jaar geleden.

Moeder had nooit willen scheiden; ze praatte er niet over, haar gezicht was gesloten, maar vastberaden. Nu was ze dood, en vader wachtte, wachtte.

- Het is zoo moeilijk voor mij, hem zoo te zien. Ik zou hem willen helpen, maar - Haar stem brak af.

- Hoe dan, Jet, hem te zien? Wat er ook mag zijn, hij beheerscht zich volkomen.

- Ik houd zooveel van hem, zei ze, doorgaand op haar eigen gedachten. Tot haar verwondering antwoordde Corrie daarop niet. Ze strekte haar hand uit.

- Je bent eenzaam, je moet maar vaak hier komen, als je wilt, misschien worden we vrienden.

- Ja, dank je, zei Corrie. Ze bloosde even, ze voelde zich tot Jet niet sterk aangetrokken. Maar het huis had iets voornaam-rustigs; ze droeg haar hoofd anders als ze er binnen kwam, en ze bewonderde den vader. In zijn simpel gebaar van haar te groeten, lag een wellevendheid, die haar deed glimlachen. Oscar had ook iets daarvan, maar zwieriger, meer uiterlijk. Later zou hij misschien veel op den vader lijken. En Jet, Jet trachtte hartelijk te zijn.

- Als ik nu mijn kamer binnen kom, zei ze, zie ik meteen je bloemen.

- Ga je al? We hebben nog zoo weinig gepraat.

Er viel een stilte. Jet dorst niet goed te be-

ginnen over haar vader. Ze vond diens leven zoo onverklaarbaar en vreemd-bewogen, wist dat ze zich in het relaas zou verwarren.

Corrie nam afscheid.

Ze is niet mooi, dacht Jet, maar misschien wel aantrekkelijk? Toch, laat ze eenige stemming achter in deze kamer waar ze gezeten heeft? Is er iets veranderd door haar komst? Och, zei ze dan zachtjes, waarom denk ik zoo, waarom zouden andere vrouwen zoo'n groote macht hebben? En toen zag ze weer Hanna voor zich, de vrouw die haar vader liefhad. Een ernstig en bijna kleurloos gezicht; de oogen waren grijs-blauw, het blonde haar, even rossig, verbleekte tot wit. Ze nam haar handen weg uit vaders greep en glimlachte. - Is dat Jet? vroeg ze.

En zij, wist niet wat ze doen moest. Ze was naar boven geloopen, om een brief uit Wiesbaden te brengen. Ze dacht dat die vrouw was gekomen om vaders hulp in te roepen, dat ze hem geld had gevraagd, - ze zag er armelijk uit - en geschreid had. Daardoor voelde ze medelijden. Ze was naderbij gekomen en had gevraagd: Kan ik iets voor u doen? - Het was pijnlijk dit te bedenken. Terwijl ze nog rond ging, de tuindeuren sloot, de schemerlamp liet branden, kwam professor Kroondijk weer binnen. Hij was een man van midden vijftig jaar. die groote levendigheid van geest wist te paren aan rust en eenvoud van bewegingen. Zijn

stem zelfs was gelijkmatig; krachtig wel, en beeldend, maar beheerscht en zonder ijdelheid. Hij was niet groot van gestalte, maar rechtop en gespierd, van een jeugdige frischheid, die op geestkracht duidde. Eens had hij tegen Hanna gezegd: mijn handen alleen zijn oud; kijk, doorgroefd en wat te week en niet heel vast meer van aanpakken. Ze had geantwoord: Ze lijken op de mijne. Inderdaad waren het geen sterke mannenhanden; ze toonden misschien het vrouwelijk-gevoelige dat in hem school.

Hij keek Jet even aan, nam een boek van de tafel. - Oscar is werkelijk al ver met zijn proefschrift; hij vertelde mij er nog van, ik ben er heel blij om.

Jet stond met haar rug naar hem toe. - Gelooft u dat hij nu, è, wat anders zal leven? beter?

- Hij leeft niet slecht, kind.

Ze haalde haar schouders op. - O, is dat wat ik ervan mag weten? En u denkt dat ik niet meer zie dan me gezegd wordt. In ieder geval zie ik uw onrust, en ik heb er verdriet van. U hoeft het niet te ontkennen, ik houd van u, ik sla u dagelijks gade.

Hij keek op, rustig, verwonderd toch.

- Ja, maar ik begrijp je niet, Jet.

- Goed, zei ze, dan zal ik wachten, zooals ook u wacht, even lang, of langer misschien nog. - In haar stem was iets fanatieks.

De vader was gaan zitten; even kamde hij met zijn vingers door zijn grijzend haar.

- Geef me nog een kopje thee, en zeg me dan eens, waaròp we zullen wachten.

Ze wendde haar smal gezicht naar hem toe.

- Op bericht van die vrouw; u heeft haar geschreven, u -

- Hoe weet jij dat?

- Ik vermoedde het. Uzelf hebt me van haar verteld, twee jaar geleden.

- Ja, omdat ik toen meende dat je iets had gezien, - maar dat bleek niet zoo te zijn, en sindsdien is ze nooit meer hier geweest. Ik kon haar al lang uit het oog hebben verloren.

Jet luisterde maar half. Wat vroeger was, kunnen we laten rusten, dacht ze. Vroeger wist ik niet dat een man met alle geweld een vrouw moest liefhebben, - nu ben ik wijzer geworden. - En ik wil het toch ook graag aannemen, ik vraag niet wéér om verklaringen.

- Omdat ik eens niet heb begrepen, zei ze schuchter, word ik daarom nu voor zoo onnoozel gehouden?

- Nee, kind, ik vind het lief van je, dat je zoo aan me hebt gedacht, maar nu je het me gezegd hebt, moet je toch voorzichtig zijn; ik wil argeloos blijven leven. - Hij keek haar aan, zag dat haar oogen flonkerden.

- Als u dat maar kòn.

- Ik z a l het kunnen, als jij helpt, niet als ik mijn gezicht om jou vertrekken moet. -

Hij haalde zijn portefeuille te voorschijn, nam er een briefje uit.

- Kijk, dit heb ik ontvangen, een dag of tien geleden. Je hebt gelijk: ik wacht op verder bericht.

Ze dorst de uitgestoken hand niet negeeren, en nam het papiertje aan. - Moet ik het lezen? vroeg ze.

- Ja.

Ze las het driemaal over, langzaam, als moest ze de woorden in haar hoofd hameren.

Hôpital Saint Joseph.

Lieve Albert.

Ik kom bij je, zoodra ik kan. Op 't oogenblik ben ik ziek en kan niet weg; maar ik word goed verpleegd. Wacht nog maar een klein beetje op me.

Hanna.

Dan vouwde ze het briefje weer dicht.

- Ziet u, ik heb het gevoeld dat u in spanning was.

Hij glimlachte bijna onmerkbaar. - Ja Jet, en nu begrijp je het ook, nietwaar?

Ze knikte. - Dus u hadt haar geschreven na moeders dood, u wilde haar trouwen.

Iets in hem kwam in opstand tegen het zakelijke van haar toon, maar hij onderwierp zich, was bereid haar meer te geven dan ze vroeg.

- Ik schreef haar: Wil je onzen trouwdag vaststellen, want ik had haar vroeger gezegd: eens zal ik dit misschien kunnen vragen. -

Het was een fraze van me; dat wil zeggen: ik hoopte dat ze er gelukkig mee zou zijn; ik wist dat ze niet met een datum zou antwoorden.

- Waarom zou ze dat niet?

- Omdat ze meende mij te moeten beschermen tegen mijn ridderlijkheid. Och, er was iets tusschen ons als een heel ernstig spel. - Hij brak af, wilde erbij voegen: jij zult dit niet begrijpen, maar dwong zich het niet te doen.

Jet zweeg. Ze wilde niet zeggen: Ik begrijp het niet, maar voelde haar gedachten verward. Toen keek ze weer naar het briefje dat ze nog in haar hand hield.

- Zou ze erg ziek zijn? ja, dit is zoo wankel geschreven, alsof ze niet schrijven mocht en het toch heeft gedaan.

Haar woorden drongen scherp tot hem door, en hij verwonderde zich over haar opmerkingsgave. Ziet ze dan toch meer dan ik denk? dacht hij. Zorgvuldig borg hij het briefje weg. - Wat hierop zal volgen?

Ze kwam bij hem staan, leunde tegen zijn stoel.

- Vader, zei ze dringend, ik hoop u altijd te helpen.

Hij wist geen antwoord....

In de dagen die volgden, omringde ze hem met haar zorg. Soms vroeg ze zich af, of ze goed deed, hem zoo lief te hebben, want ze had ook haar moeder liefgehad en bijgestaan. Kon het nu zijn dat ze dit op haar vader over-

droeg? Bovendien was het of hijzelf haar liefde niet begreep, niet wilde, bijna. Ze herinnerde zich, dat ook haar moeder soms iets afwerends had gehad. Wanneer ze hieraan dacht, werd ze heel bedroefd. Wim, met wien ze verloofd was geweest, had haar laten gaan voor een mooiere vrouw. (In de geheime kluis van haar denken zei ze: een zinnelijk schepsel). De moeder was gestorven; nu bleef er haar vader, die de liefde zocht van een vreemde; en Oscar. Maar Oscar had zich altijd aan haar invloed onttrokken. Hoewel hij slecht leefde, maakte hij een indruk van zelfgenoegzame zekerheid. Hij kwam en ging in het oude huis, was opgewekt en dorst zich laten gelden. En vader werd daardoor verblind. Arme vader. - Soms dacht ze met blijdschap aan Corrie, die haar vriendin zou worden. Corrie hield van den tuin. Ze had eens van haar raam uit geroepen: Ik kom bij je, als ik mag, toen Jet buiten zat te naaien. De kleine zonnebloemen bloeiden nog, en de zon scheen bij vlagen. De tuin lag beschut voor den wind, maar hoog boven hen dreven de grillige wolken. Corrie liet haar blanke tanden zien, als beet ze in een appel.

- Het is opwekkend weer, zei ze, de wind is bijna zoel. Wat naai jij zoo ijverig? ik heb vandaag geen lust in werken. Ik zou langs het water willen wandelen of naar de winkels gaan en mooie dingen koopen.

- Wat voor dingen, kleeren?

- Ook, misschien. Maar ik denk aan een heel groote, groene vaas, waarin goudvisschen zwemmen. En dan een klein broeikastje met cactussen.

Jet lachte luid. - O, ze verlangt naar goudvisschen! - En toen weer ernstig: Is er niets beters? Je bent getrouwd geweest, heb je toen naar een kindje verlangd? - Ze zag wel dat Corrie's oogen even heel klein werden, en voelde voldoening dat ze haar had getroffen.

- Daarover spraken we nu eigenlijk niet, Jet. Ik ben geen moeder geworden, neen; ik weet niet waaraan dat gelegen heeft. Ik ben heel gelukkig geweest met Jan, ik dorst toen haast niet naar meer te vragen.

Ze zwegen. Jet wrokte in stilte tegen dit antwoord. Waarom had Corrie niet eenvoudig kunnen zeggen: O ja, ik had graag een kindje gehad? Waarom die uitweidingen, zonder de kern te raken? - Later had Oscar zich bij hen gevoegd; die scheen nu op alle tijden thuis te kunnen komen, had Corrie's aandacht voor zich opgeëischt, pratend over zijn proefschrift.

En aldoor bleef de spanning om vader. Ze lette op zijn handen en oogen het meest. Hij keek haar soms aan, of hij iets zeggen wilde, maar bleef zwijgen, en verschanste zich het liefst in zijn eigen kamer. Waarom hij nu nog alle onrust verkropte, terwijl zij toch wist? Eens kwam ze bij hem binnen, en zag hem in gesprek met Oscar. Ze letten niet méér op

haar, dan wanneer ze een dienstmeisje was geweest. Oscar dempte zelfs zijn stem niet. Ze hoorde hem zeggen: Ik denk dat alle Verloren Zonen terug zouden willen keeren, maar ze zijn bang voor het gemeste kalf, en voor de pathetische omarming van den vader.

Ze zocht aarzelend plaats voor haar theeblad.

- Zet maar neer, kindje. Vaders stem klonk zacht en diep. Ze moest hem snel aankijken, een vraag in haar oogen, maar hij wendde zijn gezicht af. De onrust bleef; en nu moest hij nog dat luide praten aanhooren van Oscar. Maar Oscar wist natuurlijk niets. Ze liep weer naar de deur. U, vader, zei Oscar, bent gelukkig niet pathetisch.

- De Verloren Zoon, dacht ze, daar bedoelde hij natuurlijk zich zelf mee. En zou hij dus? - Och, dat was nu alles van zoo weinig belang. Maar dat hun leven afhing van die vreemde vrouw, die ergens ziek lag, en niet meer schrijven kon, want brieven kwamen er niet. Ze moest nog nader zijn gekomen bij den dood. En zou ze terugkeeren in het leven, nu ze wist dat vader op haar wachtte?

Jet voelde een verwijt, dat iemand haar vader zoo kon laten wachten. Maar wie hem niet zag, kon ook het schrijnen niet voelen van de onrust.

De dagen gingen. Om hen heen was de lichte vreugd van Oscar, die ze wantrouwde, en waarin ze haar vader niet meegesleept wilde zien.

Soms gingen de mannen samen uit. Dan bleef er een trilling in haar, om wat ze zouden spreken en doen. Zelf bleef ze thuis, luisterde naar iederen stap. Vader zou plotseling kunnen besluiten te reizen, dacht ze. Dan zou ze zijn valies pakken, en hem op 't laatst nog toeknikken. Maar hij kwam steeds na korten tijd in huis terug, soms vergezeld van een collega. Dan schrok zij bij de gedachte dat zoovele menschen het zouden weten, wanneer door droefheid hun leven veranderde.

Op een middag kwam haar vader de tuinkamer binnen waar zij zat. Hij ging voor de glazen deuren staan, en tuurde omhoog. Ze zag niet, als hij, de gouden boomkruinen door de zon beschenen, waar de wind door voer, zoodat het goud leek te vervloeien. De bel klonk door het huis; het duurde een poosje voor Trui aan de kamerdeur klopte.

- Binnen!

Ze liep recht op den vader af, gaf hem een klein wit briefje, sprak daarbij ook argeloos het woord: Een telegram.

Hij had zich omgewend; het dienstmeisje sloot de deur achter zich. Jet stond op, met haar handen greep ze den tafelrand. - Vader!

Hij hief een hand waarschuwend op en teeder ook, als wilde hij iets toedekken.

Ze zag het niet, maar haar eigen stem had haar verschrikt.

Eenvoudig zei hij: Hanna is dood. - Het

was niets meer dan die mededeeling, en toen wilde hij langs haar gaan. Maar ze drong haar armen om zijn hals.

- Och, vadertje.

Achterover grijpend, nam hij haar polsen, zette haar met kracht van zich af. Hij meende iets te zeggen, maar toen hij haar aanzag, wist hij niets dat haar op dat oogenblik helpen zou. Dus ging hij zwijgend door de kamer en liet haar alleen.

Ze bleef staan, voelde zich moe, en leeg van gedachten, maar wist heel scherp na enkele seconden, dat ze nu niet meer in wanhoop kon losbarsten, omdat ze gewacht had, en zichzelf bespiedde. Wel zei ze nog: later misschien, dan komt het ongemerkt, maar haar houding verstilde. Ze ging weer bij haar werk zitten en dacht aan haar vader. Was hij van haar weggegaan om vrijuit te kunnen schreien? ze had geen zekerheid. Dat zij zich beheerschte, ja, het was niet haar eigen leed en misschien was een vrouw sterker in die dingen. Ze wist het niet. - Arme vader.

II

Het was winter geworden. De zwarte aarde van de tuinen dronk den mateloozen regen. De roode stadslichten flikkerden onrustig in de plassen op straat, waarover de wind zijn

rimpelingen voer. Verlaten en duister lagen de buitenwijken. De boomen die in den bladertijd zich rijden, hun groene takken strekkend naar elkaar, stonden nu ieder alleen, forsch van stam en ijl van kruin. Een lantaarn brandde zwak, omgrauwd door de lage lucht, voor het huis van professor Kroondijk. Jet zat veel op haar kamer. Ze had die als aankomend meisje ingericht, en er sindsdien weinig aan veranderd. De hoek waar den eersten tijd haar bed had gestaan, voor ze een aparte slaapkamer had, was altijd een beetje leeg gebleven. Aan den muur hingen veel platen en foto's, oude schoolkieken en prenten uit Zwitserland, waar ze met haar ouders gereisd had. Eigenlijk keek ze nooit meer naar die dingen; het waren bekende vlekken van licht en schaduw voor haar geworden.

Urenlang zat ze te naaien. Ze had alle oude kleeren van haar moeder te voorschijn gehaald en trachtte ze te veranderen voor zichzelf; ze wilde dit zóó doen, dat haar vader niets van het materiaal herkende. Haar vader liet ze zooveel mogelijk met rust; ze meende dat dit goed voor hem was. Honderd maal prevelde ze voor zich uit: hij moet leeren vergeten, vergeten. Maar zelf vergat ze niet. Het plafondlicht in haar kamer viel zonder schroom op alle dingen. Ze bedekte de groote oude tafel met lappen en naaigerei; haar smalle handen bewoog ze in haastigen ijver. En onderwijl

ploos ze het leven van haar vader uit, - hoe het had kunnen zijn, hoe het noodzakelijkerwijs nu worden moest. Misschien was het beter zoo, die vrouw gestorven; wat had hij geweten van die vrouw? Dat ze zwak was, en door het leven vermoeid; en dan had hij eens iets gezegd over haar glimlach, ze wist nu niet meer wat. Misschien dacht een man altijd dat hij de vrouw kende die hij liefhad. Och ja, dat was toch ook begrijpelijk, want door haar te kennen, werd ze zijn eigendom. Hoe anders? En in den grond bleef alles schijn. - Dergelijke gedachten schreef ze op in een klein album, dat ze telkens weer zorgvuldig wegborg. Want ze hield teveel van haar vader, dan dat hij het bestaan van haar 'wijsheidsboekje' zelfs mocht vermoeden. Was niet één van haar aphorismen: Ook de meest moderne vrouw moet eenvoudig en onschuldig lijken als een kind?

Ze luisterde soms aan de deur, als ze haar vader door het huis hoorde loopen. Liefst wilde ze, dat hij rustig naar zijn studeerkamer ging. Door te zeggen: ik heb werk te doen op mijn kamer, wilde ze hem stilletjes het voorbeeld geven. En Oscar riep ze eenmaal bij zich.

- Je moet niet zoo dikwijls komen, zei ze, je verbrokkelt daarmee vaders leven.
- Nou, dan kan jij de stukjes mooi weer aan elkaar lijmen.

- Ik meen het, Oscar. Het is nu een moeilijke tijd voor hem, en....

Hij keek haar verbaasd aan. - O ja? en dat zou jij weten.

- Zoo iemand, dan ik; ik ben mijn heele leven met hem samen geweest.

- O. En waarom is het nu moeilijk? omdat moeder er niet meer is?

- Omdat.... Ze haalde haar schouders op. Jij bent blijkbaar niet ingewijd. Je ziet ook alleen maar je eigen leven, denk ik.

Hij was naar de deur geloopen had zich daar plotseling weer omgedraaid. Zeg, ik heb dien ex-beau van jou gezien.

- Wie?

Hij grinnikte.

- Wim?

- Natuurlijk. Hij is over, met twee kinderen, en zonder vrouw. Denk jij ook maar aan je eigen leven, meisje, ich rate dir gut. - Daarmee ging hij, luid stappend.

- Sindsdien waren Jet's zware gedachten nog vermeerderd. Ze was wel bang geweest dat ze Oscar niet tot inzicht zou brengen. Dus moest ze alleen zorgen voor de sfeer in huis. Niemand hielp haar, ook Corrie niet, en vader deed zooveel mogelijk of hij haar bedoeling niet merkte. Daarbij zou nu wellicht haar eigen leven omhoog schieten. Stil, stil, ze moest haar gedachten beteugelen. Omdat hij terug was, en zijn vrouw ginds was gestorven. Neen,

omdat zijn kinderen geen moeder meer hadden. Wie zou hen beter kunnen opvoeden dan zij? Eens zou ze haar boekje met spreuken zwijgend overdragen aan haar oudste dochter. Onder den Kerstboom misschien, of op Oudejaarsavond, het meisje bij zich nemend op haar kamer. Het was wellicht grooter dan zij, forsch en jong, en ontroerend door onwetendheid. Dan moest ze iets zeggen over de eigen moeder, wier plaats zij had trachten te vervullen. En waar ze te kort was geschoten. Maar het meisje boog zich naar haar toe, kuste onstuimig haar wangen. Ze voelde haar lichaam opgenomen in de omhelzing, maar dan huiverde ze, en schudde den droom van zich af. Stil, ze woonde nog in het oude huis. Wel was het hier, dat hij haar omhelsd had, jaren geleden; en nu was hij terug gekomen. Zou ze hem zien? Misschien ontmoeten in de straat, waar wind en regen haar bleek en schichtig maakten. Ze zag zichzelf loopen in haar langen, grijzen mantel, dicht langs den huizenkant. Hoe groot moest wel het innerlijk van den mensch zijn, om uit te blinken boven zoovelen, in een wereld die vijandig en duister was. - Ze voelde zich zoo klein als een vogel; de meeste collega's van haar vader herkenden haar niet, maar zij knikte hen toe, en dan namen ze haastig hun hoed af. Als ze nu later met haar kinderen liep, dan bracht ze iets van de eigen omgeving met zich mee, en trotseerde al het onbekende.

Kinderen waren argeloos, lieten hun stemmen klinken, en omsponnen haar met hun levensgretigheid.

Plotseling zou ze terug denken aan haar vader; in gedachten was ze hem ontrouw geworden. - Arme vader. Hoe was het dat hij nog dorst te leven, alleen, en de anderen wisten niet hoe zwaar het hem moest vallen. Niemand wist het dan zij; Oscar kwam en ging, Corrie ook. Ze merkte wel dat Corrie werd aangetrokken door de beide mannen in huis, ze zag Corrie's oogen, die glansden. Het vrouwtjesdier in haar voelde zich behaaglijk onder hun blikken, dat begreep ze heel goed. Maar lang kon dit spelletje niet duren. Vader wilde haar niet, natuurlijk, en Oscar had niet meer het recht iets te willen. De Verloren Zoon, hij mocht dan al terug keeren, een vrouw voelde intuïtief wat ze niet vergeven kon. Jet klemde haar handen in elkaar, haar smalle gezichtje droeg een vastberaden uitdrukking. Met vergiffenis was Oscar niet geholpen, dacht ze; ze zou hard voor hem willen zijn, onmeedoogend, dan zou hij zich misschien eens werkelijk bezinnen.

Ze wist niet alles, wat er in huis omging, iederen dag liep ze uit om te wandelen, dat was haar vaste gewoonte. En ze had zich nooit afgevraagd, hoe er over haar gepraat zou worden.

Eens was Corrie in de tuinkamer gelaten.

Ze had naar professor Kroondijk gevraagd, en wendde haar hoofd, toen de deur geopend werd.

- Ah, zei ze, ik vroeg naar u, maar ik dacht: Jet zal wel komen.

Ze stonden beiden een oogenblik te luisteren.

- Ik geloof dat Jet uit is, zei hij, maar de stad is niet groot, kom mee naar mijn eigen kamer.

Ze volgde hem al. - Heeft u even den tijd?

- Jawel.

Nog dacht ze dat Jet plotseling te voorschijn zou komen, haar opeischend, maar het huis bleef stil. Ze voelde een diepe voldoening, en het zachtkloppende van verwachting in zich. Haar bewegingen werden zoo rustig als de zijne. Ze sprak niet dadelijk weer; alleen met hem, wilde ze geen onnutte dingen zeggen. Maar dan kwamen de woorden toch vanzelf in haar boven, ze hadden dieper klank nu en vaster beteekenis dan gewoonlijk.

Oscar kwam na eenigen tijd bij hen binnen, toonde zich niet verwonderd.

- Waar is Jet? vroeg hij, en lachte dan even, want hij zag aan hun gezicht dat ze het niet wisten. Hij liep tusschen hen heen en weer.

- Ik heb Wim Stratingh gesproken, dat is de man waarmee Jet eens zou trouwen. Het is een sympathieke vent. Vroeger was hij zoo'n beetje wat de Duitschers een ‘Schmoller’ noemen vader, herinnert u zich dat?

- Hm, misschien wel.

- Maar in de Oost schijn je omstaan te leeren; als ik er eens heen ging?

- Ik mocht hem altijd graag.

Corrie luisterde zwijgend. Nu spraken ze van die vroegere verloving. Jet was altijd onrustig geweest, weifelend. Ze deed alsof de liefde een straf was, zei Oscar.

De ander knikte. - Ze was angstig. Ik heb geen goed voorbeeld gegeven met mijn huwelijk; om jullie misschien heb ik daar het meeste verdriet van gehad, om de sfeer in huis.

- Maar Jet hield niet van dien man. Ze heeft iets onuitgegroeids, ze zal nooit durven. Gek, dat ik te veel durf en zij te weinig, en dat ik nooit met haar zou willen ruilen. Jij wel, Corrie?

Ze schudde haar hoofd. - Het klinkt zoo zelfgenoegzaam, maar liever zondigen dan niet leven.

Jet kwam thuis. Mijnheer Oscar is boven, zei het dienstmeisje haar.

Voor den spiegel in de gang trok ze haar mantel uit, die zwaar was van regen. Ze had inkoopen gedaan voor de huishouding, iederen dag moest er opnieuw gezorgd worden.

- Trui, zei ze, ik heb pannelappen gekocht, en een demonstratie gezien met electrische strijkijzers. Ik denk wel dat ik er een koopen zal, het zou je veel schelen met je werk.

- Ja, juffrouw.

- En ik zou toch liever vandaag het gehakt eten, en de visch tot morgen laten staan.

- Maar het is bederfelijk weer.

- Och kom, ik ben er nog niet door bedorven. Ze kamde de losse haren wat weg van haar voorhoofd, vond haar bleeke gezicht niet onknap, haar gestalte minder onaanzienlijk dan op straat. Ze was opgewekt. Ze had één van haar kennissen ontmoet, een oude dame, die haar krachtdadige hulp inriep voor een Kerstfeest aan arme kinderen. Nu wachtte haar wel heel veel werk, want zelf-genaaid ondergoed was het duurzaamst. Ze dacht eraan, ook Corrie's hulp te vragen, nu meteen. Ja, ze hield zoo van dadelijk doen. - Ze trok haar natten mantel weer aan, liep regelrecht naar het huis van de buren. Maar ze kreeg er geen gehoor. Een oogenblik prikkelde het haar, dat ze nooit wist waar Corrie heen ging, hoe ze haar dag indeelde. Een overdreven zucht naar vrijheid, dacht ze, en naar geheimzinnig-doen.

Toen ze weer terug was, kwam juist Oscar de trap afloopen.

- Stoor vader niet, zei hij, je verbrokkelt zijn leven.

Ze bloosde. Dat waren haar woorden geweest aan hem.

- Waar ga je heen? vroeg ze.

- Bittertafel.

- Hè, Oscar.

Hij lette niet meer op haar, sloeg de deur

achter zich dicht. Ze stond besluiteloos. Een vermoeden kwam in haar op, dat Corrie bij haar vader zou zijn, en Oscar wist het. Misschien hadden ze hem wel opgedragen, haar ver te houden. Wat gebeurde er dan in dit huis, moest Corrie er vrij spel hebben? En zij? ze had al zooveel aanvaard, vroeger; - ze zag nu plotseling duidelijk hoeveel. Haar begrip omtrent een huwelijk had ze onwetens gevormd door haar ouders aan te zien. Toen ze achttien jaar was, riep haar vader haar eens bij zich, zei haar dat zijn huwelijk een slecht voorbeeld was. Daarom, en om zijn eigen geluk had hij getracht te scheiden, maar moeder verzette zich, zou zich steeds blijven verzetten.

Ze had het alles niet geloofd. Een slecht huwelijk moest anders zijn, en het was niet bestaanbaar tusschen háár ouders; - haar vader dien ze zoo vereerd had, haar moeder die gesloten was, stil en beheerscht. En later, - was er die andere vrouw; en toen kwam zij plotseling binnen, en vader hield de handen van die vrouw vast. Ze zou het niet begrepen hebben, maar hij biechtte het haar. En ze had het aanvaard; alles, ook Oscar's leven, en dat hij toch telkens in huis terug kwam, lachend, luchthartig. Nu zou hij zich gebeterd hebben; - had ze daaromtrent eenige zekerheid? Moest alles maar gaan, zooals die anderen deden en wilden? met hun oppervlakkigheid, en hun glanzende oogen? terwijl zij alleen aan de huis-

houding dacht, aan de veilige, goede dingen. De anderen - daar hoorde vader dan ook bij. Eerst had hij zich door die vreemde vrouw laten beïnvloeden, nu bleek hij niet ongevoelig voor haar vriendin Corrie. Neen, die woorden konden toch niet werkelijk betrekking hebben op haar vader? Hij was een bekend en heel gezien man, iemand in de kracht van zijn leven, die overeind stond als een rots.

Ze meende stemmen te hooren. Ze kon daar niet blijven staan voor den spiegel en haar eigen gezicht zien, dat haar zoo vertrouwd was en soms zoo vreemd. Zooals nu - nu wilde ze weten wie zijzelf was buiten dat eeuwige masker van haar gezicht om. - Zeg het me, vroeg ze haar starende oogen, wie ben ik? - Haar mond vertrok in een bitteren glimlach. Daarnaar keek ze, en voelde haar felle gedachte verslappen. Nog eens wilde ze zich inspannen, als buiten zichzelf treden, anders dat bekende gelaat aanzien. Maar ze kon niet. Ze liep naar boven, regelrecht naar haar vaders kamer. Terwijl ze de deur open deed, dacht ze: ik had moeten kloppen, en toen zag ze Corrie tegenover haar vader aan de schrijftafel zitten. Dat was de gebruikelijke plaats voor een bezoeker, maar op dat oogenblik voelde Jet het zitten daar van Corrie als een opzettelijk en valsch vertoon van afstand tusschen hen.

Ze dwong zichzelf te zeggen: - Dag, ben je om mij gekomen?

Corrie antwoordde niet dadelijk en haar vader vroeg: Is er iets gebeurd, kindje, je kijkt zoo verschrikt.

- Ik kwam maar eens aan, en je was niet thuis, zei Corrie.

Ze keek naar hen beiden. - Zoo. Neen, wat zou er gebeurd zijn? als het niet iets is met jullie. De romantiek in huis hebben we te danken aan Oscar, en aan u, vader. Ik mag het dan lijdelijk aanzien, en ik weet soms zelf niet, wat ik allemaal aanvaard.

Hij vroeg luid: Wat bedoel je daarmee, Jet? Maar er was die fanatieke uitdrukking in haar gezicht die hij vreesde, omdat niets haar dan meer scheen te kunnen tegenhouden.

- Zoo zou je in een slecht huis kunnen wonen, en onschuldig zijn, maar plotseling zou je kunnen zien wat de anderen allemaal weten, en denken dat jij ook weet, en dan ben je besmet, dan is er niets meer aan te doen. De wereld is misschien zoo'n slecht huis; ja, ik geloof dat ik dat vroeger wel zoo gevoeld heb, en zoo nu en dan is het, of mijn onschuld weer terug wil komen, maar ze kan niet, door jullie, jullie bedriegt me....

Haar vader was opgestaan en vatte haar polsen.

- Jet, zei hij, kom tot jezelf. Het is waar, de wereld is slecht, maar waarom zouden wij je bedriegen? Ik toch niet, je vader, en Corrie.... Ook Oscar niet; Oscar heeft de mooie eigen-

schap van heel oprecht te zijn; hij doet zich nooit beter voor dan hij is; denk maar eens na, dan zul je dat ook weten.

Hij liet haar polsen los, en haar armen vielen slap langs haar lichaam. Dan streek ze met haar hand over haar oogen, voelde de tranen, die naar buiten wilden dringen. - Er is maar één wereld, zei ze, dat is juist zoo triest; als die wereld slecht is, zijn we het allen.

Hij luisterde. Niet voor het eerst trof hem haar logische denken. En zij had op school altijd dom geheeten, onverschillig voor bijna alle vakken.

Een beetje weifelend zei Corrie: Er is de wereld van ons eigen hart. - Dan zwegen ze. Jet antwoordde niet meer. Langzaam liep ze naar de deur.

In haar eigen kamer ging ze voor het raam staan, keek naar de enkele gestalten, die ze door het donker zag bewegen. Ze herinnerde zich niets van wat ze zoo juist gesproken had; een half uur, of langer nog, zouden die woorden weg zijn uit haar herinnering. Een beetje mat leunde ze tegen het raam. Als ze moeder werd over zijn kinderen, dacht ze, dan zou ze hen heel aardig kleeden. Ze had dien middag coupons gezien, die ze bijna had willen koopen. Maar ze zou gek zijn, als ze het gedaan had. Er was werk genoeg; - ze hief haar hoofd op, ze hoefde niet te wachten op Wim. Dat had ze vroeger gedaan, en het leidde tot niets. Kort

voor hun huwelijk zei hij haar: Ik geloof, dat je niet genoeg van me houdt. - Wat een dwaasheid, over de liefde van een ander te willen oordeelen, en wat een aanmatiging ook. Zij had haar zelfbeheersching willen bewaren, zij wist hoeveel je verloren gaf, als je mateloos wilde liefhebben. Uit haar jeugd kon ze het zich huiverend herinneren, de bandeloosheid, het chaotische bijna, waarin je verzonk. Ze was verliefd geweest op een jongen uit haar klasse, later op een leeraar. Hoe dat haar leven beheerschte, en brak. Alle muren vielen weg; ze had over den grond kunnen kruipen naar dien man, hem bidden om liefde. - Zóó had ze niet meer van Wim gehouden, goddank.

- Ze hief haar hoofd even op, er kwam een kleine, minachtende trek om haar mond. En hij begreep het niet, hij wilde nog de chaos, als een dier. Ze voelde het in zijn kussen, en ze werd bang. Hij begreep het niet.

Nu zaten vader en Corrie samen, en misschien hunkerden ze naar de bandeloosheid van de liefde. Was er nog eenige beheersching in hen, spraken ze nog als menschen, ieder aan een kant van het schrijfbureau? Langzamerhand ging ze haar vader kennen; misschien had hij in zijn jeugd geleefd als Oscar, en later.... Ze haalde haar schouders op; - later niet heel veel anders. Zij en haar moeder stonden daar tegenover. Nu bleef zij heel alleen in huis: - de andere.

Een gevoel van groote eenzaamheid overviel haar. Traag dacht ze: Waarom ga ik niet weg? is er geen leven voor mij buiten deze stad?

De lantaarn voor het huis brandde zwak en rood; daar boven beefde een tak vol ronde regendroppels. Dat was wel mooi, teer en onaardsch; toch liet het haar onverschillig. Ze zou een warme zon willen, niet deze drukkende duisternis; en een glimlach van gelijke gedachte tusschen de menschen.

Een paar dagen later kwam Wim; Jet ontving hem in de tuinkamer. Hij keek rond, als had hij er anderen hopen te zien, vroeg het eerst naar haar vader en Oscar. Dan vertelde hij over zijn kinderen. Nu ze hem dicht bij zich had en hij praatte, ondervond ze dat zijn beeld van een kleinen jongen en een meisje, dat hij koesterde en dat een glimlach opriep over heel zijn gezicht, niet ook in haar was besloten. Daardoor voelde ze zich ver van hem en haar droomen omtrent zijn kinderen verijlden. Ze zat daar en luisterde vaag; - 't was of hij haar het laatste kwam afnemen. - Nu zei hij plotseling dat ze niet veranderd was en in zijn oogen kwam een schuwe, warme blik, die haar onmiddellijk aan hun ouden strijd herinnerde.

- Jij bent ook dezelfde, zei ze, dus zouden we vandaag wéér uit elkander kunnen gaan.

Hij verwonderde zich over het snelle flitsen van haar gedachten.

- Ik bedoelde het niet zoo, - zoo diep, zei hij aarzelend. Ik keek naar je haar, waar nog dezelfde val in zit, enne....

Ze zwegen. Het was Jet of ze voelde hoe hij dat haar van haar voorhoofd streek, terwijl zijn lippen bewogen. Ze hield zoo van de zachte aanrakingen, waarbij alle gedachten onmerkbaar in zichzelf vergleden. Dit geluk had ze gekend; het was niet uitbundig of mateloos, iedere vrouw zou het in haar leven kunnen toestaan. Maar het werd altijd verstoord. Het leven, dacht ze, mocht niet zijn zooals een vrouw het wilde.

Hij stond op, keek naar haar smalle handen.

- Ik heb van haar gehouden, dacht hij, meer dan van Lous, die de moeder werd van mijn kinderen. En waarom? ze is nog dezelfde, grillig, onberekenbaar.

- Ga je al? Vertel me iets van Indië, hoe je het daar gehad hebt. Haar stem hield hem vast. Er was een klank van groote echtheid in, tonen die donker en bijna rauw waren. Bruusk begon hij: O, Indië is een goed land, al wordt er kwaad van gesproken.

In haar oogen glom zacht de triomf van de vrouw.

III

De helderheid van het Maartsche licht leek bij scheuten naar binnen te waaien met het voortrukken van de losse wolken. Aan den hemel kwamen tintelend blauwe vlekken bloot, open sluizen voor de speren van de zon. Er stond kristal op het buffet, dat van Corrie kwam; Jet had het met een zachten doek opgewreven, nu leefden er vele lichtglanzen in. Vele dingen waren uit Corrie's huis overgebracht, maar het slaapkamer-ameublement was nieuw, het behangsel ook daar, en de vloerbedekking, alles. Terwijl Albert en Corrie op hun huwelijksreis waren, was er druk in het huis gewerkt. En dezen middag zouden ze terug komen. Voor 't laatst ging Jet overal langs met haar stofdoek; onderwijl boeide haar het onrustig lichtspel aan den hemel. Als ze kwamen, zou het bijna donker zijn. Ze zou hen in de schemering willen ontvangen, om niet dadelijk den gloed in hun oogen te zien. Aarzelend bewoog ze zich. De avond zou voorbij gaan met reisverhalen, maar dan, morgen, en alle volgende dagen? Eentonigheid deed een leven lang schijnen, de afwisseling brak het, en maakte het waardeloos. Was het leven van groote mannen niet aan één ding gewijd? zoodat het rechtlijnig werd en zeer beheerscht? Als kind meende ze, dat haar vader groot was, omdat zijn naam dikwijls gedrukt stond, en hij

professor werd. Maar nu, hij kwam van zijn tweede huwelijksreis terug; - eigenlijk leidde hij het leven van een avonturier. En dwong háár daardoor tot bedenkelijke wisselvalligheden. - Een huwelijk met Wim, kinderen van haar eigen schoot, en in haar hart alle donkere, troebele gevoelens die misschien de dieren kennen. Ze keek op; een groote wolk hing voor de zon; haar kartelige rand was hel licht, goud-achtig. Als een gezwollen buik was het wolkgevaarte, diep, grauwig-purper, en onvast van lijn. De wind kwam ermee spelen, blies het omhoog als een ballon, en om Jet's hoofd stroomde weer het snelle licht.

Ze hoorde de buitendeur slaan, Oscar kwam binnen. Hij droeg een groote bos rozen.

- Zoo, zei hij, had jij nog geen bloemen, dacht je dat dat zóó maar kon?

Ze haalde haar schouders op. - Ik heb er genoeg werk aan gehad. Onderwijl dacht ze: Wat rozen op de slaapkamer; aan den voet van de bedden staat een tafel van donker mahonie-hout. De schaalvormige lamp hangt er boven; het licht valt mat daardoor heen, in een mengeling van groen en goud-bruin. Ze streek met haar hand over haar oogen. - Wou jij ook wachten? en zag iets aarzelends in zijn houding. De bloemen hield hij nog altijd vast.

- Ik weet niet, ik dacht van wel. Is er geen nader bericht van ze?

- Niets.

Hij glimlachte vaag. Nou Jetje, ontferm je over de rozen.

Ze stonden nu dicht bij elkaar, keken beiden neer op het levend rood van de bloemen.

- Ik moest kunnen weggaan, zei ze dof, - dat ze me hier niet meer vonden. En jij ook; jij kunt het misschien nog minder dan ik.

- Zoo; maar wie staat hun het meest in den weg? ik woon hier niet.

- Maar i k ben minder gevaarlijk; jij bent de andere man die.... - Ze hield met een ruk op. Tusschen hen waren de bloemen in schemering; de wolken stapelden alle voor de zon, die langzaam daalde.

- Goed, zei hij, het was beter dat we gingen, jij om allen, ik alleen - om mezelf.

Ze luisterde niet meer, dacht: Ik heb het gezegd, het is dus waar; ik sta er middenin, maar ik zie het duidelijk: Oscar is verliefd op Corrie. Daarom brengt hij die rozen, en vader zal het niet begrijpen, - maar zij, Corrie? als ze ze op haar slaapkamer vindt?

Ze nam de bloemen op. - Ik zal ze boven neerzetten, zei ze, liep meteen naar de deur. Oscar vroeg niets meer.

Boven draaide ze het licht op. Nu voelde ze zich bijna als een bruid, die haar kamer binnen gaat. Alles was klaar om haar te ontvangen. - De rozen schikte ze in een kristallen vaas; dan liep ze naar het raam om de gordijnen te sluiten. Dat ze dit zelf dorst doen, zoo licht

en zorgeloos; - in een oogenblik was het gebeurd. En zoodra hij was binnen gekomen, zou hij de deur achter zich in 't slot draaien. Zoo eenvoudig was het alles, maar zoo vervoerend ook, - het bloed ruischte door haar lichaam. Het was geen zonde, het was het geheime, donkere leven. - Ze stond stil, keek om zich heen. Vroeger dorst ze nooit voor winkelruiten naar de breede, lage bedden te kijken, toegedekt onder één sprei. Ze dacht aan Corrie, voor haar was er niets nieuws, al waren het ook de meubelen. En misschien had ze het nog niet gekend, dat een ander haar bloemen bracht, den avond van haar binnen treden. Maar ze zou ze wel aanvaarden, heel argeloos zou ze zeggen: Dat is lief van je, Oscar.

Jet draaide zich om; er was nu niets dan kilte in haar. Een vrouw en argeloosheid, dacht ze, hoe rijm je me dat tezaam? Maar o, de schijn ontbreekt niet.

Loom, met zware passen, liep ze naar beneden. Oscar was er nog; hij tuurde op een telegram. - Ze komen morgen, zei hij, vanavond zullen ze in Brussel zijn. Nu krijg jij nog een schoone gelegenheid om weg te gaan.

Ze antwoordde hoog: Dank je, laat ons afwachten wat j i j doet.

Hij liet haar alleen, wilde plotseling niet meer blijven eten. En zij maakte plannen voor den opengevallen avond. Ze had Wim beloofd, eens naar zijn kinderen te komen kijken.

Als ze nu ging, - altijd had iets haar weerhouden; 't zou zijn alsof ze zich aan hem gaf, en hij was haar vreemd. Maar weer voelde ze het ruischen van haar bloed. Haar handen lagen stil in haar schoot en haar oogen hield ze half gesloten. Zoo zou ze willig in den afgrond verzinken, diep ademend liggen in den wijden schoot van de aarde. - Ze hief haar hoofd met een ruk; alle kamerdingen stonden zwijgend en doodsch, ze zou willen dat ze met haar meeleefden, dat ze haar niet zoo alleen lieten in de wereld van gedachten. Ze was haar eigen oppermacht, ze geloofde andere menschen niet, Corrie, of Wim, of Oscar. Die praatten allen zooals hun eigen bloed het wilde - maar zij wilde anders! Ze kon wel naar Wim gaan, waarom niet? zijn kinderen toedekken, een slaapliedje zingen. ‘Schlummre, und träume von kommender Zeit’ met een stem die beloften inhield. Later, als hun tijd gekomen was, zouden ze haar zeker niet meer ter verantwoording roepen. Neen, flitste het door haar hoofd, tenzij ik hun moeder word.

Trui bracht haar het eten. - Wat dacht u vanavond te doen, juffrouw? gaat u uit? vroeg ze.

- Ik weet nog niet; waarom?
- Als u toch thuis blijft, zou ik graag even weg willen.
- Goed, ga jij maar. Ze keek Trui aan.
- Heb je iets bijzonders?

De ander aarzelde. - Och, bijzonders....

Ik heb kennis gemaakt met iemand, en nou wou hij me even zien.

- Zoo, dat 's ook niet voor de eerste maal.

- Nee, juffrouw. Dus dan ga ik maar, een half uurtje.

Jet zweeg. Dat gevrij van dienstmeisjes, dacht ze, zonder eenige rem, en daarbij hun dwaze openhartigheid. Maar wat kon je ook verwachten?

Dus morgen kwamen vader en Corrie thuis.

Corrie had een bezoekster uitgelaten; langzaam liep ze terug naar den salon. Toen ze boven aan de trap was gekomen, hoorde ze een sleutel in het slot van de huisdeur. Zou Albert alweer terug zijn, dacht ze, en leunde over de balustrade. Aan den stap herkende ze Oscar. Hij opende de deur van de tuinkamer.

- Hallo, hoorde ze hem zeggen. Daarna liep hij vlug naar boven, Corrie nog juist tijd latend, den salon binnen te gaan.

- Zoo, groette hij luchtig, waar zijn de anderen?

- Dag; vader is uit; Jet weet ik niet. En omdat ze zoo vlot geantwoord had, bloosde ze een beetje, en draaide haar hoofd van hem af.

- Wil je thee, vroeg ze.

- Graag.

Terwijl ze inschonk, dacht ze aan het meisje

dat bij haar geweest was; Oscar had haar veel over dat meisje gepraat. Dat wil zeggen: Hij gebruikte haar naam als vlag, die de lading moest dekken, dat begreep ze nu. Hij uitte zijn denken en voelen; vaak was hij geestig, en ze lachten samen om zijn aphorismen over de vrouw, en de liefde. Het leek een spel, maar ze wist, dat het dat niet geweest was. Waarom had ze gedacht Het is Betty, hij denkt aan haar, Betty is zijn liefste? Waarom wiegde ze zichzelf in slaap daarmee? Het was haar zoo gemakkelijk gelukt.... en nu?

- Ik heb Betty bij me gehad, zei ze plotseling. - Ze had gehoord dat jij hier weer in huis woonde, - een praatje is nooit zoo gek, of je kunt het gehoord hebben, en ze wilde weten of het waar was?

- Kwam ze daarom?

- Nou ja, ze had wel een voorwendsel. Ze vroeg of ik donatrice van haar club wilde worden. O, ze beheerschte zich heel goed, wat dat betreft hoef je je niet voor haar te schamen.

Hij lachte even. - Maar jij, Corrie, was je in een stadium van helderziendheid?

Langzaam, als volkomen op zijn gemak, dronk hij zijn warme thee.

Ze wist niet wat het eerst te zeggen, en koos na lange aarzeling wat het laatst zich aan haar opdrong. - Laat je masker nou maar vallen.

Hij keek haar aan. - Démasqué? vroeg hij luchtig, en dan, plotseling breed-uit en zwaar:

'Ich bin der Sohn de6 grossen, schriftgelehrten Rabbi, Israel von Saragossa'.

Ze haalde haar schouders op, speelde nerveus met de ketting die ze droeg.

- Als jij dan niet eerlijk wilt zijn, goed, ik kan het misschien nog wel. Ik weet niet hoe dit voort moet gaan, ik bedoel: onze verhouding. Ik ben met Albert getrouwd, ik houd alleen van Albert. En toch, - ineens zal de dag er zijn, dat ik me schuldig voel. - Jij komt iederen avond; vader is dan uit, of zit op zijn studeerkamer. Misschien laat hij ons opzettelijk alleen; dat is nog nooit eerder bij me opgekomen, maar nu....

Ze voelde dat Oscar haar aankeek, en dat hij gespannen luisterde.

- Ik vond het prettig als je kwam, en ik zou het altijd prettig zijn blijven vinden. Maar - ik ben er niet heelemaal tegen opgewassen. Over een poosje zou ik misschien je handen vast houden als je wegging, en - en dan zoo verder. Je bent wat jonger dan ik, maar je hebt geleefd, en je sleept me mee. Of is het alleen iets in mezelf, dat me meesleept? Ik weet het niet. Ik zou bang worden, ook voor de anderen in huis. Jet, - stel je voor dat Jet het wist. En Albert, dien zou ik het vertellen, hij begrijpt veel, hij heeft me lief. Maar laat het uit zijn, voor ik iets hoef te vertellen.

Ze zwegen. Het was Corrie, als had ze heel lang gepraat. Ze voelde zich moe en plot-

seling, na de opwinding, vreemd leeg van binnen. Tegen den muur, bij de theetafel stond een stoel; daarop ging ze zitten; haar handen bewoog ze nog altijd langs de kralen van haar hals.

Oscar zat roerloos. Hoelang dit duurde, wisten ze geen van beiden. Eindelijk stond hij op en kwam naar haar toe.

- Zoo, zei hij zacht, nu zal ik heel even je handen vasthouden, schrik maar niet. Ik dank je voor je groote eerlijkheid, die zal ik nooit vergeten. En nu kom ik dus niet weer - bij jou alleen; ik zal wel werk vinden in een andere stad. - Dag, dag Corrie. - Zijn stem was fluisterend geworden. Toen ging hij. In de gang liep hij tegen Jet aan.

- Ben je daar alweer? Waarom zit Corrie nooit bij vader?

- Laat me, zei hij.

- Heeft ze je weg gestuurd? je kijkt zoo ernstig; is het er dan eindelijk toe gekomen?

Hij was langs haar heen geloopen, maar ze volgde hem.

- God Jet, schei uit. Wanneer ga je zelf?

Nu stond ze plotseling stil, halverwegen de strap.

- Dus het is waar, zei ze. Ze bleef daar staan, terwijl hij zijn jas aantrok, naar zijn hoed greep. Bijna moest hij lachen om het dwaze van het tafereel. Hij dacht aan Corrie's woorden: stel je voor dat Jet het wist; - maar

het kon hem niet meer schelen. Met een slag viel de deur achter hem dicht. Jet aarzelde niet lang, maar ze kwam te laat: er was niemand meer in den salon. Ze stond een oogenblik met de deurknop in haar hand, en tuurde in 't duister. Er hing een vreemde geur, dacht ze, van bloemen, of parfum. - Wat zou zich hier hebben afgespeeld? het tooneel was nu donker; - intuïtief wist ze dat ze het nooit zou hooren. Maar als ze nu plotseling haar vaders kamer binnen ging, dan ving ze misschien een woord op. Of was vader uit? Ze trok met haar schouders; wilde ze het dan weten? al hun geknoei, hun vele woorden? Ze noemden het liefde, of hartstocht; ba.... Ze moest eraan denken hoe zwijgend en eenzaam haar moeder in dit huis had geleefd. Voorzichtig sloot ze de deur, ze zou niemand storen. De eenige vraag was nog: blijven of weg gaan? Haar moeder was gebleven, maar Oscar ging.

Peinzend liep ze de straat op. In de lucht was iets van de lente. De groote donkere boomen bewogen wiegend hun kruinen. De hemel was diep, blauwzwart, een enkele ster flikkerde, klein en koud. Alle geluid leefde sterk in de ijle lucht, iedere voetstap weerklonk, geweldig ketsten de paardenhoeven en ratelden de wielen. - Jet liep voort; ze wist niet waarheen ze ging. Maar voor zijn deur aarzelde ze; zijn kinderen zouden nu naar bed zijn; kwam ze om hèm? Als ze iets wist dat ze hem zeggen kon....

Ze belde. Al haar aandacht had ze noodig voor haar onbewust, zeker handelen.

Mijnheer Stratingh was thuis. Ze werd aan zijn schoonouders voorgesteld, vroeg of de kinderen eens bij haar mochten komen spelen. Niemand scheen zich over haar te verwonderen. Ze hoorde dat het jongetje mazelen had, en het meisje het dus ook wel zou krijgen. Ze moest nog wat geduld hebben tot ze beter waren, dan graag.

Ze dronk thee, en babbelde. - Ik heb het gedaan, dacht ze telkens eens; doordat ik me beheersch, kon ik het doen. Ze zag dat Wim vaak naar haar keek; eigenlijk was zijn gezicht aldoor naar haar toegewend, en langzamerhand drong het tot haar door, dat hij wèl zich verwonderde, dat haar komst beteekenis had voor hem. Maar ze wist zelf niet wat ze wilde. Zoolang ze in dien huiselijken kring zat, voelde ze zich veilig; haar bezoek was aanvaard, en ze praatte opgewekt. Ze wilde zelfs het beeld van die beide oude menschen in haar geheugen prenten, als zou het van veel belang voor haar zijn. De man was klein en heel mager; zelden had ze nietiger heertje gezien. Zijn kaal en schraal gezicht was frisch van tint, zijn blauwe oogjes zwommen in een vochtigen glimlach. De vrouw had groote, gevulde wangen; over haar geel-bleek, terugwijkend voorhoofd bolde een ordelooze, grauwe kuif. Jet kende hun afkomst: de kleine winkeliers-stand,

en ze voelde zich welwillend, zij, de professors-dochter. Soms moest ze eraan denken dat er dienzelfden avond een beslissing was gevallen tusschen Corrie en Oscar, en dat ook zij een oplossing scheen te zoeken. Nu glimlachte ze nog overdadig en hield de moeilijkheid als op armslengte afstand van zich. Er waren honderd grapjes van de kinderen aan te hooren. De oude heer begon meest te vertellen, wat breedsprakig en heel op zijn gemak, zoodat het zijn vrouw te lang viel en ze met enkele woorden voorwaarts drong. Wim zei glimlachend: Moeder brengt de stroomversnellingen aan. Zelf bleef hij meest zwijgen.

Er werd wijngroc geschonken na de thee, en plotseling was er ook een album met kiekjes uit Indië op de tafel gelegd. En bij het rekken van den avond voelde Jet dat de kracht van de verontwaardiging, die haar prikkelde tot daden, uit haar weg trok. Het gebeurde tusschen Corrie en Oscar - wat ze ervan vermoedde - noemde ze nu een scène, en in dat woord lag haar afkeuring besloten. Waarom kon een mensch niet in koelen bloede een besluit nemen, zonder door anderen te worden gedwongen? Zij zou uit huis weg gaan, wanneer niemand het verwachtte. Ook zou ze niet overhaast tot een huwelijk besluiten; ze geloofde niet dat Wim haar liefhad; hoe zou hij anders hààr liefde zoo hebben miskend?

Toch, toen ze naast hem liep door de nu ver-

stilde stad - het was laat geworden - voelde ze diep in zich de kwellende lust hem te zeggen: Trouw met me, neem me mee, dat ik mijn eigen leven heb, en mijn eigen huis. Maar ze zei het niet. Ze nam alleen de woorden van de oppervlakte, die ze beschaving noemde, en de intuïtieve drang werd gesmoord. Ze vond het wel aardig, even naar die klanken te luisteren: trouw met me; ze waren rauw en sterk. Ze dacht ook, met vreemd-heftige afgunst, dat andere vrouwen ze misschien zouden zeggen, - vrouwen als Corrie; en een man was wel zoo primitief er met verrukking naar te luisteren, - haar vader, Oscar. Toen sloeg weer haar afgunst om in minachting. Naast Wim liep ze met kleine, pittige pasjes. In de lucht was iets van de lente; een dartelende windvlaag streek over haar gezicht. Ze praatte, en merkte het niet meer op, dat hij zwijgzaam was.

Toen ze thuis kwam, sloop ze naar haar kamer, voelde plotseling dat ze zich den laatsten tijd steeds onhoorbaar trachtte te maken; - omdat ik hier te veel ben, dacht ze. En opnieuw laaide de verontwaardiging in haar op over Corrie, die heerschen wilde. Het huis leek te slapen in het nachtdonker. Het plafondlicht in haar kamer was koud en onbarmhartig. Jet keek strak naar één hoek. Het was haar of ze voor 't laatst deze kamer was binnen gekomen, of een heel nieuw leven op haar wachtte, ergens, en ze nog de laatste rest van het

oude moest te niet doen. - Deze kamer is leelijk, zei ze hard-op; haar stem klonk schraal en hoog. Ze liep naar den muur, nam eenige foto's en reproducties achter glas weg, maar er kwamen donkere plekken voor in de plaats op het vale, verschoten behang. Toch ging ze voort, kwam bij gekleurde plaatjes, die op den wand waren vast geplakt, plukte ze los met haar spitse vingers, trok, scheurde; - heele flarden van het papier gingen mee. Een lust tot vernielen groeide in haar; ze nam een gipsen beeldje van een kleine console, een vrouw met een hoog kapsel, die het laatste kleed van zich liet afglijden, dacht erover, het te laten stuk vallen, omdat ze de banaliteit ervan niet meer kon verdragen. Maar het zou gerucht maken in de stilte; en daarna zou ze zich ijverig moeten bukken om de scherven op te vegen. - Ze zette het beeldje terug, keek om zich heen. Achter haar was de kamer nog onaangetast. Ze voelde, hoe gemakkelijk ze deze doode dingen kon vernielen; dit beteekende geen strijd, en allerminst een overwinning. Het was een laf vergrijp aan het oude, uit wraak, omdat het nieuwe ontbrak. Andere menschen, haar vader, Corrie, gaven hun leven nieuwe richting. Waarom zij niet? nog altijd niet? Ze had het gevoel als moest ze ergens doorheen breken, en dorst niet te beginnen. Weer keek ze naar den muur, waar de plaatsjes waren weggetrokken, lachte, kort en schamper. Even een

aanloop, maar voor den sprong hield ze in. Als er maar iemand was die haar zei wat ze doen moest; maar tegelijkertijd wist ze: ze zou naar niemand luisteren. Wat begrepen de anderen van haar leven? Ze sloeg met haar vuist op haar voorhoofd; - zelf weten, zelf doen. Nu voelde ze haar hart bonzend kloppen, ze ademde hoorbaar en snel. De klank van dat woord deed haar heftiger leven: zelf, zelf.... Ze liep naar de deur, voelde dat het stille huis wachtte op haar daad, en dat het haar vijandig was. Ze prevelde: morgen ga ik weg, had een visioen van een trein, en een vreemd, druk station, waar ze zich haastig voortbewoog.

In 't donker liep ze naar haar slaapkamer, ontkleedde zich. Bij iedere ademhaling was ze bang voor het kantelen van haar gedachten, maar ze bleven star overeind staan. Voor het eerst voelde ze de kracht zich te handhaven, en al haar kleine bewegingen leken haar te sterken. Ze dacht aan niemand dan aan zichzelf, het was of ze iedere minuut grooter werd. Toen ze haar oogen sloot, zag ze de wereld buiten zich heel ver en klein. Ze sliep in, daarnaar kijkend, een glimlach om haar mond.

De Vreugdevonk

De Vreugdevonk

Nu hij zijn huis zoo dicht genaderd was, spande hij zich in om wat sneller te loopen. Het halve uur dat hem straks restte voor den maaltijd, dat rustigste oogenblik van den dag, - zijn kop thee en een sigaar - het verbrokkelde sinds de ziekte van zijn vrouw. Zoo graag had hij het behouden, het was hem liever dan de veel wijdere uren van den avond. Het eerste rusten na den werkdag, zijn leunstoel bij het raam, 's zomers in de volheid van het durende licht, 's winters achter gesloten gordijnen, een staande lamp dicht boven zijn hoofd. Jarenlang had hij dit halve uur veroverd op de aanvechtingen om in een café te gaan zitten en een borrel te drinken; de ongekende intimiteit van bars en koffiehuizen lokte hem, maar hij bezweek niet. Besefte hij zelf hoezeer de sleur van het leven hem te pakken had? Hij voelde het als ontrouw, zijn huis niet zoo gauw mogelijk te betreden, zijn lippen te drukken op de wang van Elien, zijn vrouw, nadat hij iets zou hebben gedronken waarvan zij dan liever niet weten mocht.

Nu haastte hij zich en, even hijgend door de hooge stoep, stak hij den sleutel in het slot. Er was een verpleegster in huis, zuster Gerda. Hij, Dirk, vond het vreemd dat dit jonge meisje zooveel verantwoordelijkheid kon dragen. Ze zorgde voor de huishouding, verpleegde een

ernstige-zieke, kookte het eten. Haar bezig te zien - ze was wat druk in haar bewegingen - gaf hem een onbehagelijk gevoel. Hoeveel meer ervaring en kennis bezat Elien, - en toch kon hij op zuster Gerda heel weinig aanmerken.

Hij hing zijn jas en hoed aan den kapstok, liep naar boven. - In de ziekenkamer was het heldere najaarslicht gedempt; er hing een flauwe geur van medicijn; roerloos in het witte bed lag Elien. Dagen-, weken-lang had hij haar zoo aangetroffen. Wat zuster Gerda aan haar deed, kon hij alleen vermoeden, - evenals alle andere uitingen van haar ziek-zijn dan een doodelijk vermoeid en uitgestrekt liggen in de kussens.

- Dag vrouwtje, zei hij fluisterend.

Ze keek naar hem op, haar zwakke oogleden trilden, haar lippen bewogen niet. De beklemming van heel den dag neep zwaarder om zijn borst. Onhandig verschoof hij een stoel en ging naast haar zitten. Het bed was hoog; nu hij tegen de bolle matras aankeek, kreeg het voor hem iets van een praalgraf. Hij kon onmogelijk tegen haar praten wanneer hij zat, en, omdat hij de gewone vragen nog niet had gedaan, stond hij weer op en boog zich over haar heen.

- Heb je erg veel pijn?

Nu tuitte ze haar lippen, zooals een kind doet.

- Gaat het nogal?

Met het dicht doen van haar oogleden beduidde ze: ja.

- Kan je even alleen zijn met mij? een half uurtje?

Kwam er nu een flauwe glimlach om haar mond? en hoe had ze plotseling haar hand boven het laken gelegd? Hij drukte die hand, voorzichtig. Veel woorden en gevoelens sprongen in hem op, - hij bedwong ze, - want was niet iedere vraag een marteling voor haar? Hij ging weer zitten en keek voor zich uit. Wat stonden de dingen levenloos stil in deze kamer; de spiegel ving geen lichtflitsen, het witte steenwerk van de waschtafel was koud en doodsch. Hij mocht niet verwachten dat zuster Gerda hem thee zou brengen, - ze was druk bezig in de keuken. Als hij de huiskamer was binnen gegaan, zou ze wel zijn gekomen, en dan had hij meteen kunnen vragen naar het bezoek van den dokter. Ondoordacht liep hij door naar Elien, voelde zijn moeheid en de stille beklemming van haar toestand. De dokter gaf geen hoop meer, ze moest sterven. Maar nu, terwijl ze nog leefde, was ze zoo ver van hem af, - dat bedroefde hem misschien op dat oogenblik het meest. Het was voor menschen niet gemakkelijk elkaar nader te komen, dacht hij. Als je jong was, besefte je dat niet; je meende jezelf te geven, geheel en al; - maar misschien bleven de eenvoudigste en zuiverste gevoelens altijd ongezegd. Een kind zou mis-

schien den moed kunnen hebben ze te uiten, maar had niet het vermogen. En met de kennis van het eigen hart en de beheersching van de taal, groeide die wellevendheid, die liefde, die veel verzwijgt.

Elien verroerde zich nog altijd niet; hij rekte zijn hals uit om haar gezicht te zien. Haar oogen hield ze gesloten, toch meende hij dat ze niet sliep. Haar borst bewoog heel licht met haar adem, en haar even geopende mond drukte een aandachtig denken uit, - of het ondergaan van iets, een luisteren? De gedachte ging plotseling door hem heen: Als ze nu stierf, dan mocht hij niet klagen, - had hij haar ooit zoo gelukkig gezien? Maar het volgende oogenblik vond hij de uitdrukking van haar gezicht smartelijk-weemoedig; het was of de milde oogleden zouden wegtrekken in starre pijn, of de mond huiverend zou openvallen, de lijn van de smalle wangen verlengend, zoodat alleen de jukbeenderen en de scherpe neus uitstaken. - Hij wendde zijn gezicht af.

Op dat oogenblik werd de deur geopend, en zuster Gerda kwam binnen. Ze groette op normaal-luiden toon. Dan zei ze: Ik hoorde u naar boven gaan, en heb thee voor u ingeschonken.

- Is de dokter.... vroeg hij fluisterend.

- Ja, de dokter is geweest. Hij vond mevrouw.... Ze aarzelde even.... iets beter. Wel mogelijk dat we nu een paar rustige dagen krijgen.

De zieke had haar oogen opgeslagen, en Dirk trad aan haar bed. Bijna onhoorbaar zei ze: Ga jij nu je thee drinken. - Dus ze had alles verstaan. Hij haatte het, dat zuster Gerda over haar sprak alsof ze.... alsof ze een kind was. - Nu wachtten ze beiden op zijn weggaan, - maar moest hij niet juist hier zijn, dicht naast Elien? Hij weifelde.

- Ik wou daar graag zitten, zei de zuster, niet onvriendelijk, maar beslist. Het was of ze door hem heen keek naar den stoel, die achter hem stond.

In enkele stappen was hij bij de deur, opende die haastig.

Beneden in de huiskamer zag hij zijn zoon Wim. Die zat in zijn vaders leunstoel bij het raam, hield een krant uitgevouwen voor zijn borst.

- Dag vader. Wim's toon was heel lichtelijk neerbuigend. - U wilt hier zitten, natuurlijk, en ik zal u thee inschenken. Hij stond langzaam op. - Hoe is het boven?

- De zuster zei dat mijn thee klaar stond.

- Ja, die heb ik genomen, anders werd ze koud. Moeder nog hetzelfde?

- E ja, maar heel rustig nu.

- Zoo; de schijnbare beterschap misschien, voor het einde. - Wim studeerde medicijnen. Met een beleefden glimlach reikte hij zijn vader een kop thee. Die voelde zich onrustig tegenover de zelfverzekerdheid van zijn zoon.

- Dank je. Komt dat veel voor, zoo'n ne....

- Wat? zoo'n vleugje van leven op het laatst? Wim trok met zijn schouders, als gold het iets vergeeflijks. - Och ja, maar het duurt gewoonlijk niet lang, vierentwintig uur, misschien.

- De dokter zei: Enkele dagen.

- O, nou.... Hij hing op de armleuning van een stoel, bekeek den glanzenden lakneus van zijn schoenen. Hij kleedde zich heel correct, meest in donker-blauw cheviot, en zijn dassen en sokken waren stemmiger dan men van zoo'n jongen man mocht verwachten.

- Is Emmy hier nog geweest? Emmy was zijn getrouwde zuster.

- Dat weet ik niet, ik ben nauwelijks thuis. Een beetje zenuwachtig roerde hij in zijn thee. Wim, zijn eenige zoon, op wien hij trotsch was, irriteerde hem den laatsten tijd. De jongen stelde een koele levenswijsheid ten toon, en deed al zijn best bezadigd en blasé te zijn; - als hij wist hoe vlegelachtig het stond! Dat hij zich onaangedaan toonde door de ziekte van zijn moeder, - dat was nog tot daar aan toe, maar dat er nooit eenige vreugde bij hem doorbrak, een krachtig gevoel van jong te zijn, en het leven te willen omhelzen....

Elien had ook weinig levensvreugd gekend, maar ze was een vrouw, niet heel sterk, en....

In ieder geval was ze altijd zuiver geweest, zonder eenige pose.

- Nog een kop thee? vroeg Wim, en strekte een blanke, verzorgde hand uit.

De hand van den vader beefde licht, toen hij den kop overreikte.

- Iederen morgen denk ik: ik zal niet naar kantoor gaan, zei hij, als in een plotselinge behoefte om te spreken. De dokter zou me waarschuwen als.... Maar hij kan zich vergissen, en de zuster ook.

Over zijn schouder heen zei Wim: Maar u kunt niets voor moeder doen, het wordt een doelloos wachten.

- Doelloos? de stem van den vader schoot even uit.

- Ik meen: Ze is voor alles te zwak. Waarschijnlijk komt er een toestand van bewusteloosheid, en.... De welwillende glimlach week niet van zijn gezicht.

- Ja, ja, zei de ander haastig.

Zuster Gerda kwam binnen en droeg de soepterrine voor zich uit.

- Wilt u aan tafel gaan? - Haar toon was opgewekt.

's Avonds kwam Emmy. Ze was een jonggetrouwde vrouw en verwachtte haar eerste kind. De vader kuste even haar blozende wang; hij zag dat haar oogen sterk blonken.

- Alles goed? vroeg hij.

- O ja, dank u. En moeder? Zeker nog het zelfde als vanmorgen.

- Hoe was ze vanmorgen?

Emmy bezon zich. - Och, vrij kalm; lang niet zoo onrustig als de vorige dagen.

- Er schijnt nu wel een volslagen rust te zijn gekomen, zei hij.

In Emmy's wangen verdiepte zich de gloed; het was duidelijk dat ze zich niet bedroog: haar vaders woorden deden haar geen beterschap verwachten, maar een spoedig einde.

- O, zei ze, dat is gelukkig voor moeder; - als de pijn maar eens aflaat.

- Ik merk nooit dat ze zooveel pijn heeft, ik zie haar heel stil liggen, zwak, uitgeput, maar.... Zijn toon klonk licht verongelijkt.

Zacht zei de ander: Zoo beheerscht ze zich tegenover u. ze kent de uren, zonder klok, ze weet wanneer u komt.

- Maar 's avonds....

- Dan heeft ze meest al een paar injecties gehad.

Ze vermeden het, elkaar aan te zien, gingen alle twee zitten. Op luchtigen toon vroeg Emmy: Is de krant er al? Hij lag onder haar bereik. - Straks ga ik wel naar boven, even voordat de nachtzuster komt. Nu sloeg ze de krant open. - Waar is Wim?

- Dat weet ik niet, ik geloof dat hij is uitgegaan.

- Hm. Vanmiddag heeft hij weer bij me koffie gedronken. Hij kan die stilte in huis niet verdragen, de kamers zonder moeder.

Met eenige bitterheid zei de vader: Dan zal hij straks wel heel uithuizig worden.

- Nee, ik hem hem gezegd.... Ze brak af, sloeg haastig een blad om.

De vader vervolgde: Ik geloof trouwens niet, dat hij zoo aan moeder gehecht is; - als kind, ja, veel meer dan jij; - maar de laatste jaren....

Emmy keek hem aan; in haar oogen blonk een eenvoudige goedheid. - We zullen het misschien nooit van elkaar weten. Wim heeft een muurtje om zich heen gebouwd van.... een glimlach, en een beetje spottende beleefdheid, en een schijneerbied voor oudere menschen. Nou ja, dat laatste moet u goed begrijpen.

Hij viel haar in de rede. - Zoo, ja, ik begrijp het ook wel, maar ik had liever....

De eenvoud van jullie moeder, die schijnt wel verloren te zijn gegaan.

Weer hief Emmy haar hoofd op, en haar lippen weken vaneen. - Het leven is nu anders dan toen u jong was, zei ze, maar och.... Ze dacht aan woorden van Jaap, haar man: Jij bent het zuiverste wat ik ken. - We houden toch allemaal veel van moeder, voegde ze erbij, Jaap ook.

De vader antwoordde niet. Hij probeerde

aan zijn kinderen te denken, den tijd dat ze geboren werden, hun jeugd, - maar dat viel hem moeilijk, en hij zag niets dan heel vluchtige beelden. Elien was geen vrouw die gauw vergat. Het eerste kind was gestorven. Ze leed ontzettend bij de geboorte, ze bleef zwak daarna. Als ze den jongen voedde, dan stonden er tranen van pijn en inspanning in haar oogen. 's Nachts had ze weinig rust; hoeveel duistere uren werden er doorgetobd met het schreiende kind; - de dagen begon ze met een moe lichaam. Hij voelde diep: dit was een smartelijk moederschap. Het kind stierf, een jaar oud; Elien was ontroostbaar. De kleine Emmy werd geboren twee jaar later; - nu ging alles voorspoedig. Maar de angst van de moeder scheen grooter te zijn dan haar geluk. Lachte ze met haar kind? was ze blij? hij zag het nooit. Vaak huiverde hij bij de gedachte dat ze dit kind niet lief had, en hij zou het haar bijna hebben verweten. Maar haar zorgen waren eindeloos, en haar aandacht onafgebroken. Zou het niet natuurlijk zijn geweest als ze langzamerhand had vergeten, toen haar weer een zoon was geboren? Misschien vergat ze ook wel, maar ze kon niet meer overgegeven blij zijn. Niet meer.... had ze het ooit gekund? En de kinderen, beseften die.... hun gemis? hij moest hun liever nooit iets verwijten.

- Zou je nu niet naar boven gaan? vroeg hij zijn dochter.

Ze stond meteen op. - Ja, het moet toch wezen.

Voorzichtig sloot ze de deur achter zich.

Nu zat hij dus weer alleen. Waarmee ook waren zijn gedachten bezig? Ja, hij vroeg zich af, of Elien ooit blij was geweest? Dertig jaren duurde hun huwelijk, en de tijd bracht vooren tegenspoed. Hoewel, eigenlijk wist hij van geen tegenspoed. Toen hij een jongen was, had hij veel vrienden; hij ging vroolijk en luchthartig met hen om. Dikwijls viel er een af, dat veroorzaakte hem geen groot verdriet, en een nieuweling werd met geestdrift opgenomen. Maar onderwijl was er één die altijd bleef, een vriend trouw en warm, - hij noemde hem zijn 'Levensmakker'. Nooit was hij eenzaam; alle toevallige en losse gesprekken die hij met schoolkameraden had gevoerd, werden naar voren gebracht als hij alleen was met zijn liefsten gezel. Dan schitterden zijn oogen, en zijn gedachten flitsten, overmoedig en vrij. Zijn liefde voor den makker was groot en diep, zijn gehechtheid onverbrekelijk. Veel later eerst, toen hij Elien had leer en kennen, veranderde er iets aan zijn houding tot den vriend. Het leek soms of hij, de robuste jongeling, vervangen was door het tengere meisje. Als hij meende den lach te zien van die donkere oogen, dan schoof er haastig iets voor dat beeld, en hij dacht aan den schuchter-vragenden blik van Elien. De greep van den een verzwakte; in

plaats daarvan was er de aarzelend-teere klank van haar stem, die hem bijbleef. Was het mogelijk dat de ‘levensmakker’ geheel haar gedaante aannam? Inplaats van den krachtigen arm die zijn borst omknelde en zich verruimen deed, was er haar onzichtbare nabijheid, die hem zijn rug deed strekken, en zijn overmoedig hoofd buigen.

Zoo werd hij ouder.

Soms hoorde hij plotseling den gretigen lach van zijn ouden makker, en hij wist dat die niet gestorven was, noch geheel verdrongen. Hij kon Elien hierover niet spreken. Ze werd hem heel vertrouwd en dierbaar, maar ze had zijn besten makker geschaad, - en dat moest hij zwijgend verduren.

Bleef Emmy heel lang boven? en waar was zuster Gerda? Gewoonlijk kwam ze hem groeten voor ze ging, en hij praatte dan even met haar, plichtgetrouw. Weer was het avond geworden; hij telde de dagen van Elien's ziekte niet meer, als in het begin, hij gaf zich over aan het onvermijdelijke.

Nu leunde hij achterover in zijn stoel; zijn oogen vielen dicht. - Ik hoefde niet zoo moe te zijn, dacht hij nog, het was niet druk op kantoor. Toen sluimerde hij.

De morgen lichtte aan den hemel, grauw en koud. Een haan kraaide, twee, drie maal, bleef

dan stil. Tot de kamer waar Elien lag, drong het licht nog nauwelijks door, - alleen de beide hooge raamvlakken waren iets duidelijker zichtbaar geworden.

Elien sloeg haar oogen op. Ze hoorde een paar musschen sjilpen, zag de gesloten gordijnen, waarachter aarzelend de nieuwe dag begon. Ze besefte niet, dat ze ernstig ziek was en er een verpleegster bij haar waakte; ze was zich op dat oogenblik niet bewust van haar lichaam, en haar geest wist niets van den tegenwoordigen tijd. De nachtzuster was in een leunstoel naast het bed van de zieke in slaap gevallen, een diepen, droomenloozen slaap.

En Elien leefde weer in haar jeugd.

Het huis van haar vader was groot en rumoerig: een doktershuis. Haar ouders waren beide sterke, wilskrachtige menschen. Elien was het jongste kind en ze had drie broers. De oudste daarvan wilde niet oppassen; hij werd al vroeg onder vreemden gestuurd; - dikwijls kwam hij zelfs in de vacanties niet thuis. De tweede jongen had den aard van zijn vader, was werkzaam en leergierig. Terwijl de andere kinderen zelden in de groote, achthoekige hal mochten komen, die tot wachtkamer was ingericht, zat Ko er veel, - hij had er zijn eigen schrijftafel en zijn boeken. Op zijn zeventiende jaar werd hij student in de medicijnen, en de patiënten van zijn vader, die hem eenige uren van den dag bij zijn studie

omringden, keken met bewondering naar den tengeren knaap, die zich door niets liet afleiden. Zelfs sloeg hij zijn oogen niet op, als zijn vader de deur van de spreekkamer opende, maar menigeen zag de blikken van den dokter vol trots en liefde gaan naar den zoon.

De derde jongen, Kees, spande zich niet in om te leeren, maar zijn verstand was bijzonder goed. Hij lachte Ko uit om zijn mooie rapporten en zijn eerzucht, voorspelde hem dat hij, Kees, het veel verder zou brengen in de wereld, dat hij succes zou hebben waar hij maar wilde.

- De wereld, zei Ko dan smalend, ik ken alleen de wetenschap, en den armen, zieken mensch.

Kees dorst luidkeels te schateren.

- Jij, ging Ko voort, jij weet nog niet eens wat je wilt, jij zult altijd een dilettant blijven.

Elien, het jongste zusje, begreep hun woorden niet geheel. Ze hield van Kees, omdat hij vroolijk was en hulpvaardig, ook om zijn blauwe oogen en zijn blonde haar. Maar voor Ko had ze ontzag, bijna evenzeer als voor haar vader. Ze geloofde ook stellig dat hij het ver brengen zou, - niet door zijn geleerdheid, ze vond Kees veel knapper, - maar door zijn onbeschroomden durf, en zijn wilskracht. Het gebeurde een enkele maal dat moeder haar de hal instuurde terwijl er patiënten waren; ze moest een vaas met bloemen neerzetten, of de laatste aflevering van een tijdschrift bren-

gen. Ze liep zacht, knikte de menschen toe, de menschen met hun vreemde, strakke gezichten. Als ze geen pijn hadden, keken ze onverschillig of in zichzelf gekeerd. Jonge moeders zagen alleen hun kinderen; een enkel oud vrouwtje glimlachte tegen haar. Ze draaide zich haastig om, en ze haatte Ko, omdat hij daar kon zitten, bezig met zijn eigen werk, zich wel bewust van zijn houding. Als vader plotseling te voorschijn kwam uit zijn kamer, dan was zijn blik op de menschen gericht; hij zou hen genezen, helpen, - maar Ko keek alleen in zijn boeken en, heimelijk, naar zichzelf.

In huis was zij ‘het meisje’. Niemand verwachtte dat ze van de school zou houden, of dat ze knap zou zijn. Toen ze eindexamen had gedaan - dat had haar veel inspanning gekost - wist ze niet wat ze met haar leven doen zou. 's Avonds in bed dacht ze vaak aan haar broer Wim, dien ze zoo weinig zag, en die ‘slechte neigingen’ had. Haar ouders wilden haar naar het buitenland sturen; - ze vroeg of ze alsjeblieft niet hoefde. Hield ze zooveel van haar huis? maar er waren altijd dingen die haar drukten.

- Nu was ze geheel dat jonge meisje, een beetje lang en spits, met zacht bruin haar en grijze oogen. Haar bleeke mond weifelde tusschen een glimlach en een ontroerd trekje van pijn of afkeuring. Ze leefde in het oude huis,

waar zooveel omging, waar dagelijks vreemden kwamen, met hun lasten. Ze waren allen om haar; - ze zag het opene, lachgrage gezicht van Wim, dien ze heimelijk had lief gehad, Ko, die een goed man zou worden, en Kees naar wien ze het liefste keek. Wat verder weg, maar duidelijk, in een helder gelijkmatig licht, zag ze haar vader en moeder, sterke menschen, die het leven lief hadden. En ook waren er vele patiënten van haar vader, oude vrouwen vooral, die om troost vroegen, en zelf maar vast begonnen met hoopvol te glimlachen, - hoopvol, maar toch droevig, uit een gekwetst, maar geduldig hart.

En iets in haar was er anders dan het ooit geweest was: ze gloeide van binnen, niet brandend, maar zacht en levenwekkend, alsof er een vonk gevallen was, die smeulen bleef. Ze wist zich gelukkig; er was veel leed, maar toch voelde ze zich blij. Ze was jong, het eigenlijke leven kondigde zich aan, en ze wilde er graag aan beginnen. Waarom aarzelde ze nog? - maar in die aarzeling lag vreugd.

Plotseling was het beeld weg. Even nog kwam het gezicht van haar moeder terug, een vol en blozend gelaat, met tintelende oogen; - toen zag ze Dirk, en de levensherinnering leek zonder onderbreking zich voort te zetten.

Ze had een grooten kring van vrienden en vriendinnen gekregen; 's zomers werd er getennisd, 's winters waren er feesten binnens-

huis. Al die meisjes waren vroolijker en luider dan zij. Ze hadden veel meer woorden en lachjes, - maar misschien zeiden ze minder. Zoo behendig waren ze, dat ze de taal wisten te gebruiken als schuilhoek bij het verstoppertje spelen. Elien kon dat niet; ze zweeg, en gaf zich ook daarin open en bloot. Als ze dit voelde, dan brandde er vaak een blos in haar wangen, en haar geest zocht verward en hulpeloos naar bedekking. Ze merkte wel dat er minder op haar gelet werd dan ze vaak meende, toch bleef de angst om zich bespottelijk te maken haar kwellen. Zich heelemaal onttrekken aan dien kring, kon ze niet; ze voelde een behoefte aan andere, jonge menschen, al wilde ze dit nauwelijks weten. Ze besefte niet, dat ze zich voorbereidde op het huwelijk, in de stilte van haar hart, en openlijk, door bij haar moeder de huishouding te leeren. Het was haar altijd weer een verrassing, als een meisje en jonge man uit haar kring zich verloofden. Ze kon niet begrijpen dat er ernst was geweest in hun spel, en dat de stuwkracht van het leven zoo sterk was.

In den loop van eenige jaren veranderde het troepje vaak; menige jonge man trok de wereld in, enkele meisjes trouwden buiten dien kleinen kring, en nieuwelingen sloten er zich bij aan. Dirk Hofman was trouw gebleven; al liet hij zich niet heel geregeld zien, hij toonde zich toch telkens weer in hun midden.

Er kwam een lente waarin velen zich verloofden. Als Elien de namen zou hooren: ‘Weet je 't al? Marietje en....’ of ‘Truus heeft zich verloofd met....’ dan telkens voelde ze haar hart een oogenblik stil staan. Ze glimlachte bij voorbaat, ze keek in de oogen van de spreekster, haar lippen bewogen mee.

En dan.... nee, de spanning brak, Dirk Hofman had zich niet verloofd.

Men ging dien zomer nog met elkander uit, al dunde ook het troepje. Toen, op een mooien herfstdag, zou er samenkomst zijn even buiten het stadje, aan den rand van het bosch. Er was iets looms in Elien, terwijl ze daar heen liep; bijna voelde ze een heimelijke verwachting, en, uit angst, een klein verzet. Ze ging toch voort; haar vrijen arm zwaaide ze langs haar dunnen witten rok, en haar grooten stroohoed hield ze in haar hand. Ze zouden gaan roeien op de vaart; ze hield wel van het water, maar het zonlicht was er soms zoo fel, en dat maakte haar moe. Ze geloofde dat ze niet sterk was; - klaagde ze niet dikwijls over hoofdpijn? en in den middag werd het leven haar eigenlijk te zwaar. Het zou zeker beter zijn als ze nooit trouwde. Je kon een ander toch ook niet alles zeggen, al hield je van elkaar, - en dan werd je heel eenzaam. Ze had soms zulke vreemde gedachten, die waren niet onder woorden te brengen, en het deed pijn, als je het probeerde.

Ze liep wel langzaam, - ze zou misschien

te laat komen, en dan waren de anderen al weg, - maar ze verhaastte haar stappen niet. De zon scheen over het oude groen van de boomen, warm en koesterend. Nu naderde ze de open plek waar ze zich zouden verzamelen; links was een kleine vijver, recht voor haar uit een grasveld, en daar tegenover begon het bosch. Aan den zoom van het bosch stond een bank; daarop zat iemand met zijn gezicht naar haar toe; een opgeheven gezicht, donkere oogen onder een hoog voorhoofd. Dirk Hofman.

Ze voelde een groote moeheid in haar knieen; bijna meende ze in elkaar te zullen zakken, maar dat duurde niet langer dan een oogenblik. Hij was alleen; niemand zou er komen dan hij, - en zij. Ze zouden dezen dag samen zijn, en ze moest naar hem toeloopen over dat grasveld, dat haar heel groot leek, een effen groene vlakte, waarin ze struikelen kon. - En ze liep voort; haar hart trilde, en ze beet op haar lippen; ze had zich aan hem overgegeven, maar ze wist het niet. Onbeschermd voelde ze zich, temidden van een groot leven, - maar ze had een doel, en dat zou ze bereiken.

Met een bijna klanklooze stem zei ze: Dag; - waar zijn de anderen?

Hij reikte haar geen hand en keek haar ook niet aan; - bijna vloog er een snik uit haar keel, maar ze beheerschte zich.

- Er is niemand gekomen dan jij en ik, zei hij; - zullen we gaan?

Ze knikte toestemmend.

Nu liepen ze samen voort, haar beenen waren loom en zwaar. Dirk, - hij had zich niet verloofd met een van de andere meisjes, hij wachtte op haar, ze wist het nu zeker. Maar als het niet waar was? Och stil, ze wist het zoo duidelijk.

In de kleine roeiboot herstelde ze zich wat. Ze zette haar hoed op, legde haar handen in haar schoot. Dirk hanteerde de riemen. Haar voeten zouden misschien de zijne kunnen raken; verder was de afstand vrij groot tusschen hen. Een heerlijke frischheid steeg uit het water; het bijna rimpellooze vlak glansde van een zilverig licht. Onder een overhangenden wilg lieten ze zich drijven, en hij sprak woorden die niet vreemd klonken, en toch heel nieuw waren.

Hij zei:

- Ik zou wel heel goed moeten zijn, om jouw man te mogen worden.

Ze sloeg haar oogen naar hem op. - Maar je wilt toch wel?

- Ja, antwoordde hij, en de klank van dat eene woord bleef lang tusschen hen trillen.

Hun lichamen naderden elkander niet; zij bleef in den stuurstoel zitten en hij op de roeibank. Hij kuste haar nog niet, dien eersten dag. En er bleef een beklemming over haar. Was het verkeerd dat ze naar hem toekwam over dat grasveld? - moest het altijd zoo zijn, als je je verloofde? Andere meisjes lachten zooveel,

en leken onbekommerd, - maar voor haar was ook het gelukkige leven moeilijk.

Het gelukkige leven.... Ja, ze had getrild van vrome blijdschap dienzelfden dag, toen ze naar huis terug liep, alleen, want Dirk had ze gevraagd haar niet meer te vergezellen. In haar witte jurk ging ze langs de groen en gouden wegen, fijne gele berkenblaadjes lagen in het gras, en de lage zon kleurde de wolkenvegen in den azuren hemel roze-rood. Ze dorst niet naar huis te gaan. Hoe moet ik het zeggen? herhaalde ze in zichzelf, - ik kan het niet zeggen. Ze zullen aan een gewone verloving denken, en dit is anders.

Ze was bang, maar nu eerst wist ze waarom: bang dat haar vreugd zou breken op de minder innige gevoelens van haar ouders, haar broers, 't Was of haar ziel glimlachte, nu dat jonge meisje in haar herleefde en zij het tevens objectief zag. Zij.... wie was zij nu? Ze wilde zich inspannen om dat te doordenken, maar ze kon het niet.

Het bleeke licht werd niet langer vastgehouden door de raamvlakken, - het stond binnen in de kamer, het omvatte haar. Was dit de dood? Ze zweefde al in de ruimte, - een haan kraaide den hemel open.

Zuster Gerda vond de pols van mevrouw heel zwak, en ze besloot haar zooveel mogelijk

met rust te laten. Zij, de voortvarende en zakelijke verpleegster, zij aarzelde met het ingeven van de medicijn. Voor het eerst zag ze in deze patiënt niet langer de zieke, maar de vrouw die stierf, en ze had eerbied voor den doodstrijd. Zij en mijnheer Hofman stonden een oogenblik samen voor het bed.

- Zal ik thuisblijven zuster? vroeg hij, en zijn oude stem klonk kinderlijk.

Ze antwoordde niet dadelijk. Haar verantwoordelijkheid was groot; het zou zeker veiliger zijn als hij thuis bleef, maar hij maakte haar onrustig, want ze had medelijden met hem, en kon toch niet met hem praten. Ze keek naar het bijna verdroogde en gelige gezicht van de vrouw.

- Het is beter dat u gaat, zei ze langzaam, maar komt u tegen den middag even terug, dan zullen we verder zien. Het kan zijn dat de pols nog wat beter wordt, voegde ze er na een oogenblik bij.

Hij ging, en ze begon de kamer op te ruimen. Onwillekeurig maakte ze er een spelletje van, voor haar zelf onhoorbaar te bewegen, en heimelijk gaf het haar plezier, dat dit haar nooit geheel gelukte. Ze verzette de medicijn-flesch onhoorbaar, stofte de tafel af, - maar als het heel stil was, meende ze nog haar hart te hooren kloppen. Of vòelde ze het alleen? Misschien zijn er uiterst fijne, zintuigelijke waarnemingen, dacht ze, waarvan niet meer is te zeggen of ze

ons bewust worden door het gevoel of het gehoor, het gezicht of de smaak. Een grensgebied. -

Onderwijl ging ze herhaaldelijk naar de zieke kijken. Die leek te sluimeren....

Toen de jonge mevrouw was gekomen, zei zuster Gerda haar: Het was toch wel goed, als u nu hier bleef.

Emmy's blik werd doffer. - Waken, bedoelt u? vroeg ze.

- Och, zoo u wilt, er is een nachtzuster. Het klonk onverschillig.

- Maar niet meer weggaan, en mijn man.... hem waarschuwen.... Terwijl ze sprak, knoopte ze herhaalde malen haar mantel open en weer dicht. Ze zou het liefst dadelijk naar haar man zijn toegeloopen om het hem te zeggen, maar wist dat ze blijven moest en dit nieuwe aanvaarden. Het viel haar niet gemakkelijk. Een dag in haar eigen huis was kort en licht. Maar haar ouderlijk huis had ze acht maanden geleden verlaten, en sindsdien was het onbegrijpelijk voor haar veranderd. Ze wist dat ze er niet ongelukkig was geweest, maar ze achtte dat oude geluk niet meer. Dikwijls kon ze niet laten erop te schimpen: het kwam haar zoo kaal en dor voor. Sinds haar huwelijk voelde ze zich jong, met een hevigheid die ze nooit gekend had. Iederen dag

leerde ze iets van het leven, en vroeger, meende ze, had ze niets geleerd. Ze was werkzaam geworden, ordelijk en zeer stipt. Vroeger ging ze lusteloos naar kantoor, werkte er traag, en haar vrije uren thuis verknoeide ze, - althans zoo zag ze het nu. En in haar hart verweet ze haar ouders, maar vooral haar moeder, die kleurlooze, slappe jeugd.

Ze had haar mantel aan de kapstok gehangen, en liep naar boven. Het gezicht van haar moeder gaf haar een schok; in één nacht was het zoo veranderd. Het had geen menschelijke tinten meer, en nauwelijks een uitdrukking.

- Maar waardoor was het dan zoo ontroerend? Door schoonheid? of door de herinnering aan liefde en goedheid? - Ze wist het niet.

Ze ging zitten, legde een oogenblik haar rechterhand op het kussen, trok die toen terug.

Natuurlijk zou ze blijven; het leek haar nu plotseling niet meer zoo moeilijk. Moeder zou gauw sterven. Was het vreemd dat ze geen eenzaamheid voelde bij die gedachte? ternauwernood iets van gemis. Och, ze had haar moeder immers niet meer noodig? - Zou ze haar kind Elien noemen, als het een meisje was? ze hield wel van dien naam. En ze peinsde er wat op voort. Het werden haar gewone fantasieën, over kinderen, en de nooit verminderende liefde van Jaap, haar man. Totdat ze meende haar moeder te hooren zuchten. Ze wendde snel haar blik, en de zieke sloeg haar oogen op.

- Emmy, zei ze.

De jonge vrouw voelde iets nijpen om haar hart; een plotseling gevoel van verzet kwam in haar op, - angst ook voor een onafwendbaren slag.

- Moeder, hoe gaat het? u ziet er nu wat beter uit dan straks, minder.... minder bleek.

- Goed, zei de zieke, heel goed.

- Zult u gauw weer beter zijn?

Die woorden leken niet tot de ander door te dringen. Zacht maar verstaanbaar zei ze: Ik denk zooveel.

- O ja? waarover?

Het was duidelijk dat de moeder niet antwoordde. Ze zei: Ik ben heel gelukkig geweest, meer nog dan dat: vol vreugd.

Emmy waagde voorzichtig de woorden: Toen u een jong meisje was.... Maar nu deed de moeder haar oogen weer dicht. De zweem van een blos bleef over haar uitgeteerde wangen.

En Emmy dacht aan haar moeders jeugd; - ze wist daar niet heel veel van. Haar grootvader was een gevierde dokter geweest, hij verdiende veel geld. Zijn huis was groot en vol antieke meubelen. Er waren drie zoons en een dochter. Grootmoeder was een opgewekte vrouw; - de jeugd van haar moeder leek haar benijdbaar. Geen wonder dat moeder dit had herdacht. Maar waardoor was ze later zoo bijna droefgeestig? of tenminste zelden blij en fleurig? *Haar* jeugd had het beïnvloed,

gedrukt, haar jonge-meisjestijd bekneld.

Zou moeder werkelijk beter worden? neen, de dokter zei dat het niet mogelijk was, en misschien wenschte zij, Emmy, het ook niet; - want zou ze later wéér haar huis kunnen uitgaan, en hier terugkeeren? om haar moeder dan te zien sterven, en....

Ze was wel hard, misschien. Bijna voelde ze zichzelf moeder, en het leven kon niet altijd zijn zooals we het ons wenschten. Wat dorst ze te weten van haar eigen leven? zou het geen onverwachte jaren kunnen brengen, leed en moeiten? Ze voelde zich zeker van Jaap's liefde, - maar haar kinderen, zouden die haar liefhebben? - Ze was nog jong, ze kon haar moeder niet missen.

- Moeder, zei ze zacht.

Maar de zieke lag onbewegelijk.

- Moeder! - Ze meende dat ze haar stem had aangezet, en toch klonk die nog wankel en schraal.

Er kwam geen antwoord.

En de zieke overdacht haar leven. Toen ze twee jaar getrouwd was, kreeg ze een zoon. Het zware lichamelijke lijden bij de geboorte verschrok haar en stoorde haar geestelijk evenwicht. Haar vader, die aan haar bed kwam - ze was door een jong specialist geholpen - hoorde haar heesch en star fluisteren: dit is

verschrikkelijk, en ik heb het nooit geweten.

Ze kreeg koorts en was dagen-lang in gevaar; daarna beterde ze maar langzaam. Haar jongen was zwak, een bleek, voos kindje, dat moeite had met het drinken. Zij, die het leven gevoeld had als een blinde dwang van de natuur, en zich erover had ontzet, zij onderwierp zich nu aan dien dwang met een onbewuste, maar bijna gretige slaafschheid. Ze verzorgde haar kind; urenlang had ze het op schoot, waschte en zalfde en poederde het, voerde het met eindeloos geduld de dunne melk, die zijn zwakke ingewanden niet zou schaden, en hem moest doen groeien en sterk maken. De jongen schreide veel en klagelijk; haar zachte woordjes om hem te sussen leken haar de trieste begeleiding van zijn klaagzang. Ook haar vader merkte eens op: dit is het lied van het droeve moederschap.

En het kind stierf, ruim een jaar oud. Het had niet leeren loopen of staan, het had geen gearticuleerden klank geuit, nauwelijks een bewust gebaar gemaakt. Diep in haar hart keurde Elien het goed, dat haar kind stierf; - maar zelf verlangde ze niet meer te leven. Na de zeer stille begrafenis bleef ze in haar bed liggen, volkomen apathisch. Toen dit eenige dagen had geduurd, riep Dirk haar vader, vroeg hem, haar in het ouderlijk huis terug te willen nemen en te verzorgen, - hij kon het alleen niet aan. Maar de dokter schudde zijn

hoofd. Neen, zei hij, ziek is ze niet, ze hoort hier, bij jou, en hoe eerder ze haar eigen plicht herkent, hoe beter. Plotseling liep hij naar haar toe.

- Je moet opstaan, zei hij, je man is alleen en heeft je noodig.

Ze antwoordde niet en bleef roerloos liggen; als ze gedurfd had, zou ze den vader haar rug hebben toegekeerd. - Maar den volgenden morgen stond ze op, en hervatte haar werk aan de ontbijttafel. Het was een grauwe winterochtend; vaal plekte het licht om hen heen uit den machteloozen westelijken hemel.

Wat waren ze beiden nog jong, zij en Dirk; ze zag hun smalle, vermoeide gezichten, schuw blikkend naar elkaar; hun trekken, onvast nog, weifelden. Zij stond bij de theetafel toen Dirk zijn stoel achteruit schoof. Hij kwam achter haar, maar aarzelde nog. Ze draaide zich om en reikte hem een vollen kop thee. In zijn verlangen naar hun beider zielsvrede lette hij daarop niet. Hoekig strekte hij zijn arm uit, raakte haar pols, zoodat de thee viel. De kop en schotel braken in scherven, het heete vocht stroomde over haar rok. Ze herkende plotseling zijn schuchtere liefde, en glimlachte temidden van haar verwarring, - en die glimlach was bevrijdend voor hen beiden.

- Och vrouwtje, wat ben ik weer stomonhandig; - heb je je gebrand?

- Ik geloof het niet, zei ze langzaam terug, maar wat ben ik nat!

- Ga wat anders aantrekken.

Ze ging. Toen ze weer in de huiskamer kwam, stond hij nog steeds. Ze voelde dat zijn toenadering niet weer mocht mislukken, en legde haar armen om zijn schouders.

- Houd je nog van me? vroeg hij.

Ze knikte ja.

- We hebben elkaar toch uitgekozen, niet?

- Ik heb jou gekozen. Terwijl ze deze woorden zei, steeg het bloed in haar wangen, want ze wist dat ze hem had vergeten voor haar kind. Maar ze keerde tot hem terug. Was het leven niet mooi, waarin dit mogelijk bleek? En later kreeg ze twee gezonde kinderen. - Maar had ze ook toen niet veel getobd, en was het haar niet alsof ze haar eerste kind nooit zou vergeten? - Hoe klein had ze haar leven geleefd, hoe angstvallig. Dorst ze gelukkig te zijn met haar kinderen? of bleef de wijding van de vreugd ontbreken? - De wijding van de vreugd? Maar die kende ze nu, die doorgloeide haar, en zou haar altijd blijven bezielen. Kijk, ze voelde haar lichaam niet; sterven was een zuivering van den geest, misschien. Ze wilde graag sterven, als ze daardoor de vreugde leerde zien.

Ze dacht plotseling aan de zee.

Toen de kinderen klein waren, was ze dikwijls met hen naar het strand gegaan. Dirk

wilde dat graag, - hij hield van de zee. Nergens, zei hij, ken ik zoo'n machtig evenwicht in de natuur als aan de kust van Holland: de zee, en het wijde duinenland. De golving van beiden, en de groote kleur-eenheden, met alle rijke wisseling daarvan. - Ze wist niet of zij het wel zoo zag; voor haar waren er zooveel andere dingen verbonden aan een dergelijken uitgang. De kinderen wilden op bloote voeten aan het strand spelen; - ze liet het toe, maar waarschuwde voor de onverwachts hooge golven, als voor een ernstig gevaar. In een reistasch had ze drooge kleeren en handdoeken meegenomen, zoodat de kinderen heimelijk lachten om haar woorden, en nooit rustten voor ze drijfnat en brooddronken uit de zee te voorschijn kwamen. Dan knorde ze wel, maar het klonk zwak en pitloos, en niemand sloeg er acht op.

Na het baden moesten ze een groote wandeling maken, dat was gezond, zei Dirk, - en ze stemde dat toe, maar de vermoeienis was vaak teveel voor haar. Het zand was altijd mul, en de zon scheen te brandend, of de wind was te guur. Aan wedstrijden in het beklimmen van een duin hoefde ze niet mee te doen, maar ze moest evengoed naar boven, en zag de anderen dan staan, triomfantelijk en sterk. Waarom het toch ‘verderop’ altijd zooveel prettiger was dan ‘dichtbij’? Haar man en kinderen hadden de sterke zucht in zich naar

het onbekende. Ze liepen langs de zee en wilden datgene bereiken wat vaag aan den einder had geschemerd; ze doorwandelden een bosch en speurden voor zich uit. Hun geest was bezig met wat achter de bochten zou zichtbaar worden.

Maar zij kon de menschen begrijpen, de eenvoudige, stille zielen, die op het allereerste duin bleven zitten, - niet op den top, die zou wel omrasterd zijn, maar enkele meters boven het niveau van den weg. Ze waren buiten, ze zaten in het zand, en konden een glimp van de zee zien. Hun beenen strekten ze recht voor zich uit, hun armen hingen slap langs hun lijf, en zoo keken ze, niet nieuwsgierig, eer met een zeker welgevallen, naar de menschen die langs trokken. Menschen met kinderen, menschen met honden, met klapstoeltjes, met mantels en badgoed, met emmertjes en schoppen, met fietsen en trekkarren; lange drommen van menschen, die allen 'verderop' wilden. - Haar geest bleef achter bij die eenvoudigen, - haar lichaam boog onder de vermoeienissen van de ontdekkingsreizen....

De zee, het bosch, de landen en de rivieren, ze zag alles in een wijden blik. En, vreemd, ze herkende de schoonheid, - met eenige verwondering.

En die verwondering werd tot blijdschap, en de blijdschap tot een groot en diep ontzag. Het was of zijzelf grooter werd, - en toch

bleef er geen enkele gedachte meer aan het zelf in haar.

Naast het bed zat de zoon, en tuurde voor zich uit. In huis was het stil. Hij had de nachtverpleegster naar beneden gestuurd, want als hij niet alleen was met de zieke, dan viel het hem moeilijk zijn eigen gedachten te denken. Een enkele maal keek hij naar het verstilde, witte gezicht, - dan beefde er iets in hem en de rol die hijzelf speelde, werd grooter en echter. Hij kon natuurlijk niet naar de kroeg gaan, vanavond.

De lui zouden hem missen. Hij zag de bekende zaal, vol donker-gekleede jonge mannen rondom de tafeltjes, de rookflarden en -pluimen, het bewegen van de handen, de geanimeerde gezichten. En dan hoorde hij stemmen, overmoedige, luide, en beheerschte, die mat klonken. Telkens vroeg iemand: Waar blijft Hofman? - en een ander haalde zijn schouders op. - Hofman? ik geloof dat zijn moeder sterft.

Er waren natuurlijk lui die geen moeder meer hadden, - bovendien, je sprak daar niet over. Maar een moeder die stierf, - dat was wat anders, - en als je daardoor niet op een belangrijke kroegjool kon komen. Hij zou wel graag plotseling willen binnen stappen, om een uur of elf bijvoorbeeld, zeggen: God,

ik moest er eens even uit, die dood treuzelt zoo. En dan meteen een sigaret aansteken, ernstig, zich wat voorover buigend naar de ontstoken lucifer van een ander.

- Dank je. Hoe staat het hier? wie kletst het hardst, vanavond? - en steeds, in een verren blik, iets houden van herinnering aan dit ziekbed.

Waarachtig, sommige kerels beseften den ernst van het leven nog niet. Een onbezorgde jeugd, die had ook hij gekend, maar het verschil zat in den aanleg. Daarom hield hij van zijn moeder, die een diep levens-besef had. - Hij keek naar haar. En zoo te kunnen sterven, dacht hij, zoo waardig en stil; - (maar hij had nooit eerder den doodstrijd gezien, en besefte niet hoe klein en berekend zijn gevoel was).

Na de begrafenis zou hij heel hard gaan werken, - zijn groote verdriet trachten te dempen met de studie. Hij wilde niet een gevierd huisdokter worden, zooals zijn grootvader was geweest, - dat leek hem te goedkoop. Jovialiteit, goede manieren en een ijverige plichtsbetrachting - hij had er een klein lachje voor. Maar een academische loopbaan - assistent zijn van een bekend professor; - hoe vaak was het gebeurd dat de roem van een hoogleeraar langzaam maar zeker over ging op zijn helper....

De zieke had haar oogen opgeslagen en zag haar zoon. Hij keek niet naar haar, en ze wendde haar hoofd wat van hem af, zoo weinig,

dat het misschien voor een ander niet te merken zou zijn geweest, maar zijzelf voelde het.

Nu herleefde de tijd toen de gedachte in haar was: misschien houdt Dirk van een andere vrouw. - Ze hadden zoo weinig vrienden; er kwamen haast nooit menschen bij hen, - alleen haar broers met hun vrouwen, en de ongetrouwde zusters van Dirk. De gedachte deed haar pijn; ze wist niet hoe die ooit in haar was gekomen. Dirk stond nu aan het hoofd van de zaak, die zijn vader had opgericht, en zijn inkomsten waren ruimschoots voldoende voor hun eischen. Ze wist dat Dirk hard werkte, ze begreep dat hij al zijn gedachten noodig had voor zijn zaak. Maar toch - als hij 's morgens naar kantoor liep, als hij voor of na beurstijd ging koffiedrinken in de stad, waarvan was hij dan vervuld? Ze maakte het zich bewust dat ze zijn bestaan van handelsman, heel zijn dag van werken, had verwaarloosd in de som van hun leven. Dat samenleven, meende ze, werd opgebouwd in de avonduren en de vrije dagen. Maar nu ontdekte ze een machtigen factor, die er wellicht de grondslagen van legde: zijn uren zonder haar.

En ze dwong zich vertrouwelijk met hem te zijn. Ze sprak hem over dingen, die ze vroeger niet had aangeroerd, ze legde haar grootste kuischheid af, en had plotseling een levenskennis die hem verbaasde. Dan vroeg ze zijn oordeel over allerlei, luisterde aandachtig,

trachtte haar eigen gevoelens zoo zuiver mogelijk weer te geven.

En ze vergiste zich niet in de uitwerking hiervan: ook hij werd vertrouwelijker. Hij vertelde haar, dat hij sinds kort een dame-boek-houdster had, een gescheiden vrouw, die haar werk flink en accuraat deed. Elien toonde zich niet verbaasd toen het bleek dat hij de levensgeschiedenis van die vrouw tot in de puntjes kende, en de vraag: wanneer heeft ze je dit alles verteld? hield ze zorgvuldig in. Ze luisterde en uitte woorden van medelijden, - maar dat ze de vrouw in haar huis zou kunnen noodigen, kwam niet in haar op, en Dirk vroeg haar niet dit te doen. - Ze informeerde sindsdien meermalen naar mevrouw Elburg, kreeg een antwoord dat haar nooit ontwijkend leek; - en zoo zou ze gerust hebben kunnen zijn, maar was het niet, - niet geheel. Ze vroeg zich af wat die vreemde vrouw voor Dirk beteekende, en wist geen antwoord. Zijn verhouding tot háár was niet veranderd, maar het leek haar plotseling mogelijk, dat Dirk een tweede leven leidde, waarin andere vrienden optraden, waarin misschien zelfs een andere vrouw zijn liefde had. Dat leven binnen te dringen, het te onderzoeken, daarvoor schrok ze nog terug.

Dien winter werd Dirk ziek. Hij hield zijn bed, had al gauw hooge koorts; - de dokter constateerde na enkele dagen longontsteking.

Nu was het Elien of ze zijn leven geheel in haar hand hield, - en ze werd rustig. Nooit was ze zoo sterk en onvermoeid geweest als in dezen tijd. Ze verpleegde haar man, - hij was van haar afhankelijk als een jong kind van de moeder; - maar tevens zag ze in hem dengeen die háár leven schraagde, en dien ze daarvoor behouden moest. Toen hij herstelde, na weken, kwam op een avond onaangekondigd mevrouw Elburg, en vroeg naar hem. Emmy, die haar de deur had open gedaan, liet haar binnen. - Moeder, zei het kind, mevrouw Elburg vraagt naar vader. De inleiding had niet beter kunnen zijn. Elien voelde dit, en glimlachte vriendelijk. - Komt u toch binnen, ik ben blij u te zien. Ja, het gaat nu goed met hem, heel goed. Ik heb een enkele maal bericht gestuurd, daar weet u natuurlijk van, - en Vrieze, de procuratie-houder, is dikwijls naar hem komen vragen. Me dunkt, u kunt wel even naar boven gaan, als u wilt. - Ze ging de bezoekster voor, opende voorzichtig de deur van de ziekenkamer. - Dirk, daar is mevrouw Elburg, - en liet hen beiden alleen.

Was ze zoo zeker van hem? had hij geen ander leven dan naast haar? Maar toen ze alleen in de huiskamer zat - ze stuurde Emmy naar bed - toen viel alle zekerheid van haar weg, en ze doorleefde een half uur, dat verwonderlijk lang en vol was. Ze dacht aan haar verloving, aan Dirk's woorden: Ik zou wel

heel goed moeten zijn om jouw man te mogen worden, - en daarin hoorde ze voor het eerst verzet. Verzet, - zwak en machteloos misschien, maar toch.... een wringen met de schouders, een zich los willen maken van haar. En was dat in hem gebleven? had het lang gesluimerd, en stak het zijn kop weer omhoog? - Een andere vrouw zat bij hem, een vrouw die hij waardeerde en beklaagde. Zou hij nu zijn handen uitstrekken naar.... naar een nieuw geluk?

Toen de bezoekster gegaan was en zij zoo argeloos mogelijk bij haar man binnen trad, zag ze hem rustig liggen als in gepeins.

- Waarom ben je er niet bij gebleven, vroeg hij, ze is iemand die behoefte heeft aan de sympathie van andere vrouwen.

Inwendig trillend antwoordde ze: Dat wist ik niet.

- Het zou toch heel natuurlijk geweest zijn, als je het verlangen had getoond haar te leeren kennen.

Ze dacht: Is het niet ook heel natuurlijk, dat ik dat verlangen niet heb?

Maar ze zweeg. Even later zei ze: Het hoefde toch niet juist dezen avond? je bent nog zwak, je moet je veel ontzeggen.

Maar toen hij beter was en weer naar kantoor ging, kwam hij al gauw met de mededeeling thuis dat mevrouw Elburg ontslag had genomen. Haar vroegere schoonvader, die oud en eenzaam was, had haar hulp ingeroepen.

Elien dacht: Wil die vrouw mij sparen, sinds ze me gezien heeft? of is alles wat ik denk onjuist?

En weer kwelde haar de onzekerheid.

Maar nu verhief haar geest zich daarboven. Ze zag zich een wereld vol vrouwen, jonge, bekoorlijke vrouwen, die den tijd hadden hun uiterlijk te verzorgen, vrouwen die hun werk goed deden en recht hadden op waardeering en eerbied, die de bitterheid van het leven hadden geproefd en een zacht en diep medelijden verdienden. - Maar los van die allen, ergens boven of naast die wereld, leefden zij en Dirk, - Dirk, die niet het geluk had gekozen, misschien,- maar de goedheid. En de goedheid gaf een vreugde, die meer was dan geluk.

Er was een tijd gekomen, dat ze 's zomers met haar man op reis ging. Den eersten keer was ze verbaasd over zijn ingenomenheid met het plan, zijn geestdrift en blijdschap. Iederen dag kwam hij met wat inkoopen thuis, - een koffer eerst, dan een reisdeken, een bergstok, een pet, een thermos-flesch, en nog veel meer. Ze keek verbaasd naar al die dingen. - Maar man, zei ze, dat hebben we toch niet *noodig!*

- Natuurlijk wel, antwoordde hij, en in zijn oogen zag ze een kinderlijke genegenheid voor wat hij bijeen gebracht had. Toen glim-

lachte ze, en streek met haar hand over de ruige reisdeken. - Alle vreemde plaatsnamen die hij haar noemde, alle wegen, rivieren en gletschers, ‘Schluchten’, passen en meren, ze kon ze niet onthouden. Het reisplan was voor haar onoverzichtelijk, een verwarring van namen. Ze was bang voor den eersten treinrit van vierentwintig uur, die haar een ondragelijke hoofdpijn zou bezorgen, ze had een vagen angst voor onbekende steden en volle hôtels, - maar ze ging moedig op weg.

Het reizen maakte Dirk jong. Ze had niet geweten dat hij zoo'n scherpe opmerkingsgave bezat, en ze verwonderde zich over zijn liefde voor het onbekende. In de nauwe coupé vermoeide haar zijn bewegelijkheid, en later, in de wijde natuur, was het de bewegelijkheid van zijn geest, die haar niet met rust liet....

Ze dacht aan een treinreis in den vallenden avond; - ze was moe, - bij het instappen zei ze zichzelf niet anders dan: laat ik me goed houden. Ze zat aan het venster en reed achteruit. Dirk, tegen zijn gewoonte, was zwijgzaam. Ze geloofde dat ze niet naar buiten had gekeken, vóór die vreemdeling instapte, aan een klein station, en tegenover haar was gaan zitten. Hij was een lange, magere man, in touristen-costuum; zijn zware Rucksack gooide hij in het net, met een bundel touw en Steigeisen. - Wat zitten zijn kleeren slordig, dacht ze, en wat zijn ze vuil. - De vreemde wendde

zich naar het raampje, dat openstond. Ze zag aan heel zijn houding dat hij doodelijk vermoeid moest zijn; - zeker was hij hoog in de bergen, bij de eeuwige sneeuw geweest. Zijn gezicht was scherp van lijn, en gebruind, maar dof; zijn oogen leken lichtschuw, de leden hingen zwaar; - zijn smalle mond, die naar voren kwam, ging smachtend open naar de duisternis. Zilverig licht waren de lijnen van de bergen tegen de donkere, diep-blauwe lucht. En de man hief dat matte, vermoeide gelaat naar omhoog; - de oogen bijna dicht, vangend de koelte van den avondwind. 't Kon zijn dat hij bad. - -

Elien verwonderde er zich over, dat ze zoo duidelijk dit beeld in zich droeg. Ze had wel scherp naar den man gekeken, maar wist niet dat hij haar zoo ontroerd had. - Nu was het haar of zijzelf uit dat venster leunde, of ze den klank hoorde van het bruisende, gulpende water. Ze voelde het zachte donker, de lucht die nog lauw was, met frissche, nachtelijke stroomen erdoor, ze zag de zwarte, rechte dennen op de berghellingen, en in de weiden de bloemen; - de sterke, diepe kleur leek erin gebrand. Ze zag de droge distels, die glansden als zilveren schubben, de doorzichtige teere vogelmelk. En ze dacht ook plotseling aan den kleinen, bruin-oogigen jongen, die haar een bouquetje bergcyclamen aanbood. Ze zijn verlept, had ze hard-op gezegd, en de

jongen week een stap achteruit. Maar Dirk kocht een bosje, betaalde het kind goed, en nam de slappe bloemetjes met zich mee in zijn hand. Later zette hij ze in een glas, en den volgenden morgen waren ze weer frisch geweest; - in het heldere water reikten hun donkere stelen.

Ze had later nog veel reizen gemaakt, haast altijd naar de bergen en de groote meren, en altijd omdat Dirk het wilde. De eene keer leek veel op den volgenden; gewoonlijk ging ze moe heen en kwam moe terug; dankbaar wel, en met woorden van liefde en bewondering, - maar zonder de ontroering die ze had zien huiveren over het gelaat van dien vreemde.

Viel nu haar eigen mond niet hunkerend open, en sloot ze haar zwakke oogen niet voor de te groote straling van deze wereld? Ze zou nog ééns de kleuren willen zien, alle kleuren van het geweldige, wit-gloeiende licht, waarmee de dingen van deze wereld zich tooiden.

- Nog eens? - neen, het was genoeg geweest. Ze kon haar oogen niet meer openen, en haar herinneringen niet meer oproepen, maar ze voelde, terwijl ze stierf, de brandende vreugd om het leven.

In een hoekje van de nacht-stille kamer zat haar man. Voor zijn gedachten was Elien al

gestorven, en waakte hij bij een doode. Met zijn handen stutte hij zijn zware hoofd, zijn ellebogen rustten op een tafel; - hij wist dat hij langen tijd zoo zou kunnen zitten. De nachtverpleegster was er nog, maar verroerde zich niet. Op de tafel brandde een ouderwetsche petroleumlamp; het electrische licht had de zieke teveel gehinderd.

Hij wilde aan haar leven denken, en begreep niet goed, waarom dat zoo moeilijk was. Als hij erg zich inspande, dan zag hij haar gezicht, de blauw-grijze oogen, die bijna nooit getinteld hadden; - wel geglansd, zacht en wijs. De tinteling in andere oogen had hem vaak bekoord.

Elien dempte zijn levensvreugd, - hij had dit in den tijd van zijn verloving al geweten. Toch had hij haar lief, en hij was gelukkig met haar; - maar hij kon zich niet uiten, en hij verborg zijn ontroeringen. Het leven leek hem dikwijls vaal en dor, - er spatten geen vonken uit, en door de vonken moest een mensch altijd opnieuw ontbranden.

Neen, hij kon niet denken aan haar leven, - alleen aan het zijne. Misschien zou dat ook gauw voorbij zijn, - hij wist niet of hij het hoopte. Hij was nu zeker te oud geworden om alleen te kunnen genieten? - om tot die hoogten te stijgen, waar Elien hem niet had kunnen volgen? - En ook zijn kinderen zouden hem niet willen begeleiden, - die hadden hun eigen levenskring. - Dus zou hij eenzaam zijn. -

Hij kende de eenzaamheid niet meer, - Elien was hem een trouwe kameraad geweest, een makker, in de laagvlakten van het leven.

Maar was hij nu niet onbillijk? Misschien wandelde ieder alleen op de toppen en bestond er geen samen beleven van vreugd. - Natuurlijk had hij dit wel gehoopt toen hij jong was. En Elien zelf? Trouw en goed was ze geweest. Veel tegenslag hadden ze niet gekend, - en eigenlijk geen smart. Zou hij een gemis aan smart moeten prijzen, - zou hij daar dankbaar voor moeten zijn?

Hij stond op en wilde naar het bed loopen. Juist toen hij zich omwendde, zag hij dat de nachtzuster hem een teeken gaf. Op zijn teenen kwam hij nader. Hij zag Elien liggen, roerloos en strak, - maar neen, het was Elien niet meer.

- Mevrouw is gestorven, zei de zuster zacht.

Hij wist hoe heel, heel anders de dood was dan het leven, maar het trof hem opnieuw, en met een diepen slag. Haar gelaat was als gebeeldhouwd, het leek massief, onvergankelijk, en toch ver buiten zijn bereik.

Langen tijd stond hij daar; - de zuster trad terug. Hij voelde niet dat hij een geliefd wezen aanschouwde, maar het was hem of hij door dit gespannen kijken nog enkele aardsche oogenblikken lang de schoonheid mocht kennen van een menschenziel. En door die schoonheid ontroerde hij tot een bijna heilige vreugd.

- met welke woorden ik haar heb gevraagd, en of ik heel gelukkig ben geweest - ik wist het niet meer.

- Maar Charles!

Hij boog het hoofd over haar hand. - Daardoor leek het me zo wonderlijk, dat ik een vrouw zou kunnen winnen.

Ze gingen zwijgend voort. Na een vijftig meter vroeg hij: Dwalen we ook te ver af?

Ina tuurde vooruit. - Ik heb het gevoel, naar Noordwijk te kunnen lopen, zei ze. Dit is mijn hartewens geweest als kind: op een paard te rijden van Den Helder naar den Hoek van Holland en in de duinen te overnachten met scheepsbeschuit als proviand.

Hij glimlachte. - Je doet me aan Louis denken, die heeft vaak langs het strand gereden. *Ik* verlang nu het meest naar de rust in de duinen. Hij wees naar een lagèn top dicht voor hen uit. - Zullen we daar omhoog klimmen? - je wilde toch landwaarts terug, en misschien is er een luw plekje, waar we kunnen zitten.

Een tiental stappen gingen ze zonder spreken, toen zei Ina zonder inleiding: Ik heb soms naar den dood van mijn moeder verlangd, vind je dat erg? - alleen omdat ik wilde, dat er iets zou gebeuren. Ik ben niet zo'n groot pianiste, dat ik alles kan beleven door de muziek. Soms heb ik gemeend van wel, maar het

De Meerdere

De Meerdere

Emmy nam de telefoon op. - Ja, Meijer en Keersen, - en luisterde naar een onbekende stem, die haastig en onvriendelijk klonk. Ze had geleerd onbewogen te blijven bij haar werk, ze wilde als een machine zijn, die geruischloos en zonder horten loopt. In de voorkamer werd gelachen; ze hoorde een hoogen, fluit-achtigen toon en wist: zoo lachte Marie, de concierge-vrouw.

- Nee, zei ze, mijnheer Meijer is al weg, - mijnheer Keersen is nog wèl op kantoor. Ik zal u verbinden, - een oogenblik. - Ze schakelde de telefoon om.

- Ze vragen altijd naar wie er niet is, zei het jongste bediendetje.

Emmy ging voort met haar werk. Den laatst en tijd gelukte het haar goed, haar gedachten te concentreer en. Ze zat bij een hoog raam, dat op de binnenplaats uitkeek, en had een tafel voor zich alleen. De voorkamer, waar de andere klerken zaten, was door een tusschenruimte aan haar kamer verbonden; alle schuifdeuren waren weggenomen, en de ‘alcoof” was bergplaats voor fietsen.

Ze kon het gevoel hebben dat alles wat buiten haar gezichtsveld viel, in een onbegrensde verte was weggeschoven; ze kwam daardoor niet alleen te zitten, dat andere, links van haar,

bleef, - maar sterk verkleind, perspectivisch gezien als in een cirkel gevat door evenwijdig loopende lijnen. Ze kon nu de stemmen van de verschillende meisjes hooren, zonder haar werk te hoeven staken. Ze wist hoe ieder van hen sprak en lachte met Marie, ze wist aan het opengaan van die verre deur wie er binnenkwam: Annie, het zes-jarig dochtertje van Marie, een van de 'heeren', Truus, Gesien of Joosje. Ze keek niet vaak terzijde, dan kwam dat alles te dicht op haar, - ze wilde het verre perspectief behouden, en de afgeslotenheid, die haar dat gaf. Ze werd 'juffrouw Emmy' genoemd. Drie verdiepingen hooger, in de gezellige keuken van Marie, zou dat 'juffrouw' er wel zijn afgesleten, maar Emmy kwam daar bijna nooit. Ze at haar middag-boterham in een melkinrichting, waar het onhuiselijk en kaal was; ze zei dat ze graag een loopje wilde hebben, maar verlangde heimelijk wel eens naar de lichte onbeduidendheid van het koffieuurtje met de anderen.

- Marie kon praten. Ze vouwde de wijde kranten op, die haar man had neergegooid, en schoof ze onder het kussen van haar stoel; ze maakte de tafel aan kant voor 'de meisjes', en zette bordjes rondom. De kopjes, die om elf uur gebruikt waren, spoelde ze schoon onder de kraan, en sneed het brood op de rechtbank, - en onder dit alles door praatte ze.

- Lees jij nooit de krant, Marie? vroeg Truus haar eens.

Ze antwoordde: Weet ik soms niet alles? en maakte een beweging met haar hoofd zooals een geit doet, die wil gaan stooten. Nog op het klerken-kantoor, beneden, werd erom gelachen. - Marie stak overal haar licht op. Ze was klein en tenger als een meisje, maar haar oogen hadden niets kinderlijks meer.

Eenige malen per dag kwam Emmy binnen bij haar werkgevers; Mr. Keersen gebruikte de voorkamer van de eerste verdieping, Mr. Meijer de achterkamer. Haar lichte voetstappen waren hier onhoorbaar, het te luide kloppen van haar hart wist ze te bedwingen. De heeren zaten alleen, en werkten. Mijnheer Keersen moest altijd zijn keel schrapen voor hij spreken kon, mijnheer Meijer had een diepe en welluidende stem. Hier was voor Emmy de andere wereld, ze wilde daartoe behooren, liever dan tot de wereld van Marie. Ze voelde zich jong en rechtop als ze binnenkwam, niet meer verlegen, zooals in het begin, maar beheerscht, kortaf, zakelijk.

In de voorkamer rinkelde een electrische bel: Joosje moest een bezoeker uitlaten. Ze zei over haar schouder heen: Dat 's toch zeker de laatste? Het liep tegen zes uur. - Kleine Annie kwam binnen met een springtouw in haar dikke vuistjes. - Is mammie hier niet? O, ik zal jullie wat laten zien, ik ken al háást

de dubbele. - De vloer dreunde, het touw sloeg hard tegen de brandkast aan, - een fiets viel om.

- Kind, je moet op je teenen springen.

- Nietes, ik doe het altijd zoo.

- De fiets van mijnheer Keersen, stil nou maar, hij is nog heel.

- Is mijnheer Keersen er nog? dan ben ik vroeg, zei het kind.

De deur vloog open. - Straatmadelief! ja, jij! schiet op, naar boven; komt me om zes uur thuis. - Maar Marie zelf bleef, na dien uitval, nog wat praten.

Emmy copieerde een stuk met lange, moeielijke zinnen, ze wilde het afmaken, het vlotte nu zoo goed. Truus zette haar hoed op voor den spiegel, Joosje was op de tafel gaan zitten; ze praatten over gebakken botjes, en een hoedje van C. & A. - Kort daarop begon het gewone gescharrel met de fietsen. - Hier, houd eens vast, - jij staat ook altijd voor me, - en toen: Dag juffrouw Emmy - goedenavond - tot morgen. - Emmy groette allen met namen, en even, voor de laatste alinea van haar stuk, luisterde ze naar Marie.

Ze wist niet hoe lang ze daarna nog alleen zat.

Mr. Keersen kwam binnen met hoed en jas aan.

- Zoo, zei hij, verlangt u niet naar huis?

Ze bleef ernstig. - Och ja.

- Het zal mij benieuwen wie er met Januari opslag krijgt.

Ze bloosde even. - Ik werk niet altijd zoo lang, - maar als het zoo uitkomt. Hij reed zijn fiets al weg, en groette luchtig.

Nu sloot ze haar schrijfmachine en borg haar papieren op. - Dat was alweer teveel gezegd, dacht ze, - en toen voelde ze toch een kleine voldoening, omdat ze waarschijnlijk meer zou gaan verdienen.

Buiten brandden de vroege lantaarns onder een wijde, zilvergrauwe lucht, die naar het westen toe strakker werd en roomig-geel. Emmy liep met kleine stappen dicht langs de boomen van den wallekant. Het water in de gracht was donker en ondoorzichtig; er dreven dorre bladeren op, die nog groen waren. Ze keek naar de voorbijgangers, en naar de huizen met hun smalle of breede, voorname gevels. Ze dacht: Ik zou nu toch niet wéér naar de melkinrichting willen, en dan weer naar kantoor, er moet een avond zijn die alles afsluit, en dan een heel nieuwe dag. - Als ze maar altijd diep en zonder droomen slapen kon, zóó dat het ontwaken een wonder was, - maar dikwijls woelde ze in haar bed, en werd wakker in den nacht. Dan meende ze soms dat haar moeder was opgestaan en door het huis liep. Er was niemand dan moeder en zijzelf, - maar ze hoorde vreemde geluiden. Als er dan plotseling verweg een haan kraaide, was ze gerust gesteld:

het bracht de stilte om haar heen terug. En ze bleef luisteren of het nog eens kwam, dat verre, heldere roepen, en viel weer in slaap, ongemerkt. Ze hield niet van droomen. - Kijk, was dat Ton? met een nieuwe jas aan? - Ja, ze hadden elkaar herkend.

- Zoo, zusje, loop jij altijd? waarom fiets je niet?

Ze gaf daarop geen antwoord. - Hoe is 't met jou? we hebben je in lang niet gezien.

Hij pakte luchtig haar elleboog. - Ga mee, dan zal ik je een nieuwtje vertellen.

- Waar naar toe? Ze zag dat hij aarzelde, en het ging door haar heen: we hebben elkaar zonder blijdschap herkend.

- Nou, je kon wel met me gaan eten, hè?

Ze schudde haar hoofd. - Moeder wacht op me.

- O ja? sinds wanneer....

Maar ze praatte daarover heen. - Kom je van je kantoor? is het druk?

- Dank je, en bij jou? het klonk licht spottend. - Eigenlijk zijn we concurrenten; als ik voor mezelf begin, moet je maar bij mij komen.

Ze lachte even. Neen, dat zal ik nooit doen.

Hij stond stil. - Ga je mee of niet? ik heb honger.

Ze keek hem aan, hij was een half hoofd grooter dan zij. - Vertel me je nieuwtje maar.

Er kwam een lach om zijn mond. - Ik heb me verloofd.

- Och, is het dàt, - och Ton, gelukgewenscht, hoor. Is ze.... kan je niet mee gaan naar moeder en het haar zeggen, en dan.... Maar terwijl ze nog sprak, dacht ze: nee, dat wil hij niet, - en hij zegt dat hij honger heeft.

- Schei uit, zeg, moeder mag het nog niet weten. Hij keek over haar heen.

- Eigenlijk is het nog niet zoo ver - ik - ke....

Emmy voelde zich tóch teleurgesteld. - O, moet je haar nog vragen? het klonk lichtelijk schamper.

Hij schokte zijn schouders. - Gut, dat vragen, - ik ben zeker van haar.

- Hoe heet ze?

- Zeg ik je niet. Nou, tot kijk. - Hij draaide zich al om.

- Ga je nu naar haar toe?

- Nu? wel nee. - Hij keek haar verbaasd aan.

- O. Dag, - kom maar eens anloopen.

- Ja, stellig.

Ze gingen ieder huns weegs.

Als hij nog eenmaal had aangedrongen, dacht Emmy, - maar het kon hem blijkbaar niet schelen. - Ze liep vlugger nu dan vóór de ontmoeting. Wat zou het voor een meisje zijn? hij dorst haar niet goed te vragen. - Ton was een Streber. Advocaat, geassocieerd met Mr.

Steenkamp. - Dat zaakje gaat dunkt me goèd, had mijnheer Meijer laatst gezegd, met een lichte ironie in zijn donkere stem. En Ton had haar beloofd: Als ik zesduizend per jaar verdien, krijg jij een bontmantel van me. Vreemde belofte, - ze zou hem er nooit aan herinneren. Bovendien kwam er nu een ander, die zijn voorspoed zichtbaar kon maken. Als hij trouwde, een eigen huis had.... Ze mocht het moeder dus niet vertellen, maar ze was laat, ze zou een tram nemen.

Dicht bij huis dacht ze: Waarom rep ik me nog? ik weet dat moeder verdiept zal zijn in een boek, dat het eten is aangebrand, of koud staat te worden, dat.... Maar ze smoorde dit alles. Er was eenigen moed toe noodig, den sleutel in het slot te steken. Neen, stil, ze wilde zeggen: *ik* ben het maar, en ook voelen: ik-ben-het-maar. Waarom zou er voor haar zoo goed gezorgd moeten worden? omdat ze werkte?

Op de trap rook ze nog niets bijzonders. ‘Heeft aangebrand ook pootjes, moeder Aagt?’ Ze deed de deur open; de tafel was met naaigerei overdekt; haar moeder stond voor den spiegel.

- Dag! Hoe is 't, gaan we ook eten?

Mevrouw Verschuijl draaide zich om.

- Dag Em, och, wil je eens kijken of dit kraagje goed valt?

Emmy legde haar tasch neer, en nam het zijden halskraagje tusschen haar vingers.

- Dit is nieuw, hè? Ze dacht: het wit kleurt niet bij uw oude gezicht.

- Ik heb er zoo'n werk aan gehad, zei de moeder klagelijk. En zie je niet dat de heele japon veranderd is? ik heb vandaag geen lettertje gelezen.

Emmy had kunnen huilen, - maar ze dwong zich tot een lachje.

- Dan bent u braaf geweest, en.... ze snoof overdreven hard door haar neus - ik ruik geen etensgeur.

- Neen, ik dacht: als Emmy eerst thuis is, dan weet ik beter den tijd.

- Ben ik een klok? Ze zag in haar verbeelding Ton aan een keurig gedekte tafel zitten - ze rook groentesoep. Maar nu moest ze de japon van haar moeder bekijken. - Ja, zei ze, ja, dit kan heel best zoo, en de woorden: waarom hebt u hem veranderd, hield ze in.

- Maar Em, zit dat kraagje heusch goed?...

Zoodra ze kon, liep ze naar de keuken. Er waren resten van den vorigen dag, aardappelen en runderlapjes. - Mevrouw Verschuijl kwam ook binnen. - Wil jij het maar doen, kind? dan ruim ik den naaiboel op. - Emmy bond juist een blauwe boezelaar voor; ze antwoordde niet. Haar moeder bleef toch nog staan, als voor een praatje.

- Is er verder niets gebeurd? vroeg de dochter.

- Nee, niets. Alleen heeft oom Fer aange-

beld, ik zag hem door het spionnetje, maar-re, ik was toen juist aan 't passen, ik kon hem niet open doen.

- O. Emmy stampte de aardappels. - Hij komt niet zoo dikwijls, moest hij misschien geld brengen?

- Nee, dat geloof ik niet. Hij is er vaak geweest, den laatsten tijd, hij wil maar dat Ton mijn vermogen zal beheeren.

- Uw vermogen, - zei Emmy schamper, maar ze bedacht zich: zijzelf bezat niets. Vriendelijk zei ze: Waarom praat u er niet eens over met Ton?

Mevrouw Verschuijl keek hulpeloos. - Nou e - ze ging op den keukenstoel zitten - ik heb eigenlijk liever iemand van het oudere geslacht, dat staat dichter bij mij, dat ken ik beter.

Emmy wist hierop geen antwoord. De jus in het vleeschpannetje pruttelde.

- Hè, zei ze, dekt u dan even de tafel. Mevrouw Verschuijl stond zuchtend op.

- Ik had me nog willen verkleeden, zei ze, dit is nu mijn nieuwste japon, - en ze bekeek zichzelf, frunnikte met blinde vingers aan het kraagje.

Emmy, zonder haar hoofd te wenden, wist hoe haar moeder daar stond, een beetje hulpeloos en een beetje dwaas. - Hebben we ook iets toe? vroeg ze snel.

- Ik hoopte dat jij iets uit de stad zou meebrengen.

De dochter antwoordde niet dadelijk, ze roerde krachtig in de aardappelpurée. - Nou, gaat u zich dan verkleeden, ik doe de rest wel.

- Ben je dan niet boos op me, kind?

- Och, wel nee, maar ik krijg eindelijk honger. Dat laatste zei ze grappig luid en met nadruk.

De moeder ging.

Haastig nam Emmy borden en schalen uit de kast, bedacht dat ze nog wel rijst kon koken, en rekte zich om een pan van de plank te grijpen. - Ze was vierentwintig jaar en voelde zich jong. Ook hoorde ze weer dat ze gezegd had: ik doe de rest wel. Ik - de rest - ze kón dat zeggen. Ze overzag haar werk en pakte meteen aan, ze schatte altijd juist wat ze in een bepaalden tijd kon afmaken. In het getuigschrift dat ze de heeren Meijer en Keersen had overgelegd, stond: ‘een zeer reële kracht’. - Gek uitgedrukt, - maar moeder, bijvoorbeeld, was niet reëel. Je dag verdoen op een oude japon, en die dan nieuw noemen, een spierwit kraagje bij je oude gezicht.... Stil, ze zou dekken, ze was toch maar blij, dat moeder niet gelezen had....

's Avonds kwam oom Fer; Emmy ontving hem bovenaan de trap.

- Dag oom, er is toch niets met het geld van moeder?

- Waarom vraag je dat?

- Och, zei ze snel, er is laatst die Beurs-

paniek geweest, en nu komt u tweemaal op één dag. Niet vertellen, hoor, maar moeder zag u in het spionnetje, - ze kon niet opendoen.

- Is ze bang voor me?

- Nee, ze was aan 't passen.

Hij ging vroolijk naar binnen. - Zoo, Lize, de aanhouder wint, dat denkt je zoon Anton ook.

- Dag Fer. Ze stond op en reikte hem een hand. - Wat is ze oud voor haar jaren, ging het door hem heen, - vervallen, en leelijk. Hij dacht aan zijn eigen vrouw, en voelde medelijden met zijn zuster.

- Waarom, vroeg Emmy, en kwam bij hen aan de tafel zitten, waarom zegt u dat van Ton?

- Jij hoort alles. Nou, Ton, weet je - men zegt dat hij een rijken schoonpapa heeft gekozen. Heeft hij het jullie niet verteld?

Emmy schudde heftig haar hoofd.

- Ja Lize, de kinderen staan op de schouders van het voorgeslacht.

Mevrouw Verschuijl antwoordde niet; ze knipperde met haar kleine, licht-blauwe oogen, die roode randjes hadden. Wat de menschen haar vertelden, was altijd zoo kort en onbegrijpelijk, - een hap en een snap. Emmy praatte ook zoo, en Ton. In haar boeken was dat anders, daar hoorde je alles. Ton, - een schoonvader - hij had haar dan toch zijn

meisje moeten presenteeren? hoe heette dat meisje, hoe zag ze eruit? En Emmy - neen, Emmy was niet verloofd. Een van die beide mannen zou natuurlijk verliefd op haar zijn, ze wist niet welke, Keersen of Meijer, - het kind vertelde van die vreemde dingen. Maar haar gedachten keerden terug naar Ton.

- Wat is het voor een meisje, Fer, is ze heel rijk?

- Ja, zei haar broer, zonder geestdrift, - Rietje van Dam, van van Dam en IJsveld, - tabak. Al een beetje ouder, dertig, denk ik; hoe oud is Ton?

Emmy antwoordde: Achtentwintig. Ik ben hem vanmiddag tegen gekomen, - hij zei dat het er nog niet door was - en ik mocht het niet vertellen. - Ze zag den leegen blik van haar moeder. Als in gedachten ging ze voort: Moeten we hier blij om zijn, als het waar is? het lijkt me een zaakje. Ton had een nieuwe jas aan, hij zal geen blauwtje loopen, denk ik.

Oom Fer lachte. - Vertrouwen in je broer, en tegelijkertijd wantrouwen.

Ze keek hem aan, opgelucht. - Ja, zei ze vol-uit, ja, wat zou *u* hebben?

Het gesprek ging voort, meest buiten de moeder om. Met haar dunne vingers plukte ze nerveus aan het tafelkleed. - Zet jij thee, Em? ik heb vanmiddag ook niets gehad, ik gunde me geen tijd, en.... en ik ben uit

geweest. Dit haastig, met een zijdelingschen blik naar haar broer. Hij deed of hij het niet hoorde.

- Oom, wat verdient zoo'n mijnheer van Dam?

- Kind, dat weet ik op geen stukken na.

- Nou ja, ik ben niet jaloersch, ik krijg opslag met Januari.

- Je bent een flinke meid, - waarom kom je niet bij mij op kantoor?

- Dat zegt Ton ook, dat laatste, maar ik ga niet bij familie.

Nu vertelde ze iets van haar werk. - U weet niet hoeveel de menschen in contracten bepalen, om veilig te zijn tegenover elkaar; - voor je hart is het vijandschap, maar het bevredigt je verstand. De één denkt aan alles, de tegenpartij denkt aan alles en nog iets - de beste basis voor den vrede, zegt mijnheer Meijer. - Stel u voor dat Ton nu ook aan alles denkt, - hij ziet er niet verliefd uit.

- Maar dat meisje schijnt het wèl te zijn.

- Hoe weet *u* dat?

- Haar vader heeft het zelf gezegd: Mijn dochter is verliefd op dien snuiter, - fiat, ik kan het me veroorloven.

- Wie 'ik?' van Dam? och oom!

- Nou, kan *ik* het helpen?

Ze lachten beiden.

Het was Emmy wonderlijk te moede, dat ze zoo praten kon, zoo sprak ze anders alleen

met denkbeeldige menschen, en dan lachte ze ook wel plotseling, maar *dit* was anders.

Een half uur later boog ze zich over haar moeder heen. - Mag ik even meeloopen met oom Fer? totaan zijn huis? het is zulk lekker weer. U zult niet gaan lezen, hè? alleen de kranten, en plaatjes kijken, - uw oogen staan weer zoo moe.

- Ik heb den heelen dag genaaid, zei mevrouw Verschuijl, ik heb niet eens thee gedronken.

Emmy beet op haar lippen. - Dan zal ik u nog een kopje inschenken, en we gaan vroeg naar bed. Krijg ik ook een zoen?

Even voelde ze een paar droge, harde lippen op haar wang. Mocht ze gaan? ja, moeder was toch aan het alleen-zijn gewend.

Op straat begon oom Fer over moeder.

- Ik vind haar zoo oud, het kan toch niet zijn dat ze kindsch wordt? - ik zie haar zoo weinig, maar....

- Nee, nee, zei Emmy haastig, dat geloof ik niet, - ze leest teveel, ze leeft in andere werelden, het echte leven wordt haar langzamerhand vreemd. Vandaag heeft ze niet gelezen, als het waar is; - nu begint ze waarschijnlijk weer, - ik kan haar toch niet bewaken.

- Neen, zei hij, maar je kunt je wel boven haar stellen, - je bent haar meerdere.

- Ik? Het ontsnapte haar als een kreet.

- Natuurlijk, zei hij luid, durf je niet?

Ze gaf geen antwoord.

Nu pakte hij haar arm. - Kom, meisje, moed houden. - Zijn stem klonk zacht en als van heel nabij.

Ze moest plotseling denken aan het hanengekraai in den nacht; zooals dat de stilte voelbaar maakte, zoo besefte ze haar eenzaamheid door de aanraking van den ander. Er ging een golf van verlangen door haar heen.

- Oom, zei ze, zou ik even mee kunnen gaan in uw huis, even maar? Waarom heeft moeder ruzie met tante Charlot? ik heb haar in geen jaren gezien.

- Natuurlijk ga je mee, zei hij; die ruzie, - dat weet ik niet meer. Mijn oudste jongen heeft examen gedaan, een paar dagen geleden.

- Bert, zei ze.

- Ja, Bert; ken je hem nog? hij is een jaar ouder dan jij.

- En is hij ook.... uw meerdere?

Hij lachte vergenoegd. - Oho, wie zal het zeggen? Hij wéét veel meer dan ik, - maar *ik* heb levenservaring.

- En moeder dan? Moeder is zes-en-vijftig; ze is getrouwd geweest, ze heeft twee kinderen. - Ze dachten beiden aan het vrouwtje met de lichte, ontstoken oogen en de nerveuze gebaren.

Even omklemde hij haar arm met zijn sterke vingers. - Je moet maar probeeren haar lief

te hebben, zei hij, dan komt de rest vanzelf.
Ze voelde tranen in haar oogen.

Haar neef Bert bracht haar naar huis terug. Ze had gemeend dat hij net zoo'n jongen zou zijn als haar broer, maar hij was anders. Forscher, mannelijker, en heelemaal geen dandy. En weer praatte ze. - Ik heb jullie in zoo lang niet gezien, - maar ik mag je vader heel graag, - en we wonen nu niet ver van elkaar af.
Zijn stappen waren veel grooter dan de hare.
- Ik heb Ton nog wel eens ontmoet, zei hij; woont hij al lang op kamers?
- Twee jaar, ongeveer.
- Je zult het stil hebben, met je moeder alleen.
- Ja.
- En je voelt je zeker ook niet zoo recht meer kind-in-huis?
- Ik ben den heelen dag op kantoor.
Hij glimlachte even. - En 's avonds?
- Ja, zei ze, ik weet het niet, het is den laatsten tijd alsof ik ouder ben dan moeder.
- Ja, - dat is een beetje - verbijsterend, hè?
Ze knikte. - Heb jij dat ook? ten opzichte van je vader?
- Niet zoo sterk misschien als jij, een vrouw is eerder volwassen, en je moeder - heeft altijd iets onredelijks gehad.

Ze luisterde aandachtig.

- Ik herinner me dat ze ruzie maakte met mijn moeder, ik zal een jaar of veertien zijn geweest; - het was, - nou ja, ik oordeelde toen scherp.

- Ja, zei ze, en zuchtte.

- Daar kom jij nu niet mee klaar, dat begrijp ik wel.

- Je vader zegt, dat ik - haar meerdere ben.

- Dat zal je ook wel zijn, misschien, maar 'zijn' is nog niets, - *doen*, ernaar leven.

En haar lief hebben, dacht ze, lief hebben.

Voor haar deur namen ze afscheid. - Je komt nog maar eens gauw, zei hij.

Ze knikte, plotseling te week voor woorden.

- Groet je moeder, zeg maar dat je bij ons geweest bent, zoo'n veete kan niet altijd duren.

- Ja, zei ze.

Haar moeder las. Ze zag een schichtige uitdrukking in die zwakke oogen, en haar hart stroomde vol. - Bent u nog op? we zullen tegelijk naar bed gaan. Nee, u heeft niet zoo heel veel gelezen vandaag. - Ik heb me verlaat, hè? ik ben mee naar binnen geweest, en Bert heeft me thuisgebracht. Niet boos zijn, alle ruzie moet toch ééns verzoend worden?

Ze sloeg haar arm om haar moeders schouders, boog haar hoofd tot bij dien smallen wang. - Ze waren lief voor me, die men-

schen, daar ben ik zoo blij om. Een traan viel uit haar oogen in moeders haar.

Treuzelend kwam die andere stem: *Ik* heb nooit bedoeld om kwaad te *blijven* met Charlot.

- O, nou, dan is ook alles goed. Kom, we gaan.

Haar toon was die van de meerdere.

Twee Vrouwen

Twee Vrouwen
I

Nu ze den hoek was omgeslagen en het stadsbeeld voor haar oogen plotseling veranderde, drong het tot haar door hoe jachterig ze weer liep. Het harde geraas van de uitgaande school was weggeëbd, er gingen geen troepjes kinderen meer voor haar uit, en ze blikte in den open westelijken hemel, hoog en ver boven de lange, stijf-rechte straat. Het licht had zijn sterke tinteling verloren, mat maar helder stonden de huizen, de boomen, de donkere scheepsmasten, en de zware balken van de ophaalbrug, geel geverfd, heel gelijkmatig, een oud, glansloos geel.

Juffrouw Wiggers liep nu langzaam, als wilde ze alles goed in zich opnemen: het stifle stadje, wit boomen en een onbewogen gracht. Voorzichtig, door heel haar houding ingetogen, stapte ze over de brug; Aga, haar vriendin, keek misschien naar haar. In het garen- en bandwinkeltje, een pair huizen verderop, zou ze knoopjes koopen; daarna kon ze zich din ten voile omwenden naar Aga's huis. De vensters van de groote ontvangkamer zou ze kunnen zien, diep en donkey blinkend als het grachtewater ervoor; een primula, in lichten bloei, stond achter het middelste raam; links waren gewoonlijk de witte gordijnen het meest zicht-

baar, en in den rechter hock zou Aga kunnen bewegen, haar blonde hoofd, haar slanke bovenlijf.

Geduldig wachtte ze in den bedompten winkel, al haar denken vervuld van die ander, omdat nu weer het uur gekomen was dat ze zich daaraan mocht overgeven. Zoozeer vergat ze zichzelf, dat er een onnoozele uitdrukking kwam in haar grauw-bleek, onregelmatig gezicht. Vriendelijk-medelijdend wendde de winkeljuffrouw zich tot haar - de meeste menschen wisten niet anders dan dat juffrouw Wiggers leelijk was. Ze wist het zelf ook, maar ze had er den laatsten tijd weinig over gedacht. Dit was ze zich niet bewust, alleen moest ze telkens eens glimlachen en tegen zichzelf zeggen: Zoo zorgeloos als ik toch geworden ben! - Het werk in de school deed ze met toewijding, en ook hierin leerde ze meer en meer zichzelf vergeten. Een berisping aan een ondeugend kind werd vervat in woorden als: Zoo moet je niet doen, dat is niet goed, - terwijl ze vroeger gezegd had: Ik wil het niet, ik verbied het je. - Niet gauw meer voelde ze zich door een kind gekwetst, - maar ze had een open oog voor de schade die het kind zichzelf deed. Ze dacht vaag over de sfeer van het leven, maar deinsde voor mooie woorden terug, - en in de praktijk van de opvoeding had ze die ook zeer zeker niet noodig.

Nu had ze dat korte stukje straat geloopen,

bijna recht op Aga's huis af, en ze had niets gezien van haar vriendin. In de smalle zijstraat, die ze insloeg, speelden een paar kinderen; een klein meisje holde naar haar toe, hief een dik, rond gezichtje naar haar op en zei: Dag Poldi! - Juffrouw Wiggers heette Leopoldine, en Aga had dien naam afgekort tot Poldi. Hoe dit was doorgedrongen tot de achterstraat? ze wist het niet. - Dag Lientje, zei ze terug, dag Joop, en stak den sleutel in haar huisdeur. - Het groote huis van notaris te Weichel, Agatha's man, had een binnenplaats en een achterbouw, waarvan twee zonlooze bovenkamers waren gehuurd door juffrouw Wiggers. Dit stukje woning had een eigen opgang en een keukentje, slecht onderhouden, gebrekkig, zoodat de bewoonster veelal haar eenvoudige maaltijden bereidde op een petroleumstel dat in haar slaapkamer stond. Ook diende haar bed wel als hooikist, wat Aga deed zeggen: Poldi stooft haar kostje gaar in de wollen dekens, op den duur wordt zijzelf een smakelijk hapje. Maar vaak ook nam ze Poldi mee naar haar eigen groote keuken, met de ouderwetsche koperen kranen en de blauwe tegels, en inspecteerde alle pannen op het gloeiende fornuis en alle schalen in de provisiekast, en was kinderlijk verheugd als ze de kleine Poldi iets lekkers kon meegeven. - Hier, zou ze zeggen, dit smaakte gisteren goed, zelfs Rinus heeft ervan gesmuld. Onderwijl dacht

ze: de stakkerd ziet eruit of ze nooit eet. - Maar Poldi weerde zooveel mogelijk af.

- Waarom eet je het zelf niet? het is teveel voor mij, - en moest toch per slot alles aanpakken. Aga liep dan vooruit en hield de tusschendeur open; heel zelden betrad ze het achterhuis. Tegen Rinus, haar man, zei ze: Ik vind het een krot. O, onze eetkamer, beneden, is goed genoeg, maar daarboven.... Rinus antwoordde hierop gewoonlijk niet.

Juffrouw Wiggers was nu thuis. Ze legde haar hoed en mantel af en keek rond in haar kamer. Allereerst zag ze de zwarte wijzers van haar wekkerklokje, die wezen half vijf. Ze zou dus naar Aga kunnen gaan, - maar ze had het zichzelf verboden. - Vandaag niet, mompelde ze snel en een beetje verschrikt; neen, morgen misschien. En zooals een kind zou doen, dat een verbod niet begrijpt, zoo vroeg ze meteen daarop: Waarom niet vandaag? - en toen zuchtte ze gelaten en wendde haar blik af van de klok. - De roode daken van den overkant leken zoo dichtbij in dit licht, alsof ze er tegen leunen kon. Daken en schoorsteenen van gemoedelijke kleine huisjes; - ze had soms lust ze namen te geven, zooals een bergbewoner het de bergen doet. - Vreemd, die kinderen noemden haar Poldi. - De kamer was smal, de wanden droegen een bloemig, verschoten behangseltje, waarop de versieringen - meest eenvoudige prenten -

slecht uitkwamen, of overbodig leken. De meubels van juffrouw Wiggers waren goedkoop en schamel. Ze wist dit wel, maar ze dacht dat het andere menschen niet zou opvallen. Hoewel ze later pensioen zou krijgen, dorst ze niet veel geld voor zichzelf uit te geven: ze steunde haar moeder, en legde zooveel mogelijk opzij voor ‘dure operaties’. Aga lachte haar hierom uit. - Jij spaart voor de doktoren, zei ze, hoe meer je hebt, hoe meer ze je snijden. - Het deed Poldi goed, dat Aga alles van haar financieën wist, zij zelf had zoo weinig begrip van geld. Ze ging haar bezittingen wel eens na, en voelde zich dan als een kind, dat zijn spaarpot leeg krabt om zijn schat te tellen - maar aan 't eind wist ze zich rijk noch arm. - Nu keek ze haar kachel na en besloot thee te zetten. Ze zou de gordijnen dicht doen, zichzelf de weelde gunnen van een vroege lamp, en niet denken aan den salon van Aga.

Er kwamen daar veel menschen. Altijd stelde ze zich voor dat ze met Aga alleen zou blijven, en dat haar dat het liefste was. In de hooge kamer kwam een sfeer van rust en goede vriendschap. De overgordijnen hadden een voornamen val; het roode schemerlampje werd weerkaatst door den spiegel met zijn vergulden lijst; de oude Fransche klok sloeg hoog en zangerig, het theewater zong in de zilveren bouilloir. Als er gefloten werd door de huistelefoon, stond Aga langzaam op en sprak en-

kele woorden - Poldi deed haar best niet te luisteren. - Vervelend, zei Aga soms, of: jammer. Dan voelde de ander zich daar zitten, nietig was ze en leelijk; ze kwam uit het achterhuis geloopen en drong hier binnen; ja, ze zou stellig morgen niet weer gaan, - de blos van het roode lampje begon te gloeien in haar wangen. Maar Aga eindigde: Goed, ja, stuur Willem dan even boven, - en liep terug naar de theetafel.

- Rinus heeft geen tijd om te komen theedrinken, van Bosse ook niet, natuurlijk. (Van Bosse was de candidaat, die bij notaris te Weichel werkte.)

- Jammer, zei ook Poldi, en voelde dat ze buiten den lichtkring zat, zoodat haar blos niet opgemerkt behoefde te worden. - Even later klopte de jongste bediende, en kreeg twee koppen thee op een blaadje. Het lagere personeel werd van de keuken uit bediend.

Als ze alleen bleven, dan kon Poldi soms vertellen over haar moeder en haar vele broers en zusters; ook praatte ze wel over de school. Dit was voor haar het heerlijke van de vriendschap: dat er iemand naar haar luisterde. Ze kon zich laten gaan, ze hoefde nu niet te onderwijzen, ze sprak met haar hart. Soms ging ze te ver; dan zou ze liefst opstaan en wegloopen, en in haar eigen armelijke kamer dat al te bewogen hart tot bedaren brengen. Maar ze stond niet op, ze trachtte door nieuwe woorden de

oude te bedekken; of haar dit gelukte, wist ze niet in haar verwarring. - En toch: het samenzijn met Aga alleen liet meest de herinnering aan een glanzende mogelijkheid van geluk door vriendschap.

Kwam er bezoek, dan verliep de middag heel anders. Aga liet de groote lamp branden, er was veel licht en veel gelach in de kamer. Zij, Leopoldine Wiggers, sprak er met menschen die ze jarenlang had gekend, zonder ooit het woord tot hen te richten; maar ze praatte niet veel, meest luisterde ze, en keek, vooral naar Aga. Aga was vroolijk in gezelschap. Haar diep-blauwe oogen blonken, en er was een lach om haar mond, een zijde-achtige glinstering in haar golvend haar. En hoe geestig was ze! Geen wonder dat zoovelen door haar werden bekoord. Notaris te Weichel, die lang weduwnaar was geweest, had haar op reis leeren kennen. - En hij heeft me zoo maar aangesproken, vertelde Aga - hoe vindt u die wonderlijke brutaliteit? misschien vergeef ik het hem nooit. Als haar man dat hoorde, lachte hij, hoofdschuddend, en eenmaal zei zijn vriend, de gemeente-secretaris: Ja, zoo praten de echte vrouwen. - Juffrouw Wiggers wist niet recht wat hij hiermee bedoelde; misschien spotte hij maar wat. Hij kwam niet vaak, maar was toch een goed vriend van den huize; Aga noemde hem bij zijn voornaam.

Leopoldine stond op, het water kookte; met

een diep-nadenkend gezicht schonk ze het in den theepot, terwijl een wolk van wasem tegen haar aan sloeg. - Nu moest ze toch maar gaan, dacht ze; het hielp niet of ze zichzelf vast wilde houden. Den theepot hield ze wel warm in haar bed. Dit was het uur dat ze gaan *moest*, - vanavond zou ze er niet meer zóó naar verlangen.

Met kloppend hart draaide ze het licht uit. Nu deed ze de tusschendeur open, die aan den buitenkant zwaar behangen was met een pluchen gordijn. De gang van Aga's huis was verlicht; ze liep onhoorbaar, sluipend haast, klopte bescheiden aan. Haar vingers waren knokig en hard.

- Binnen! Dat was Aga's stem.

Het hart van juffrouw Wiggers hamerde.

- Dag Poldi, goed dat je komt.

Er was geen bezoek. - En bijna was ik weggebleven, dacht juffrouw Wiggers, en haar mond viel open.

Dicht onder de lamp stond Aga. Ze droeg een nieuwe, zwarte japon, die haar slank maakte. - Je moet me bewonderen, zei ze.

Een paar maanden later; de iepen langs de gracht hadden eensklaps hun eerste vleugelige blaadjes. Samen stonden ze naar buiten te kijken; Aga's wangen droegen een lichten blos, Poldi was grauw-bleek, als gewoonlijk. -

Een gezicht als een ongare kadet, zei van Bosse, de candidaat, - met oogen als krenten, en haar dat weifelt tusschen groen en grijs.

- Je weet niet hoe moe ik me voel, nu het lente wordt, zei Aga, - mijn rug is als gebroken.

- Och, zei Poldi.

- En Vrijdag ben ik jarig, - ik zie er erg tegenop. Aan Rinus heb ik om wat vacantie gevraagd. Als hij niet weg kan, zou ik met mijn nichtje op reis kunnen gaan, - ik moet de plannen nog uitwerken. - Vrijdag geef ik een souper, weet je dat al? Kom voor dien tijd maar niet, ik zal het erg druk hebben.

- Maar waarom zou ik je niet helpen?

Aga haalde haar schouders op. - Och, ik weet niet of er te helpen valt. Dat weer, zeg, andere jaren heb ik de lente heerlijk gevonden.

- Waar wilde je naar toe?

- Naar de Riviera; ik weet niet of het lukt: Rinus is zoo zuinig.

Poldi keek naar haar vriendin en zag een hongerigen blik in die blauwe oogen. Maar je hebt toch altijd weelde, ging het door haar heen. - Nu zou ze verder willen vragen, naar dat nichtje, - en dorst niet goed. Ze zag de oude boomen met hun nieuwen tooi; het water, waar de zon in scheen, had doorschijnend-groene kabbel-golfjes. Er legde zich een warm gevoel om haar hart: weer zag ze de

lente. Er krijschte een vogel; zoo schel was ook het geluid van de kinderen, in dezen tijd; ze zou het niet al te veel dempen.

- Kom jij dan eten, Vrijdag, zei Aga, daarna kan je misschien nog wat helpen.

- O, graag.

- We zullen met z'n tienen zijn. Er wordt gezegd dat Weversma met juffrouw Sophie gaat trouwen; ik vraag haar toch maar niet, wat dunkt je?

- Neen, het is nog van iedere huishoudster gezegd.

- Zoo'n man heeft teveel keus, hij is van het type dat door iedere vrouw wordt geaccepteerd.

- O, zei Poldi.

- Rinus niet, die heeft echt moeten zoeken. En toen ik ja had gezegd, dorst hij het nauwelijks te gelooven; wel twintig keer heeft hij mij verteld dat hij een maagkwaal had, iets wat je onmiddellijk aan hem ziet.

- O, zei Poldi. - Ze hield niet van dit soort gesprek. Ze was ook bang dat Rinus plotseling zou binnenkomen, en hen beiden als met één slag wegvagen.

Nu zuchtte Aga. - Waar zullen we theedrinken? hier, of in het Boschhuis? Neen, ik moet eigenlijk naar mijn schoonzuster. Loop je mee op? of heb je nog te werken?

- Ik blijf maar thuis, zei de ander, - maar ze verroerde zich niet. En toen begon Aga weer

te praten, over de menschen die op haar verjaardag zouden komen.

Het liep tegen elven, - Aga zat nog aan de piano. Op aandringen van haar man had ze wat gezongen; haar stem was welluidend, maar zwak. Ze begeleidde vaak met één hand, en als een regel van de tekst haar ontschoot, zong ze la la la. De candidaat Van Bosse prees den humor in haar voordracht, Van Waveren, die met een zuster van Rinus getrouwd was, zei dat hij Aga liever hoorde dan menige beroepszangeres, en Rinus stemde daarmee in. Aga liet zich niet uit het veld slaan, probeerde nog hier en daar een lied, brak soms halverwegen af, en bladerde verder.

Poldi, die muzikaal was en een enkele maal een goed concert hoorde, geneerde zich voor haar vriendin. Ze geloofde al die menschen niet die Aga prezen, en ze wierp telkens een blik op Anton Weversma, die zich afzijdig hield. Hij keek haar dan soms ook aan, met een heel vagen glimlach, meende ze. Een type dat door iedere vrouw geaccepteerd wordt, had Aga gezegd, - maar hijzelf wilde blijkbaar geen enkele vrouw. Misschien had hij er nooit een ontmoet, die.... die hem begreep. - Wat deed Aga nu? wenkte ze haar? Een beetje schichtig stond Poldi op en liep naar de piano.

- Gaat zij nu zingen? vroeg Van Bosse,

half-luid. - Aga legde een hand om haar pols.

- Zou je me een plezier willen doen, en beneden de tafel inspecteeren? En kom ons dan waarschuwen, wil je, als alles klaar is.

Poldi knikte, verheugd dat ze dit doen mocht. Maar toen ze de eetkamer binnen ging, vroeg ze zich af of ze verstand had van souper-tafels. In het huis van haar grootmoeder Brandon werden wel diners gegeven, bij bruiloften, lang geleden, en iederen Oudejaarsavond was er een souper. Het laatste jaar - zij was toen twintig - noemde de knecht haar ‘freule’. - Nu kwam het jongste dienstmeisje van Aga met een hoog-roode kleur op haar af. - O, juffrouw, goed dat je daar bent, ik moest dekken, weet je.

- Waar is Froukje? vroeg juffrouw Wiggers.

- In de keuken.

- Zoo. Weet je ook, wat er vanavond gegeten wordt? - Met haar handen hield ze resoluut een stoelleuning omvat.

Het kind staarde haar een oogenblik aan.

- Ja, barstte ze toen los, mevrouw heeft het allemaal op een papiertje geschreven.

- Dan laat je me dat papiertje eens zien. - Op een stomme-knecht zag ze een boek liggen ‘De gedekte tafel’; daarnaast stond een teil met mimosa en fresia. Ze begon de bloemen uit het water te nemen en de stelen af te drogen, - maar al gauw kwam Ietje terug met een uitvoerig menu. Hardop las juffrouw Wiggers:

‘Hors d'oeuvre, daarbij geroosterd brood en boter’. Nu overzag ze de tafel, liep langs de couverts. Er was nog ongeveer niets in orde. Even zelfbewust voelde ze zich, als wanneer ze voor de klas stond. Ze liep naar de huistelefoon, floot.

De stem van Aga: - Ja!

- Hoor eens, het komt best in orde, maar het duurt nog.... een klein half uur. Als je alles aan mij wilt toevertrouwen....

- Ja graag, natuurlijk; een half uur is wel goed; ik ben aan het Nederlandsche Volksliederenboek begonnen.

Zonder een woord meer deed juffrouw Wiggers de stop op de spreekbuis. - Lichtzinnig, dacht ze. Maar toen kwam er een glimlach om haar mond; - zoo kon alleen Aga doen. En misschien had grootmama Brandon ook wel alles aan haar personeel overgelaten. - Ietje kwam met een mand vol tafelzilver, en kreeg duidelijke aanwijzingen. - Hè, zei ze, eerst maakte het me zenuwachtig. De blos brandde nog in haar koonen. - Juffrouw Wiggers liep naar de keuken.

Een half uur later telefoneerde ze opnieuw. Ze had gezien dat de roode wijn bij de kachel stond, en aan de tafel ontbrak niets meer. De bloemen geurden sterk.

Toen de gasten binnen kwamen, stond ze bij de open deur, met een bescheiden glimlach van voldoening op haar gezicht, juist

zooals de knecht eens gestaan had die haar ‘freule’ noemde.

Aga was vroolijk en zag er goed uit. Ze knikte Poldi eens toe. - Dag meid, zei ze joviaal.

Poldi had Van Waveren tot tafelheer.

- Neen, vroeg hij plotseling, heeft u ooit van een notaris gehoord die in April op reis gaat? Blijkbaar was er over Aga's plannen gesproken.

- Hij *hoeft* niet, zei Aga nadrukkelijk, maar als hij tot den zomer wacht, dan ben ik loom en lusteloos. Waarom gaat een man niet liever met een fleurige vrouw op reis, - in een tijd die hem slecht schikt. Misschien geeft het ongewone van den tijd hem de illusie dat het een snoepreisje is; ik wil daar graag toe meewerken, dan koop ik....

- Aga! riep juffrouw Wiggers, en Ietje balanceerde met de hors d'oeuvre-schaal onder haar oogen.

- Tante! wat koopt u? tante! riep Hetty van Waveren.

Maar Aga legde een vinger op haar lippen.

- St, we gaan eerst eten.

- Jonge meisjes zijn niet meer zoo groen tegenwoordig, zei Hetty, en keek Van Bosse, die naast haar zat, coquet aan.

- Mijnheer Van Bosse, kunt u niet waarnemen? waarvoor heeft mijn broer een candidaat, als hij er niet tusschen uit kan?

- Het spijt me, mevrouw, ik heb mijn

stage nog niet. Als mevrouw te Weichel misschien een beetje geduld wil hebben met haar snoepreisje....

Hetty lachte uitbundig. Nu fluisterde Van Bosse haar toe: Weet u waar ik zoo bang voor ben? dat ik die juffrouw Poldi straks een fooi zal geven; ze treedt zoo als vrouwelijke butler op.

- O, zei het meisje, een beetje strak ineens, maar juffrouw Wiggers is van heel goede familie, haar grootmoeder was een freule Brandon.

- Gut, deed hij verbaasd, hoe weet u in dit stadje toch alles van elkaar. Graag zou hij 'dat nest' scherper hebben gesneerd, maar voor het oogenblik was zijn kruit verschoten.

- Rinus, riep mevrouw Van Waveren, waarom ben je zoo bescheiden? wat een voorbeeld voor je gasten!

De notaris had niets dan een partje ei op zijn bord liggen.

- Daarvan zegt men niet dat het beter is dan een leege dop!

Aga trok met haar schouders. - Die man is hopeloos matig, zei ze. De heeren lachten, de candidaat zelfs schaterend, en juffrouw Wiggers voelde een blos opkomen, die haar verwarde.

- Al die poespas, had Te Weichel gemompeld, en toen, tegen Weversma: Dacht jij dat je maag daar tegen kon?

- In ons ouderlijk huis, deelde mevrouw Van Waveren met klem mee, werd goed gegeten.

- Juist, riep haar broer, zeg maar gerust: er werd dagelijks gesmulpaapt. En daar heb jij je jicht aan te danken, en ik....

- Maar ik vind dit geen animeerend gesprek, riep Aga lachend; - toe, Poldi, bedien je nog eens.

Juffrouw Wiggers dankte. Met inspanning droeg Ietje de zware schotel rond.

Mevrouw Van Waveren bediende zich, langzaam kiezend, voor de tweede maal. Ze wilde niet dat er over haar jicht gesproken werd; den vorigen zomer had ze een kuur gedaan in Aix-les-Bains, maar hoe kon ze gelooven dat die pijn in haar teenen iets te maken had met haar voeding? Och, nonsens, goed eten, zooals haar vader gedaan had, daaraan hield ze vast.

- Maar waarom de Riviera? vroeg Weversma, naar zijn gastvrouw overgebogen; zou dat niet erg tegenvallen?

- O man, zei Aga smalend, jouw lijfspreuk is: Het valt niet mee.

- Ja, dat heeft mijn moeder verzucht toen ik geboren werd.

- Was u haar eerste kind? vroeg Hetty luid.

- De tegenwoordige backfisch, lanceerde Van Bosse, enfant terrible met volwassen kuiten.

Ze wendde zich snel naar hem om, haar oogen blonken in haar lach, - O ja? leuke combinatie wel.

Juffrouw Wiggers dacht dat haar hinderlijke blos zeker den heelen avond zou blijven.

- En *als* het niet meevalt.... Maar Aga brak af en trok een vies gezicht. - Het is alles zoo betrekkelijk, en wat moet ik *dan* doen? gaan naar een landstreek waarvan ik me niets voorstel?

- Thuisblijven, zei Poldi, in de stilte die gevallen was. Meteen schrok ze van haar eigen stem, en van het gelach dat die twee woorden verwekten.

- Poldi, gierde Aga, je bent onbetaalbaar!

Anton Weversma knikte genoegelijk met zijn hoofd. Een binnenvettertje, dacht hij, en ze slaat den spijker op zijn kop.

De bouillon werd rondgediend. Juffrouw Wiggers trachtte haar houding te redden door Ietje wat toe te fluisteren. En daarna ging ze erover denken, dat Aga dien dag wel bijzonder hartelijk voor haar was geweest. Om twaalf uur was ze even binnengeloopen met haar geschenkje: een kussen, door haar zelf gewerkt; ze had het al een week lang klaar. Aga deed niet verwonderd, haar op zoo'n ongewoon uur te zien, ze pakte haar bij haar schouders, en kuste haar beide wangen. Eigenlijk, - het was gek - eigenlijk hield ze zooveel van Aga's uitbundigheid. Misschien was er wel eens iets

kwetsends in, en toch zou ze altijd tegenover haar willen zitten en luisteren. Haar zusje Lyda, dat vroeg gestorven was, had wel een zelfde soort heerlijke luchtigheid bezeten. Lyda bleef kinderlijker, en dan - had ze ook buien van wanhoop gekend. Ze kon zoo snikken, dat je je koud voelde worden. En waarom? - Ze stierf op haar vijfentwintigste jaar. - Aga had van haar man een zilveren broodmandje gekregen.

- Ja, zei ze met beteekenis, dat stond óók op mijn verlanglijstje, en toen pakte ze Rinus plotseling beet en omhelsde hem. - Ik zal je iederen dag vurig bedanken, zei ze, zoo vurig, dat.... Toen brak ze af en Rinus lachte een beetje. Ze doelde op die reis. - -

- Een vrouw die altijd haar zin krijgt, hoorde ze Weversma zeggen, en Van Waveren zocht een stukje kip voor haar uit.

- U drinkt niet, wilt u misschien liever rooden wijn?

- O neen, zei ze, dank u, ik drink weinig, ik.... Maar hij luisterde al niet meer. De geur van de bloemen was heel sterk, ze zou vannacht hoofdpijn hebben, en morgen.... Maar morgen hoefde ze niet naar school. Aga was een voortreffelijke gastvrouw, ze zorgde voor een ongedwongen toon. Alles liep nu ook wel goed, de meisjes waren handiger dan ze gedacht had; Ietje, hoe boersch ook, leerde veel van Aga.

Plotseling tikte haar tafelheer tegen zijn glas.

- Beste vrienden, zei hij, sta me toe....

- Zitten blijven en mond houden, riep Aga, maar Van Waveren stond al. Hij leek Poldi heel groot en massief, zoo vlak naast haar.

- Dames en heeren, we zullen toch niet dulden, dat onze beminnelijke gastvrouw....

- Zie je wel? - Dit van Aga.

- Dat onze beminnelijke gastvrouw ons zoo tyranniseert. Ze heeft blijkbaar geweten hoe ik over haar denk, en het niet willen hooren. Maar, al acht ik haar bescheidenheid een deugd.... Juffrouw Wiggers luisterde niet, - ze keek naar Aga. Wat was ze mooi in die zwarte kant, - haar oogen leken sterren, gevat in een stukje donkerblauwen avondhemel. Maar ook weerspiegelden die oogen den heelen mensch. Aga keek Rinus aan, die tegenover haar zat; het was of ze hem zei: Zoo ben ik, en heb jij dat wel geweten?

Nu hieven allen hun glas op en liepen naar de jarige. Lachend zei ze tegen Weversma: Toch val ik niet mee, - en Van Waveren dankte ze met een kus. Toen was het de beurt van juffrouw Wiggers.

- Aga!

- Kleine Poldi! Hun glazen rinkten helder.

Op dat oogenblik was Poldi volmaakt gelukkig.

De lente ging voorbij, en de zomer, zonder dat Aga weg trok: Rinus was kort na haar ver-

jaardag ziek geworden. Hij mopperde dat het gekkewerk was, een souper aan te richten in het huis van een maaglijder, en zijn vrouw hoorde hem geduldig aan. Dien eersten tijd was ze ongewoon zacht en rustig, zoodat Poldi, in het schamele achterhuis, vaak het gevoel had haar niet te mogen storen. Dan bleef juffrouw Wiggers dus tusschen de nauwe wanden en de kleine daakjes, en dronk van haar zelf-gezette thee, luisterend naar het eentonig voortgaan van de klok. Soms, aan 't eind van een warmen dag, snakte ze naar wat koelte, naar een open veld, waarover de wind zou kunnen waaien, en ze dacht aan den weg met de oude linden, die langs bouwlanden liep. Het graan stond hoog en gelend op het veld - hoe vaak zou ze het zien, dien zomer? Als ze uit ging, liet ze Aga achter, met al haar zorgen voor den zieke.

Een enkelen keer wandelden ze samen.

- Rinus heeft me nu niet noodig, zei Aga eens, - gaan we ver weg? ik wil wel doorloopen tot in den nacht.

- Maar je ziet er moe uit, Aga, laten we thee drinken bij het bosch, en dan terug.

- Och ja, dan terug.

- Hoe was hij vandaag?

- Rinus? Vrij goed, maar zoo volkomen lusteloos.

Poldi paste zich snel aan bij den toon van haar vriendin. - Och ja, zei ze mat, natuurlijk.

Maar toen hoorde ze weer de oude Aga.

- Vind jij dat natuurlijk? voor een man van zijn leeftijd, die dan toch zou kunnen verlangen naar.... Ze brak af, trok ongeduldig met haar schouders.

- Hij is weken-lang ziek geweest, zei Poldi voorzichtig, en voedsel heeft hij haast niet gekregen.

De ander zuchtte. - Misschien heb je gelijk, maar hij heeft van die onbezielde plekken, hij is niet heelemaal een mensch, weet je. Misschien is hij voor een deel gestorven, - hoe moet ik het zeggen. Natuurlijk heb ik dit niet dadelijk gezien, - maar als je in hetzelfde huis woont, als je zijn vrouw bent.... - dan ondervind je het. - Ze nam plotseling Poldi's arm, en verhaastte haar stap.

- Het is niet dat hij zich beheerscht, of het leven al zoo veel en zoo lang genoten heeft.

- Wàs het dat maar. Als ik met hem over reizen praat, dan begrijpt hij niet waarom ik dat doe, op die manier, op dien toon. Hij begrijpt niet dat ik schilderijen wil zien, en watervallen, en ruïnes. Hij begrijpt niet dat ik geld wil uitgeven alleen maar uit nieuwsgierigheid, wat je er allemaal voor krijgen kunt, en dat ik, dat ik - bijvoorbeeld met een psychiater zou willen praten, voor het geval dat ik eens zenuwziek zou worden.

- Nee, Aga.

- Ja, - ik noem maar wat op. Rinus is

een groote, knappe man, een goed notaris, die veel geld verdient, - maar hij heeft doode plekken aan zich, alsof zijn bloed niet overal heen stroomt, begrijp je?

Poldi keek voor zich uit; haar gezicht stond verbaasd, en diep nadenkend.

- Ja, zei ze, maar zijn we niet allemaal zoo? kan één mensch alles omvatten? Hoe weinig bezield zal je mij wel vinden, hoe beperkt, want dat bedoel je eigenlijk. En nu beoordeel je een man die ziek is, - maaglijders zijn dikwijls somber, heb ik gehoord.

Aga zweeg. Wat baatte het haar, dacht ze, dit alles tegen Poldi te hebben gezegd? En zelfs al zou Poldi haar begrijpen....

Ze liepen voort, en kwamen aan het Boschhuis, waar ze Anton Weversma ontmoetten. Hij stelde een jong meisje aan hen voor, zijn nichtje, Ges Durooy. Andere stadgenooten, die op het groote grasveld zaten, keken naar hen.

- Jij hebt vacantie, zei Aga, maar reist ook niet ver.

Weversma antwoordde met een lichte buiging: Dicht bij huis komt men zijn vrienden tegen. Toen schoof hij stoelen bij, en noodigde hen aan zijn tafeltje.

Het gras was droog en geurde. Ginds, bij het weiland, stond een troepje slanke dennen, hun kruinen teekenden zich af tegen de blauwe lucht, roerloos en vrij. Juffrouw Wiggers en

het jonge meisje zwegen. Wel keken ze elkaar eens aan, als overwogen ze een gesprek. Het meisje had verstandige, donkere oogen. Toen werd er een herinnering levendig in Poldi.

- Ze had eens bij haar oom Hendrik in Brussel gelogeerd, - ze zou een jaar of zestien zijn geweest. En op een avond zaten ze in den tuin van een restaurant in Groendendael. Daar ontmoette oom Hendrik toen een vrouw, die bij hen kwam zitten. Oom stelde haar voor: Dit is mijn nichtje, Leopoldine; - de naam van de ander werd niet genoemd. - Ze zou dit nooit geheel vergeten, ze had gevoeld, dat die twee menschen elkaar lief hadden, - en dat was iets heel moois geweest. - Herinnerde Aga haar aan die vrouw? hadden ze den zelfden bekoorlijken glimlach? of deed dit jonge meisje haar aan haar jeugd denken? - Wat een aardige naam heb je, had de vreemde gezegd, en daarbij keek ze naar oom Hendrik, 't Was of haar stem en haar blikken hem liefkoosden. - Ze had, thuis gekomen, niets aan tante Julie verteld, en bij het naar bed gaan, toen ze oom Hendrik een kus gaf, was het haar als hadden ze samen een geheim. Ze zou hem iets hebben willen toefluisteren, maar wist niet wat. Toen zei ze toch nog snel: Het was heerlijk, vanavond. - Oom Hendrik was nu al lang dood....

Ze keek op; Aga vertelde over de ziekte van haar man. Haar blik trof dien van het meisje.

- Waarom heet je Ges? vroeg ze plotseling, en niet Gee of Gis?

Het kind lachte. - Doet u iets aan muziek?

Poldi schudde haar hoofd. - Luisteren soms, en er heel veel van houden. En jij?

- Ik ook dat laatste, heel veel. Haar oogen glansden nu. - En dan heb ik celloles.

De thee werd gebracht; andere kennissen liepen langs hun tafeltje en informeerden bij Aga naar den zieke.

- Mag ik inschenken? vroeg Ges Durooy.

- Graag; doe je dat thuis ook? Waar woon je?

- In Rotterdam. Neen, moeder geeft niets uit handen. Wilt u suiker en melk? Maar bij oom Anton leer ik koken.

Nu schoof Aga ook weer bij in den kleinen kring. - Zoo, zei ze, Anton, maak jij een huisvrouw van haar?

Hij knikte even. - Ze moet zich op alles voorbereiden, vind je niet?

- Och, sinds de huwelijken niet meer voor het leven gesloten worden....

- Juist, sindsdien moet de vrouw een veelzijdige ontwikkeling hebben. Telkens moet ze een anderen kant van haar wezen naar voren kunnen draaien.

Het meisje keek hen een voor een aan, het was duidelijk dat dit gesprek haar bekoorde.

- Vroeger, zei Aga, was het huwelijk de veilige haven.

Weversma trok aan zijn pijp. - Ja, zei hij, onder het motto: ‘Lief mij weinig, maar lief mij lang’.

- Hè, oom!

- Ja kindje, als je zoo oud bent als ik, zal je daar nog wel eens aan denken.

Aga tuurde naar de hooge boomkruinen.

- Zouden wij nog zoo jong willen zijn, Poldi, zestien, zeventien jaar? *durven* zijn?

Eenvoudig, zonder klacht zei de ander: Het wordt ons niet gevraagd. Toen zwegen ze een oogenblik. Als een vreemd, zwaar ding voelde juffrouw Wiggers het hart in haar borst. Ze was dien avond niet oud, ze had nog iets in zich van de Leopoldine, die met haar oom in Groenendael had gezeten, en die de liefde zag van twee rijpe, beheerschte menschen, - en tegelijkertijd zou zijzelf nu zoo kunnen liefhebben. - Maar ze dacht nooit lang over zichzelf. Ze knikte Aga eens toe. - Wordt het nog geen tijd voor ons?

Het jonge meisje bood hun opnieuw thee aan.

In den herfst begon Aga te sukkelen, telkens waren er dagen dat ze met hoofdpijn te bed bleef. Haar man was beter verklaard en werkte weer, maar hij voelde zich oud geworden, en geloofde niet dat zijn kwaal werkelijk was genezen.

Juffrouw Wiggers zag hem wat meer dan

vroeger. Het was nu haar vaste gewoonte, iederen middag het aangrenzende huis binnen te loopen. Was Aga in bed, dan schonk ze thee voor Rinus, en vroeg de zieke wat ze meer zou kunnen doen. Ze haastte zich uit school, voelde haar taak niet meer om vier uur geeindigd, en verwonderde zich soms vaag over de volheid van het leven. - Een gesprek met Rinus viel haar altijd moeilijk; over onbeduidende dingen dorst ze niet te praten, en er gebeurde zoo zelden binnen haar kleinen kring iets belangrijks. Ze had haar toevlucht kunnen nemen tot krantennieuws, maar dit kwam nauwelijks bij haar op: ze was een slechte krantenlezer. Zoo gebeurde het meermalen, dat ze zwijgend tegenover elkaar zaten, nadat ze hem alles van Aga's toestand uitvoerig had verteld, en hem naar zijn gezondheid gevraagd. Eens vielen haar de woorden in, die Aga een zomeravond gezegd had: Hij is niet heelemaal bezield, - en ze schrok. Zonder het te willen keek ze hem oplettend aan; hij merkte het niet, en ze bleef kijken, bewust nu, en nog scherper.

Hij is niet gelukkig, dacht ze, zelfs niet rustig; neen, hij heeft iets gejaagds, en - misschien is hij teleurgesteld. - Dit alles trof haar; - ze wist niet wat te doen, ze was bang dat haar inzicht zou blijken, als ze langer zweeg, - en toen vertelde ze een klein voorval uit haar klas. - Hij luisterde, ging er zelfs op in, zoodat ze ook aan andere gevallen her-

innerd werd, en doorpraatte over haar leerlingen.

Hun gesprek duurde misschien een kwartier; toen zag ze plotseling dat zijn aandacht weer weg trok. Met een enkel woord brak ze af, en even later ging ze bij Aga binnen. Tusschen de zit- en slaapkamer was een smal, bijna ongemeubeld vertrek, dat de appelkamer werd genoemd. Aga lag diep onder de dekens en wendde haar hoofd niet, maar haar stem klonk helderder dan Poldi verwacht had.

- Zoo, wat heb je druk met Rinus gepraat.

Juffrouw Wiggers bloosde, en wachtte even voor ze antwoordde: Ik vertelde hem wat van de school.

- Och. Zou je me een poeder willen geven?

Poldi liep al naar de tafel. - Hoe is 't nu met je hoofdpijn?

- Schikt wel. Maar ik voel me zoo ontzettend moe, ik denk dat ik dood ga.

- Maar kind. - Toen, heel rustig weer, vroeg ze: - Waarom spot je daarmee? en ze bracht de poeder en een glas water.

Aga richtte zich wat op. - Dank je. Ik spot niet, - en ik heb gedacht dat jij dan maar met Rinus moest trouwen. - De gladde ring aan haar rechter hand sloeg, even tinkelend, tegen het glas. - Ja, ging ze voort, je zoudt waarschijnlijk beter voor hem zijn dan ik, - met hem praten, en zoo. Ik praat ook wel met

hem, maar altijd over hetzelfde. - Ze liet de poeder in haar mond glijden en nam een slok water. Ze deed dit langzaam, alsof ze Poldi gelegenheid wilde geven voor een vraag. Maar Poldi bleef zwijgend staan.

- Altijd over onze liefde; - misschien geloof je het niet.

- Aga, ga nu weer liggen.

- Denk je dat ik ijl? Aga lachte. - Nou ja, 't is goed, ik zal mijn mond houden, maar ik dacht.... Weet je, over onze verhouding, en over het begin van alles, en hoe ik toen voelde, en....

Het was Poldi, alsof ze iets afzichtelijks gezien had, waardoor ze ineen kromp. Toen trachtte ze haar gewaarwording te analyseeren. Dezelfde onrust, dezelfde gejaagdheid van Rinus ontmoette ze hier. Maar Aga was ziek; - ze maakten zich beiden bezorgd, dachten aan den dood.

- Stil nu maar, zei ze als tegen een kind, en ze legde haar hand op Aga's voorhoofd, - je moet gaan slapen, heelemaal niet meer denken, morgen ben je wel wat beter.

De zieke zuchtte. - Goed, ik zal braaf zijn. Haar stem klonk plotseling weer helder.

- Ik wil op reis zoodra ik kan, *jij* zult me niet langer tegenwerken.

- Ik? vroeg Poldi verbaasd, - ik wilde dat ik met je mee kon.

Daarop kwam geen antwoord.

Even nog zag ze Aga met gesloten oogen liggen; - toen ging Poldi zacht de deur uit.

Dien winter reisde Aga naar het Zuiden. Een nichtje, Lize Becker, met wie ze voor haar huwelijk zeer bevriend was geweest, vergezelde haar.

De verschijning van deze vrouw wekte in de kleine stad eenig opzien. Ze was vrij groot, maar uiterst mager, en had een klein, flets gezichtje, dat verschrompeld leek. Donker, en vreemd fel van blik waren daarin de oogen; prachtig gaaf en wit blonken haar tanden, wanneer haar bleeke lippen vaneen gingen. Haar neus was smal en mooi gevormd; over haar voorhoofd warrelden grijs-blonde krullen. Dit gezicht was door poeder noch verf aangeraakt, en toch maakte het een gekunstelden indruk.

- Vind je haar niet charmant? vroeg Aga aan Poldi, zoodra ze een oogenblik alleen waren. - Haar glimlach is heel bijzonder.

Ja, dacht Poldi, misschien is het wel haar glimlach. - En ze kleedt zich zoo goed, ging Aga voort; - dood-eenvoudig, niets geen sieraden.

- Maar ze is nog magerder dan ik, zei Poldi haastig.

De ander lachte, een beetje überlegen. Arme Poldi, ging het door haar hoofd. Hardop zei ze: - Kind, ik vind het zoo heerlijk om te gaan, kan je je dat begrijpen? Hier weg -

met Lize, die altijd iets beleeft, of tenminste bijna iets, en je dan de zotste verhalen doet. Misschien maakt het wel eens den indruk dat ik haar navolg, maar ik heb, geloof ik, wel een beetje geest van mezelf, al wordt dat dan in dit dorp niet gewaardeerd.

Poldi voelde een kouden greep om haar hart. Zoo had ze Aga nooit hooren praten, zoo grof en overmoedig. Toch kon ze Lize Becker hiervan niet de schuld geven.

- Wat doet je nicht eigenlijk? vroeg ze.

Aga ging op den divan liggen, trok met beide handen een kussen onder haar hoofd.

- O, ze is verpleegster geweest, en later heeft ze van haar stiefvader geërfd, - dien heeft ze ook nog een tijdlang opgepast. Nu woont ze in den Haag.

De deur ging open, en de logé kwam weer binnen. Aga strekte een hand uit.

- Natuurlijk praatte ik over jou. Je voelt het, - is 't niet? - zoodra je je hielen licht, dat de menschen je charme trachten te verklaren.

- Stout kind, zei Lize, en gaf Aga's hand een vluchtigen druk. - Charme? het geraamte heeft een grijnzende charme. - Een heel licht rood kwam over haar wangen, en haar oogen keken nu niet fel meer, maar diep gekwetst en bijna lichtloos. Op dat oogenblik voelde Poldi een groote genegenheid voor deze vrouw. Het trof haar plotseling hoe ontzaggelijk er

op de wereld moest worden geleden, - en hoe zijzelf zonder groot verdriet was. Daardoor leek het alsof zij niet tot de eigenlijke wereld behoorde, maar toekeek, soms van ver, en nu van nabij. Ze zou graag met Lize hebben gepraat, maar ze wist niets te zeggen. Lize's gezicht had de kleur van ivoor; Aga leek een schoolmeisje daarnaast, met vluchtige blosjes en onvaste trekken.

Na een poosje vroeg Aga: Kan je nu begrijpen dat ik me op de reis verheug? en wat zal dit kleine stadje diep wegzinken in mijn bewustzijn.

- Dat weet ik niet, zei Lize, je denkt soms heel scherp en zuiver over datgene wat je hebt achter gelaten.

Op die woorden viel een korte stilte.

Daarna voegde Rinus zich bij hen.

Zelfs Poldi merkte dat hij zenuwachtig was.

Twee dagen later reden de vriendinnen in een luxe-auto naar het station. Aga had zich nieuwe, geel leeren koffers aangeschaft.

In de eerste week vermeed Poldi het huis van de buren. Ze had Rinus beloofd zoo nu en dan thee voor hem te komen schenken, maar ze vermoedde dat de eenzaamheid hem liever was dan haar gezelschap. Zijzelf voelde zich wonderlijk verlaten, bijna als was Aga voorgoed van haar weg gegaan. Hoewel het

eind Februari was, viel opnieuw de vorst in, en maakte haar kleumsch in haar zonlooze kamers. Vreemd, dacht ze, dat Aga nu langs een veld met bloemen loopt. Eens betrapte ze zich op de woorden: Aga is tenminste in het paradijs. Ze moest erom lachen, toch met een kleinen schrik. Diep in haar mantel gedoken liep ze over de straat, niet lettend op de voorbijgangers. Tot haar verwondering gleed het beeld van Lize vrijwel uit haar weg, en kwamen er herinneringen in haar boven aan den eersten tijd van haar vriendschap met Aga. Toch, dat wist ze, had Lize indruk op haar gemaakt.

Op een avond werd er aan haar deur geklopt, en kwam Rinus de kamer binnen. Ze stond voor de kachel om zich te warmen; de scherpe oosten wind deed zoo nu en dan de ramen klepperen in hun sponning. Haastig begon ze het gesprek:

- Ik had juist eens naar je toe willen komen, vanmorgen was er een prentkaart uit Nice, - wacht, ik heb hem hier.

Hij keek naar het plaatje en knikte. - Ja, ik heb hetzelfde ontvangen, blijkbaar was dit wel het mooiste.

- Och, zei ze, - maar ga zitten, - wil je thee?

- Graag. Hij legde de briefkaart neer.

- Als je hier thee hebt gezet, wilde je toch zeker niet bij mij komen.

Wat moest ze hierop antwoorden? - Later

op den avond misschien, zei ze aarzelend, en bloosde.

Maar hij ging er verder niet op in, en ze reikte hem zijn thee.

- Alsjeblieft, - koekjes heb ik helaas niet.

- Die mag ik toch niet eten, - maar ik heb lekkere chocolaadjes, binnen. Hij stond meteen op en ze keek hem verwonderd na. Bij de verbindingsdeur, boven aan de trap, riep hij luid: Ietje, Ietje, breng eens die chocolaadjes van vanmiddag! - Zijn ze op? dat kan niet. - O, nou, dan haal je maar nieuwe. Toen keerde hij terug.

In verwarring dacht juffrouw Wiggers: hij lijkt een andere man geworden, - alsof hij zich vroeger nooit vrij heeft gevoeld in zijn eigen huis, - nooit heb ik zijn stem zoo openlijk hooren klinken. - Ze dorst op dit alles niet door te denken, en begon over Aga te praten. Als die reis haar nu maar heel veel goed deed, en ze zich niet te druk maakte met Lize, die misschien sterker was.

- Lize? zei hij, - dat is een wrak. Weet je niets van haar leven? die vrouw heeft ontzettend veel doorgemaakt.

- Ja, eigenlijk kan je dat wel aan haar zien.

Met een glimlach zei hij: - Begin jij ook te kijken, Poldi?

Weer wist ze geen antwoord. Even later kwam Ietje binnen met een doos Drosteflikken.

- Zoo, - ze hadden ze vanmiddag in de keuken allemaal opgesnoept.

- Omdat u altijd zegt dat het niet goed is voor uw maag, mijnheer.

- Ja, beste kind, en als jullie dat dan altijd gelooven....

Ietje ging.

Hij begon iets te vertellen over Lize, dat ze van een man had gehouden die in de gevangenis terecht kwam, - en later was er die geschiedenis met haar stiefvader. - Poldi luisterde. Ze dacht onderwijl aan de kachel, die ze op moest poken, en aan de thee, die te lang trok. Er werd heel veel in de wereld gepraat over de menschen, dat wist ze wel, - zonder liefde, zelfs zonder veel belangstelling, in pasklare woorden. Het gaf haar toch een licht gevoel van weerzin. - En dat zij nu dezen man bij zich op bezoek had, in haar armelijke kamer.... - Is 't hier koud? vroeg ze.

- Koud? ik weet niet, ik zit vlak naast de kachel.

- Hoe lang denk je dat Aga wegblijft?

- Ik geloof zes weken. - Zeg, dat wilde ik nog vragen: zou je dat orgeltje niet hier zetten? Je zoudt eens bij ons spelen, maar daar komt natuurlijk niets van. Ik kan het straks wel even halen.

- Maar dat geeft zoo'n leege plek bij jullie.

- Schei uit, die kamer is veel te vol. Jij hebt het hier beter.

Ze lachte even. - Nou, wel heel graag.

-Misschien vind je die muziek ook hinderlijk in je huis, voegde ze erbij.

Nu dacht ze dat hij weg zou gaan, en later kon ze zich niet herinneren hoe het gesprek op Aga was gekomen. Hij klaagde niet regelrecht, hij sprak wel in voorzichtige woorden.

- Ze had zoo'n onrustigen geest, zei hij, die maakte haar ziek. Hijzelf was soms geprikkeld door zijn maaglijden, en dan ging hun karretje niet altijd langs een zandweg. - Hij vertelde van Aga's moeder, die zenuwziek was geweest, en hoe liefdevol haar vader daar tegenover had gestaan. Maar die menschen waren jong getrouwd, zei hij, en kregen kinderen.

Poldi kon het alles zoo gauw niet verwerken. Ze sliep dien nacht onrustig, en den volgenden morgen, in het schaarsche winterlicht, zich stootend tegen het vreemde orgeltje, had ze het gevoel Aga te zijn afgevallen, door naar haar vijanden te luisteren. Maar Rinus had het alles gezegd, doordat hij haar zoo miste, daar was ze even later van overtuigd. - Hoe zou hij, die Aga zoo lief had, haar vijand kunnen zijn?

Ze ontmoette in dien tijd meer menschen, die Aga afvielen - de dominee bijvoorbeeld. Hij bezocht haar een Zondagmiddag, en praatte heel joviaal.

- Ik heb tegen mijn vrouw gezegd: Vandaag *moet* ik naar juffrouw Wiggers; Woensdagsmiddags geef ik catechisatie en de Zaterdag is natuurlijk aan de preek gewijd; ik houd anders niet van bezoek op Zondag, maar u bent zoo weinig thuis.

- Ik waardeer het erg, zei ze.

Nu vroeg hij naar haar gezondheid; de school zou haar zeker erg vermoeien, het maatschappelijk leven eischte haast den heelen mensch. En 's avonds correctiewerk en lessen voorbereiden? - de kerk, op Zondagmorgen, schoot erbij in, begrijpelijk, zeker. Zijn vader was ook onderwijzer geweest; zooals die man zich gaf aan zijn taak! een levend voorbeeld voor zijn kinderen! En de kerk sloeg hij nooit over. Hij kon op Zondag een uur langer slapen dan op weeksche dagen; ‘een rond uur’, placht hij te zeggen, is dat niet veel?

Juffrouw Wiggers luisterde. Ze begreep wel dat de dominee ontevreden over haar was, - maar indruk maakte het niet op haar. Zijn woorden stroomden altijd, waarover hij ook sprak, en het deed hem blijkbaar goed, zich te uiten.

Toen er een pauze viel, zei juffrouw Wiggers ernstig, dat ze geen behoefte had aan godsdienstige bijeenkomsten, en hij staarde haar een oogenblik aan.

- Sinds u in het huis van uw vriendin woont, hernam hij toen, is uw belangstelling

verminderd; ik heb hooren zeggen dat mevrouw Te Weichel veel invloed op u heeft.

Ze voelde haar hart heftig kloppen. - Mijn liefde voor haar zal zeker invloed op me hebben, zei ze snel.

Hij glimlachte even. - Ongetwijfeld. - Een vrouw die ik heel graag mag. Maar ze is - hoe moet ik het zeggen - gretig, onverzadigbaar, - u zult haar nooit genoeg liefde kunnen geven.

- Misschien wel niet.

- En dat maakt ook het leven van haar echtgenoot zwaar. Ze is veeleischend, haalt naar zich toe. - O, een charmante vrouw, - misschien niet heelemaal ongevaarlijk.

Poldi kon dit alles niet weren.

Op een middag, toen ze Rinus met de thee wachtte in de groote voorkamer van het huis, sprak ze den candidaat Van Bosse. Rinus was met hem boven gekomen, vroeg om een glas lauw water, en ging weer heen. - Jij kunt wel wat blijven, zei hij tegen Van Bosse.

Poldi zat op Aga's plaats, en ze dacht eraan hoe luchtig en vroolijk Aga zou zijn in deze omstandigheden. Aga mocht Van Bosse niet, - maar eens had ze schouderophalend gezegd: Nou ja, hij is een man, en hij is jong, twee goede dingen.

- Mevrouw zal wel genieten, krijgt u vaak bericht? begon hij het gesprek.

Ze antwoordde eerlijk: Ja, maar nooit uit-

voerig. Op haar laatste kaart stond: Het is hier te mooi om brieven te schrijven.

- Ja, zei hij glimlachend, - gelukkig voor mevrouw, dat het hier zoo mooi niet is, - mijnheer heeft vanmorgen een aangeteekende verstuurd.

Poldi bloosde. - Waarom vertelt u me dit? wilde ze zeggen, - maar hij ging voort: Ik hoop later ook eens die palmen daar te zien. - De notaris heeft zich nog nooit laten vervangen, wist u dat?

Ze knikte: Ja.

- Dus kon hij nooit langer dan dertien dagen achtereen weg blijven.

- Ze hebben een huwelijksreis gemaakt naar Zwitserland.

Hij keek haar aan. - Zoo, dat valt me mee.

- Waarom heeft u zoo'n oordeel over hem? vroeg ze haastig.

Hij antwoordde niet dadelijk, maar zijn glimlach trok weg. - Zoo'n oordeel? Och, ik ken hem goed, - hij is gewoonlijk niet heel royaal.

- Het valt me op dat alle menschen plotseling hun meening ten beste geven over.... Ze aarzelde een oogenblik - over mijn vrienden. Ze bedoelen er misschien niets kwaads mee, maar het is toch ook niet heel fijngevoelig, vindt u wel?

- Och, zei hij, en trok wat met zijn schouders, - een vrouw als Aga is natuurlijk niet populair in dit kleine stadje. Ze heeft teveel

spirit en durf. Begrijpt u me goed: ik bewonder haar van harte. Hij lachte eensklaps.

- Een vrouw die de waarde van het geld kent, bovendien; - ze weet precies wat haar echtgenoot waard is, financieel, - maar ze houdt zich van den domme, als een schoolmeisje. Poldi gloeide inwendig, maar vond geen woorden meer. - Geld, geld, dat was het waar deze menschen aan dachten. Wat had dominee Van Wal ook gezegd? 'Ze haalt naar zich toe'.

- Domme afgunst. Werktuigelijk zocht ze iets om te doen met haar handen. - Wilt u nog thee? vroeg ze.

- Graag.

Ze schonk in, opzettelijk langzaam, want ze voelde dat alles aan haar trilde. Toen werd ze wat kalmer. Met effen stem zei ze: Uw salaris is, dunkt me, nogal bevredigend, u woont zoo aardig.

- Ja, antwoordde hij, dat gaat wel. Heeft u mijn kamers gezien?

- Ja, voor u hier was, - eens, toen ik moest verhuizen. Ze waren mij wat te - groot. Ze bedoelde: te duur, - maar dat zou zoo terechtwijzend klinken, dacht ze.

Nu stond hij op. - Kom, ik moet weer eens aan mijn werk.

Toen hij weg was, legde Poldi even haar handen tegen haar gezicht; met haar vingertoppen streek ze langs haar moede oogen.

Na zes weken had Aga nog geen woord gerept over haar terugkomst. Poldi noch Rinus, beide eenzaam in het groote huis, beklaagden zich, - alleen de meisjes in de keuken mopperden.

Het werd April; een zomers-milde dag ging onder in een vries-kouden avond, en den volgenden morgen stonden de boomen en de huizen in den mist. Dien dag voelde Poldi een groote behoefte in zich aan rust en gelijkmatig geluk.

Toen ze na schooltijd was thuis gekomen, klopte Ietje bij haar aan.

- Mijnheer is weer ziek, zei het meisje, en hij ziet er zoo slecht uit. Ik mag den dokter niet opbellen, - wat moeten we nu doen?

Ze stonden een oogenblik als beduusd naar elkaar te kijken; - toen drong het tot Poldi door dat ze handelen moest, - zij, omdat Aga er niet was.

- Ga aan mijnheer vragen of ik even bij hem mag komen.

Het meisje, opgelucht, ging.

Een kwartier later was de dokter gewaarschuwd.

De brief aan Aga viel Poldi niet zoo gemakkelijk als ze zich had voorgesteld. Ze moest zóó schrijven dat Aga onmiddellijk terug kwam, en zich toch niet ongerust maakte. - Dokter Bähr had eigenlijk niets gezegd, dat was het beangstigende. - Ze wachtte hem

op in de voorkamer; - hij keek alsof hij het liefst langs haar heen zou zijn geloopen.

- Ik moet mevrouw toch iets schrijven, had ze verontschuldigend gezegd.

- Ja, zei hij, schrijft u haar niet te veel. - En nu zat ze over dien brief gebogen. Het huwelijk bood niet altijd bescherming tegen het leven, dacht ze. Wat kon Aga doen, als haar man ernstig ziek was? en als hij stierf, hoe moest ze dan verder? - Het was Poldi, alsof die vraag haarzelf betrof. Ze peinsde er lang over zonder tot een oplossing te geraken.

Den dag na Aga's terugkomst werd Rinus naar het ziekenhuis gebracht: de doktoren achtten een operatie noodzakelijk.

Drie weken later stierf hij.

II

Een Zaterdagavond. Voorzichtig, met den vollen waterketel, liep juffrouw Wiggers naar boven; de kou omving haar, en de stilte. Hier leek het of ze ver weg was van Aga's huis. Ze zou vlug voortmaken: het theeblad stond op tafel en de kranten waren al gekomen. De vredige rust waarvan ze hield, - teveel misschien, - een mensch moest blijven strijden. Maar als het leven geen strijd gaf? korte poos niet? - Soms had je het gevoel alleen te be-

staan om het leven te leer en liefhebben. - - Ze ontkleedde zich. Nu stond ze voor den spiegel van de waschtafel, zag even haar eigen naaktheid, maar snel schonk ze het heete water uit, zoodat een wolk van wasem het glas besloeg.

Ze woonden sinds October samen, in een dubbel huis dat aan den straatweg stond, even buiten het stadje. Er werd daar veel gebouwd. In den muur tusschen de beide achterkamers, beneden, was een deur gemaakt; - Aga had drie woonkamers gemeubeld, en Poldi een. Bovendien was de keuken, aan Poldi's kant, door Aga ingericht. Ze sliepen boven.

In het stadje werd gefluisterd dat de erfenis van den notaris voor zijn weduwe niet was meegevallen: een groot aantal legaten zou aan haar deel afbreuk hebben gedaan. - Het gebeurde wel meer dat de praatjes, die ieders oor bereikten, toch aan juffrouw Wiggers voorbij gingen: zoo had ze ook hiervan niets gehoord. (Of wellicht verstond ze de dingen niet die vreemd waren aan haar eigen gedachtenwereld). Ze had geweten dat Rinus veel geld had, en dus was ook Aga rijk in haar oogen. Zonder weifelen had Aga het huurcontract voor de beide huizen geteekend, zoodat ook de personeele belasting op haar naam zou komen. Zij, Poldi, betaalde natuurlijk mee aan de huur. Ze dacht niet graag aan geld en groote sommen. - Jij, had Aga lachend gezegd, jij

kunt uitstekend rekenen, maar niet boven de duizend gulden. - Ze had het niet tegengesproken.

Nu waschte ze zich, - het laatste kleedingstuk viel aan haar voeten. Was ze erg mager? Vreemd, dat je nooit een andere vrouw zag, naakt, en dat je van je eigen lichaam hield, - tenminste, je kon het niet leelijk vinden. Een bloem was mooi, een distel ook, en een herderstaschje, waaraan je nauwelijks de witte bloempjes onderscheiden kon. En iedere vogel was mooi, - maar niet iedere mensch. Er zouden zeker afzichtelijke mannen en vrouwen zijn.

Nu glimlachte ze, omdat ze weer opnieuw haar verlangen naar Aga voelde, - of moest ze zeggen: naar hun samenzijn? Haar werk in de school alleen kon ze nog rustig doen, - daarbuiten was ze wel haast altijd vervuld van het nieuwe leven. Toch, dat wist ze, waar twee samen waren, gaven beiden gewoonlijk niet evenveel. Vroeger ook had ze dit verlangen in zich naar een vriendschap die haar rijk zou maken. Toen waren de omstandigheden niet gunstig; Aga was de vrouw van Rinus, hij eischte haar op, evenals de huishouding dat deed, de omgang met anderen. Maar Rinus was gestorven. - Ze zuchtte, - was zich een oogenblik scherp bewust van onbevredigdheid.

Eensklaps een bel, klinkend door *haar* huis. Ze kon niet opendoen. Zou Aga het hooren?

- ze kon zelfs niet roepen. Ze luisterde bevangen, en voelde huiverend de kou aan haar onbeschermde leden. - Er sloeg een deur, - ze hoorde voetstappen, - toen de stem van een man. Was het Weversma? en voor wie kwam hij? Vlug begon ze zich aan te kleeden.

Toen ze een kwartier later bij Aga binnen liep, glansden haar oogen, en haar kleine, slanke lichaam bewoog zich bijna sierlijk. Aga's stem kwam haar tegemoet:

- Dag Poldi!

Terwijl ze Weversma een hand gaf, voelde ze een verwarring in zich. Waarom had Aga die woorden gezegd? juist als vroeger, iederen middag? Ze klonken heel even gerekt, en daardoor lusteloos. - Dag Poldi - maar ze was niet weg geweest. Had ze in haar kamer moeten blijven? haar eigen kamer, die ze met geen voor haar bereikbare middelen gezellig had kunnen maken? Ze aarzelde bij een stoel.

- Gaat u niet zitten? vroeg de gast.

- Poldi thee, hè? zei Aga.

- Heel graag. Ze bloosde, omdat het zoo gretig klonk. Om haar hoofd wat te kunnen afwenden, zocht ze naar de poes, lokte met een bewegende hand. Het dier kwam nader, en was met één sprong in haar schoot.

Aga reikte haar de thee. - Zooals jij Mibetje opvrijt, - geen wonder dat ze van mij niets meer wil weten. - En ik heb het beest van den dood gered. Dit zei ze tot den gast.

Poldi's nauw overwonnen blos keerde snel terug. - Maar Aga!

- Ja, je laat hem de pannen uitlikken, en dan is er altijd je schoot.

- Heb jij geen schoot? vroeg Weversma.

Nu lachte Aga en schudde even met haar schouders. - Je denkt een eigen poes te hebben, zei ze dan, en ziet een hooghartig beest, dat zijn affecties elders heeft geplaatst.

Poldi wist niet wat ze met haar handen moest doen, die om het warme, ademende lijf van Mibetje heen lagen. Kon ze het dier bruusk op den grond zetten? zou Aga dat willen? moest ze haar handen op haar rug vouwen als een bestraft kind?

- Ik meende dat je niet van dieren hield, zei ze, en aaide de poes, - maar ik heb niets gedaan om Mibet voor mij te winnen.

- Nou, - Aga lachte een beetje schel - laat ons in vrije concurrentie naast elkaar leven. En luchtig gaf ze Anton Weversma een knipoogje. - Die wendde zich wat af en snoot zijn neus.

Dit was niet de Zaterdagavond die in Poldi's herinnering glansde. Haar hart leek onwillig tot vreugd, en zelfs het bezoek van Weversma kon ze niet op prijs stellen. - Ze praatten over kleine dingen, een half uurtje nog, toen stond de bezoeker op, en Aga liet hem uit. Toen ze in de kamer terug kwam, zong ze zacht een liedje van Speenhoff. Eens-

klaps vroeg ze; - Zeg, hoe vind jij Anton?

Poldi keek op, - O, heel aardig, en greep meteen naar de krant.

- Dat ‘o’ is kostelijk. Denk jij nooit over een man?

Een oogenblik bleef het stil. Dan een ijdele poging tot glimlachen bij Poldi, en haar even trillende stem in de woorden: Je hebt het vanavond op mij gemunt. Meteen trok ze de poes, die warm op haar schoot lag, wat dichter tegen zich aan.

- Nonsens, maar een man is er niet alleen om aardig gevonden te worden.

- Nou, jij mag hem liefhebben, als je wilt.

- Terwijl ze nog sprak, deinsde ze terug voor haar woorden. Nu had ze Aga gekwetst, - Aga, die om Rinus treurde.

- Ik bedoel het zoo niet, let er niet op, ik ben misschien een beetje prikkelbaar vanavond.

En Aga huilde. Ze ging zitten en verborg haar gezicht, - ze snikte in haar handen. - Poldi zette Mibetje neer en stond op. Vreemd langzaam waren haar bewegingen, traag, alsof ze niet troosten *wilde*. Het fijne, blonde haar van Aga glansde in het licht van de lamp. Waarom snikte ze zoo wanhopig? het verbaasde Poldi. Was dit smart om een gemis? of levensonmacht? Ze zou luid willen roepen, om Aga tot rede te brengen, maar er wilde geen klank door haar keel gaan. Het was of ze, groot,

vijandig, boven de ander stond, en alleen maar wist dat ze dit onbeheerschte snikken afkeurde. Ze voelde haar geest en haar lichaam beide verstrakken, - maar ze moest toch iets doen, - het was vreeselijk hier stil en koud naar te staan kijken. - Ze strekte een hand uit, raakte Aga's schouder. - Aga, houd op; - doe dit niet, - niet langer, je bent als een kind, dat zich gaan laat.

Had ze dit willen zeggen? Waarom dacht ze aan haar school en klonk haar stem zoo stug? - Tegelijkertijd sprong er een herinnering in haar open. Ze zag dien avond, toen Rinus bij haar was gekomen, en zijn vrouw afviel. Aga was op reis, en zij - zij luisterde naar hem, en ze dacht: Hoe kan hij, die Aga zoo lief heeft, haar vijand zijn? - Nu was ze in zijn plaats getreden, - hier stond ze en veroordeelde haar. Maar ze wilde dit niet. Ze haalde diep en hijgend adem.

- Aga!

Nu lag Aga's ontredderd hoofd aan haar borst.

- Kind, wat heb ik je gedaan? mis je hem zoo? En nu woon je met mij, en ik weet niet altijd wat ik voor je doen moet. Je wilt je vrijheid behouden, - ik durf soms niet in je kamer te komen; het is zoo moeilijk, als je eenmaal over die dingen gaat denken. Maar je kunt me toch alles zeggen; - niet zoo huilen, Aga, toe.

Aga was begonnen haar hoofd te schudden, en Poldi zag dat ze zou willen spreken, als ze kon. Langzaam beheerschte ze zich, maakte zich gereed. Nu liet ze Poldi los. - Je begrijpt het niet, - ik huil niet om Rinus. Ja, omdat ik hem nooit heb lief gehad, en onmogelijk kan betreuren. - Haar stem schoot uit. - Dit is geen treuren om een doode. - Even hield ze op, - een snik golfde uit haar keel. - Nooit ben ik rustig geweest bij hem, - ik trachtte soms hem te ontloopen; iedereen zag het, - jij niet, jij bent zoo argeloos. Ik wilde me aan jou vasthouden. Dikwijls bewonder ik je, - en dan weer veracht ik je. Dagen-lang lijk je me sterk, en zoo gelukkig, - je straalt heelemaal, den laatst en tijd, je ziet er anders uit dan vroeger. - Maar dan weer denk ik: Och, wat weet ze van het leven; ze zegt van een man: O, heel aardig, - haar leven lang: heel aardig.

Poldi bloosde diep; er was een pijn in haar, het leek een groot medelijden, en ze wist niet: leed ze om Aga of om zichzelf?

- Is het zoo verachtelijk, vroeg ze, nooit van een man te hebben gehouden? Maar wat zou ik dan moeten doen? ik kan niet anders.

- Och nee, Poldi, natuurlijk niet. De man dien ik lief had, is omgekomen op zee, lang geleden, en ik weet nauwelijks meer hoe hij eruit zag. En later, - wilde ik getrouwd zijn,

en Rinus hield van me. Ik was niet meer zoo heel jong, ik dacht: Dit is de beste kans die ik zal krijgen.

- Maar je hield niet van hem, dat heb ik wel geweten, - ik ben niet meer zoo argeloos. Ik heb het dien avond aan Rinus gezien, - nee, meermalen. - Je hield niet van hem, tenminste - niet heel veel. - Ze brak af, voelde dat ze niet alleen voor Rinus opkwam, maar tevens voor zichzelf, door haar eigen gemis.

Schuchter zei Aga: - Hij praatte zoo graag over onze liefde, - maar hij was achterdochtig.

- Ik zou je verstoot en, zei hij, als ik dacht dat je me niet lief had. Dan was ik bang - hij had zulke sombere buien.

- Hij was ziek, Aga, en.... Ze dacht erbij: ongelukkig, - maar hield dat woord nog in.

- Ja, nu hij gestorven is, kunnen we dat zoo veilig zeggen. En misschien was ik zelfs geen slechte vrouw voor hem.

- Hij hield zoo van je.

Aga zweeg. Ze hief haar hoofd weer op en blikte in de lamp - om haar mond kwam aarzelend een glimlach. - Het is nu toch voorbij, dacht ze, dat moeilijke leven, en ik heb deze rust wel verdiend. Neen, ik zou met niemand willen ruilen: Rinus hield ongelooflijk veel van me.

- Kom, zei ze met een zucht: we zullen onzen Zaterdagavond vieren. Even een natte

spons over mijn gezicht halen, - en schenk jij vast thee in.

Ze voelden beiden een groote opluchting, en vergaten dat ze over de oorzaak van Aga's verdriet niet hadden gesproken.

Ze hadden een rustigen Zondag, - de lucht was hel en blauw. Poldi ontwaakte dien morgen met een gevoel van bevrijding, alsof alle heftigheid van den vorigen avond een nachtmerrie was geweest. Het leek haar plotseling zoo eenvoudig en goed, met Aga samen te zijn, want ze hield van Aga, met een liefde die vergeven kon. Zoo moest ook Rinus haar hebben liefgehad.

's Middags wandelden ze samen, en spraken veel over den aanleg van hun tuin. Aga liet haar aanstekelijke opgewektheid den vrijen teugel; ze was vol voorkeur en vol kleine begeertes. Ze wilde voorname rozen en veel zaaibloemen, - geen geraniums en begonia's en vergeetmijnieten, - maar jasmijn en een peereboom, en heel graag een kleinen vijver. Ze zei: Soms denk ik, waarom koop ik geen houten huis, ergens op de Veluwe, met een grooten lap grond erbij, dan kon ik spitten en maaien. Nu is het leven zoo klein en knus; alle dagen versch brood, en dezelfde voorbijgangers, die naar binnen gluren.

Poldi lachte. - Haak jij dan altijd naar iets nieuws?

- O ja, en jij?

- Ik? Och, ik heb niet zooveel tijd, daarover te denken.

- Jij loopt in den tredmolen.

Stil dacht Poldi: ik bouw maar voort aan mijn leven, aldoor hetzelfde; maar als ik er eens mijn handen aftrek, dan vind ik het misschien niet terug, - dan heb ik niets meer. Ze voelde zich ernstig worden, plechtig bijna. Nooit had ze zoo bewust geleefd als nu, want ze moest Aga tot steun zijn. Hoe ze dat kon, wist ze niet, - of misschien ook wel, diep in haar hart, (als zij maar de gever was) maar ze dorst er niet lang over te denken, ze leefde toch zeker niet zoo bewust. Als ze dacht: ik ken mijn weg, ik ben tevreden, - dan zou er wel een heel groote onvrede in haar kunnen komen, omdat ze zoo beperkt was, zoo angstvallig ingesloten. En ze leefde maar eens! Het mocht haar niet hinderen, dat Aga haar soms verachtte; als ze het in Aga's oogen zag, dan moest ze toch maar rustig aan de tafel blijven zitten of naast haar voortloopen. Ze hoefde zelfs haar hoofd niet te buigen, ze kon wel diep-in nederig zijn. Als je de liefde van een medemensch aanvaardde, dan moest je het ook zijn verachting doen. Ze was er toch zeker van, dat Aga liefde gaf.

Ze zei: Luister eens, ik weet zeker, dat je van Rinus gehouden hebt, hoe had je anders bij hem kunnen blijven? Neen, ik zeg dit niet,

omdat ik naïef ben; je hebt misschien veel geveinsd in het begin van je huwelijk, maar langzamerhand....

- Ik was zoo blij, Poldi, toen ik naar het Zuiden ging, alleen, met Lize; ik kon er haast niet toe komen, hem te schrijven. - En hij dorst zichzelf te zijn als ik weg was, dat heb ik heel goed begrepen. Hij verlangde naar me, maar ik drukte hem ontzettend neer. Een vrouw, die niet lief heeft, - och Poldi....

- Maar waarom: niet lief heeft? Je was goed en vroolijk met hem, hij bewonderde je geestigheid, je nukken, alles. En er was geen andere man, waarvan je meer hieldt.

Nu lachte Aga, zoo dat Poldi ervan schrok, het klonk luid en ruw.

- Dus dit is jouw beschrijving van het ideale huwelijk; - dat moet je laten drukken, hoor.

- Neen, ik ken geen ideaal huwelijk; mijn eigen ouders waren heel ongelukkig. Maar jouw zelfverwijten zijn ongegrond.

- Zelfverwijten?

- Gisteravond immers.

- O, denk je daaraan? - We zullen er niet meer over praten, Poldi; - het is in ieder geval nutteloos. Nu gaan we naar huis terug, het wordt al donker. - Arme meid, tel je de uren van den Zondag? morgen weer naar school.

- De school is niet naar, en ik verdien er mijn brood mee.

Weer lachte Aga. - Je bent een dapper Klein-Duimpje, zei ze.

In de Kerstvacantie gingen ze samen naar Parijs; het had Aga moeite gekost de ander hiertoe over te halen. Lang had ze gepraat, maar eindelijk vond ze de juiste woorden: Jij bent zooveel voor mij, Poldi, laat ik dan nu een beetje vreugd voor jou koopen met dat geld dat ik bezit, en toch waarlijk niet zelf verdiend heb.

- Als ik iets voor jou kan zijn, antwoordde Poldi, dan ben ik daar dankbaar voor; - en meteen voelde ze dat ze toegaf. Maar eerst toen ze in den trein zaten, smolten haar laatste bezwaren weg. Eens, in haar jeugd, was ze in Parijs geweest, en ze sprak vrij goed Fransch, - ze zou Aga leiden. Achterover geleund in haar hoekje, keek ze het venster uit. Torens en boomen schoten zoo haastig voorbij; soms floot de locomotief, langgerekt en dringend, een teeken van zijn durende kracht. - Ze keek ook vaak naar Aga, die tegenover haar zat; voor het eerst kwam Aga's gezicht haar kinderlijk voor. - Op school had ze van haar reis verteld, de kinderen luisterden gretig. Ze besprak de route met hen: Rotterdam, Roozendaal, Antwerpen, Brussel. Haar moeder had nooit kunnen begrijpen, dat ze zich niet vernederd voelde door dit werk. Vernederd? eigenlijk kende zij dat woord niet. Ze was blij dat ze

in haar jeugd wat had geleerd, maar later, door het leven, leerde ze veel meer.

Aga boog zich naar haar toe. - Je ziet er zoo goed uit, heb je *nu* al plezier?

- Natuurlijk, jij dan niet? we reizen.

- Zooals je dat zegt. Het land is hier gewoon, als bij ons, alleen de huizen zijn anders.

- Wacht maar, alles wordt anders.

- Heb je er wel aan gedacht, de post ons adres op te geven?

- Ja; maar wie zal ons schrijven, daarheen? Ik heb een gevoel of ik alles zou kunnen loslaten.

- Och, kleine Poldi, wat beteekent dat?

Juffrouw Wiggers keek over de wijde, verlaten velden. Nog niet lang geleden werd ze graag 'kleine Poldi' genoemd, - nu hinderde het haar een oogenblik. Nadenkend zei ze: Ja, wat beteekent het? een vreemde zijn in een vreemd land, de menschen niet al te best begrijpen, en toch in hun midden blijven rondloopen, en.... een hart hebben. - Die laatste woorden gingen in het treingeraas te loor.

Een paar uur later stonden ze op het groote stationsplein, elk met een koffertje in de hand, terwijl er onophoudelijk auto's aan hen voorbij snorden.

- Poldi, wat nu?

- Dit is Parijs, zei juffrouw Wiggers.

.... 's Middags, als Aga sliep, ging Poldi graag alleen uit, - ze had de zucht naar het onbekende in zich. Ze liep de breede hal van

het hotel door, den bontkraag van haar mantel teruggeslagen over haar schouders - het was daar buiten bijna lente-achtig mild - in haar kleine handtaschje wat geld. Nu moest ze eerst voor Aga naar de post informeeren; ze gebruikte daarvoor telkens hetzelfde naamkaartje, en hetzelfde Fransche zinnetje. Schuchter schoof ze beide door de koperen tralies boven de zware, teak-houten toonbank. - Er was nooit iets gekomen. Ze haatte deze boodschap; maar nu was ze dan ook vrij, en ging haars weegs. Even nog dacht ze, verwonderd: wat Aga toch wil? dan vergat ze het weer.

Eens bleef ze in de hal zitten met een boek; het regende buiten, en er woei een ongestadige wind. Menschen liepen uit en in, aan haar voorbij; soms hoorde ze flarden van een gesprek. Haar gang naar de koperen tralies verschoof ze naar het eind van den middag, en ze dacht over de mogelijkheid van iets bestellen. - Na de inleiding begon het verhaal dat ze las haar te boeien; - het heette: Les Soeurs. Drie zusters woonden samen op een buiten; alle drie hadden ze hun jong-gestorven moeder lief gehad, die een gevierde actrice was geweest; de vader, een bekend politicus, woonde in Parijs. Nu namen de dochters zich voor, het leven van hun moeder te beschrijven, vooral haar karakter wilden ze duidelijk weergeven. Tegen het vallen van den avond zouden ze, dien zomer, elkaar hun herinneringen ver-

tellen, de scherpste en volledigste het eerst. Maar als ze zouden beginnen, was er telkens iets dat hen ervan af hield, - een kleine gebeurtenis in het tegenwoordige leven, of een eensklaps ontstane onzekerheid. Een enkel woord van een ouden bediende vertroebelde hun gedachten, een brief van den vader ook, of het bezoek van een vriend. Zoo leek er dan bijna geen enkele vastheid te bestaan. De meisjes waren nog jong, en hadden hun eigen leven, hun verlangens. Alles scheen vlietend te zijn, ongrijpbaar, onbenoembaar. De zomeravonden waren mild en geduldig; ademloos lag de wereld in het vlammende licht van de lage zon. En zonder doel ging ieder haars weegs, trachtend te denken aan de gestorven moeder. Maar waarom rafelen en pluizen? ze hadden haar lief gehad, en nu was daar het eigen, overvloedige leven, dat ze beminnen moesten. -

Telkens eens liet Poldi het boek in haar schoot rusten, en dacht aan Aga. Daarbij ontmoette ze soms den blik van een ouden heer, die in haar nabijheid was komen zitten. Het viel haar op dat deze man cigaretten rookte en verder niets deed dan wat rondkijken; zijn gezicht was regelmatig en fijn van trekken.

Na een poosje legde ze haar boek op de tafel. De vreemde boog zich naar haar toe.

- Wilde ze hem het genoegen doen, een kop thee met hem te drinken?

Ze boog licht haar hoofd en zei: Heel graag. Later wist ze niet meer, hoe hun gesprek eigenlijk begonnen was. Hij sprak over zijn eenzaamheid. Reizen was goed, zei hij, de wereld zien en liefhebben want de menschen lieten ons links liggen, zoodra we oud en stram waren. En toch hadden we de menschen juist altijd weer noodig. Zijn beide dochters waren vriendelijk en gastvrij, - maar ze begrepen zijn behoeften niet, en ze zouden hem pas waarlijk liefhebben, als hij gestorven was. - Juffrouw Wiggers wilde protesteeren, maar hij zei: Madame, ik verzeker u, het zijn de dooden, die het meest worden bemind.

Hij vroeg haar of zij kinderen had. Ze zei glimlachend: Ik heb er heel veel, ze zijn allen van denzelfden leeftijd, ik leer hun lezen en schrijven en vertel sprookjes. ‘Er was eens’...

Verwonderd zei hij: Ah, ik dacht dat u getrouwd zoudt zijn.

Dit had nooit eerder een man tegen haar gezegd; - ze was leelijk en schraal. Het gaf haar een diepe voldoening, als was het een huwelijksaanzoek geweest. Over haar smalle wangen kwam een blos. Hij ging voort: De vrouwen in uw land zijn verstandig, - ze maken zich een eigen leven. Als een meisje in Frankrijk niet trouwt, dan schaamt ze zich, trekt zich terug, en verdort. U hebt het leven gekozen dat conserveert, doordat het ouder maakt. Ik houd van paradoxen. Wie

het leven niet schuwt, dien is het genadig.

Ze boog haar hoofd, voelde de goedheid, die haar begenadigd had.

Dien avond zag ze haar vriendin met andere oogen dan voorheen. Het was haar of ze iets in zich droeg dat Aga niet zou kunnen zien en waardeeren. Een geluk? een vreugde? beide misschien. - Toch vertelde ze van haar ontmoeting.

- Een aardige, wijze man, Aga. Neen, niet jong. - Brieven? o, ik heb vergeten te vragen; doe het zelf eens; die juffrouw lacht me uit, omdat er nooit iets komt, en ik zoo hardnekkig terugkeer.

- Goed, ik zal het zelf doen; - maar jij, die zoo gemakkelijk Fransch spreekt....

Poldi antwoordde niet, en er hing een ontstemming tusschen hen. Aga zat op den rand van haar bed, en verwisselde van kousen; ze had kleine, mooigevormde voeten, waar ze trotsch op was. - Wat gaan we vanavond doen? wou jij weer in de hal zitten?

- Neen, ik heb nog geen plannen.

- Had me vanmiddag maar eens geroepen; of wilde je dit avontuurtje voor jezelf houden?

Poldi antwoordde niet.

- Ik moet aan Lize Becker schrijven, ging Aga voort; ik ben bang dat ze ziek is, nu ik niets van haar hoor.

Je hoort immers zoo zelden van haar, dacht Poldi, maar ze zweeg.

- Het is of jij plotseling van al je oude vrienden afstand hebt gedaan.

- Mijn oude vrienden? wie bedoel je daarmee?

Aga trok met haar schouders. - Nou, ik weet niet, je moeder, bijvoorbeeld, en je zusters.

Voorzichtig zei Poldi: We zijn nog geen week weg, - en meteen verlangde ze vurig naar dien ouden tijd terug, toen Rinus nog leefde, en zij het in haar achterkamer niet kon uithouden door verlangen naar Aga. - Al dat blijde en sterke aan Aga, de zelfverzekerdheid, die ze bewonderde, de manier waarop Aga zich liet vereeren. Waardoor was ze zoozeer veranderd, - door den dood van Rinus? Plotseling dacht ze: niet rafelen en pluizen, ik heb haar liefgehad, en nu.... En nu? maar ze was niet jong meer, als die drie zusters uit haar boek. - Toch had ze een eigen leven. Ze richtte zich op, - het verlangen naar dien ouden tijd was overwonnen.

- Wanneer reizen we terug? vroeg ze, morgen of Vrijdag?

Aga zat nog op het bed; haar oogen gingen wijder open door Poldi's vraag. Toen nam ze haar zakdoek en weende. - Zoo hard als je voor me bent, zei ze met wankele, bijna versmoorde stem, - je laat me aan mijn lot over, zooveel mogelijk, je laat me mijn eenzaamheid voelen, en dan vraag je kalm: wanneer gaan

we terug? Met Lize reisde ik heel anders, - die was lief voor me.

Ze snikte nog, trachtte haar tranen te drogen.

Dit is de tweede maal dat ze huilt, dacht Poldi verbaasd, - wat moet ik doen? en nu is het erger, want ik ben haar gast, ik had het haar prettig moeten maken. Maar meteen kwam er een gevoel van verzet in haar boven; - Aga was geen kind. En weer herinnerde ze zich haar zuster Lyda, - tranen en wanhoopsbuien temidden van een luchtig-sprankelende vreugd.

- Ik dacht, zei ze eenvoudig, dat we veel hadden genoten, en het nu langzamerhand onzen tijd werd. - Ze liep naar Aga toe, sloeg plotseling een arm om die nog schokkende schouders, en voelde zich bevrijd door dat gebaar.

- Huil je nu niet een beetje als een kind, dat niet naar bed wil? Haar stem klonk zachtplagend.

Aga glimlachte door haar tranen heen.

-Och Poldi, - maar je bent heusch niet altijd lief, je wordt zoo kordaat en koel. Natuurlijk gaan we niet voor Vrijdag naar huis, je bent zoo zuinig geweest, het geld *wil* niet op.

Ze lachten beiden, en wendden zich van elkaar af.

Het gebeurde wel eens dat Poldi gelijk-op fietste met Anton Weversma. Hoewel hij een

tiental huizen verder woonde aan den straatweg, noemde Aga hem: onze buurman, en liet eenig recht op hem gelden, want hij was een oud vriend van Rinus. Hij woonde in een witgekalkt huis, met hooge tuindeuren in den voorgevel. Op zijn erf stonden heel oude boomen, en hij had een rozenhof aan den zuidkant.

- Het is zonde en jammer, zei Aga dikwijls, dat daar een eenzame man woont; - maar, voegde ze er soms bij, juffrouw Sophie zorgt goed voor de rozen. - Als Aga hoorde, dat hij met Poldi had meegereden, dan vroeg ze lachend naar hun gesprek. - Is het altijd over koetjes en kalfjes? gebruikt hij zijn praatje met juffrouw Sophie twee maal?

- Dat weet ik niet, zei Poldi eenvoudig; - hij vraagt soms naar mijn werk.

In het voorjaar werd Aga weer opgewekt en krachtig; ze wandelde vaak en zocht meer en meer werk binnenshuis te doen. - Op een morgen liet ze Poldi uit, en keek begeerig om zich heen. Overal sproot het nieuwe groen uit de aarde, vogels zongen, de lucht was lauw en geurig.

- Ik kan je benijden dat je op een vast uur naar buiten moet, en een taak hebt. Ik zou ook heel graag iets doen, - we moeten er nog maar eens over spreken. - Opnieuw wendde ze haar hoofd naar alle kanten en glimlachte; in haar oogen blonk een jeugdig verlangen.

Poldi liep nadenkend weg. Daar was weer iemand die haar benijdde, en nu Aga. Kort geleden had Weversma gezegd: U hebt mooi werk, moeilijk, maar zoo levend, en u doet het goed, naar ik hoor. Toen vertelde hij haar, dat er over enkele weken een directrice zou gevraagd worden aan een meisjesschool in de hoofdstad van de provincie. - U moet naar die plaats solliciteeren, zei hij, u zult een goede kans maken. - Ze wilde wel, als ze dorst. Vroeger had haar uiterlijk haar altijd een belemmering toegeschenen; den laatsten tijd - vreemd, het was of haar gedachten er niet meer bij stil wilden staan. Ze was ook gezonder geworden, minder voos van binnen. En Aga zei haar te benijden....

Dien avond stond de oproep in de krant. Ze koos een luchtigen toon om dit bekend te maken. - Stel je voor, Aga, dat ik hiernaar solliciteerde? zouden ze me au sérieux nemen? Samen bogen ze zich over de advertentie. Aga was eensklaps verrukt. - O, maar dat moet je stellig doen, en je krijgt het ook. Dan huren we daar een groot huis, - ik ben dol op een verandering. En wat word je dan deftig, Poldi, - je moet altijd zwarte japonnen dragen, met een wit boordje, - en je laat je mevrouw noemen.

- Malle meid, zei Poldi, waarom wil je zoo graag veranderen?
- Nou, dan lijkt het leven nieuw.

- Korten tijd, ja.

- Och, Poldi, ik zie je ineens anders, - of nee, ik heb het al langer gezien, - jij kunt het leven aan. Ik denk dat je je van mij zult ontdoen, en dan....

- Praat zoo niet, Aga. Onduidelijk voelde ze dat Aga gedrongen werd naar een in den grond hoogmoedige zelfvernedering. Ze zou dit niet onder woorden hebben kunnen brengen, maar ze fronste haar voorhoofd, en zocht naar een nieuw onderwerp van gesprek.

Dienzelfden avond verzond ze haar sollicitatie-brief, zorgvuldig geschreven in haar kleine, open letters.

Dat voorjaar vond ze vaak oude vrienden bij Aga op bezoek, - Hetty van Waveren met haar moeder, Van Bosse, dominee Van der Wal. En Aga was vroolijk. Ze vertelde graag dat ze misschien zou gaan verhuizen; als de wereld rechtvaardig was, dan werd Poldi directrice van een meisjesschool in de hoofdstad. Wie zou er beter met jonge meisjes kunnen omgaan dan juffrouw Wiggers? die zoo jeugdig was gebleven, - en nooit jong geweest? foei, nee, wie dorst dat te zeggen? Ze had zoo een gave, jonge wijsheid, niet in den strijd verworven, maar meegekregen bij haar geboorte, een zuiver talent. - Aga werd ernstig door haar eigen woorden. - Werkelijk, zei ze, Poldi heeft een mooi karakter.

- Maar ik betwijfel toch, zei haar schoon-

zuster langzaam, of ze de geschikte persoon is voor die betrekking; - ze heeft geen voorkomen, geen poid.

- Hm, vind je dat? nog altijd? Ik kon vroeger niet aan haar uiterlijk wennen. Toen Rinus die achterkamertjes aan haar wilde verhuren, in het oude huis, toen zei ik hem: doe het in godsnaam niet. Maar in die dingen ging hij zijn eigen weg. - Wacht, daar komt Poldi aan, - met onzen buurman; - ze zijn laat. Ja, dat schijnt een soort vriendschap te worden. Anton heeft haar gezegd dat ze solliciteeren moest, - onbaatzuchtig.

- Ze kleedt zich goed, zei mevrouw Van Waveren.

Poldi voegde zich bij hen.

Eens fietste ze weer met Weversma naar huis; ze spraken niet veel. Bijna wilde ze zeggen: Ziezoo, ik ben er al, - toen hij vroeg: Gaat u dit keer eens met mij mee?

Ze keek hem verbaasd aan. - Er zijn veel bloemen in den tuin, u heeft nog niet alles gezien. (Maar enkele dagen geleden was ze er met Aga geweest).

Ze reden nu langs het dubbele huisje; Aga zat niet op de witte tuinbank. Het was dien dag winderig en guur; Poldi besefte dat ze moe was, en graag zou willen uitrusten, - maar tevens dat ze nog altijd den vriend zocht, die naar haar woorden zou luisteren. Ik eisch toch niet teveel, dacht ze, ik heb ook niet altijd

iets te zeggen, maar een enkele maal spreekt ieder mensch, - en klaagt. Nooit had ze durven denken dat een man haar zou aanhooren. Beschroomd zei ze: Goed, ik ga een oogenblik met u mee. - Ze kende den mannelijken geest wel, - die was strenger, meer geschoold dan de vrouwelijke, en dieper. Ze voelde dat ze zich heel snel voorbereidde op iets groots - en schrok er tegelijkertijd voor terug.

Bij het hek stapten ze af en hij reed haar fiets den tuin door. Wat zou Aga zeggen, dacht ze. Aan de huishoudster vroeg hij om thee. - In mijn kamer, voegde hij erbij. - Ze hield van deze kamer, met de hooge boekenkasten, en de oude, verschoten gordijnen. In den breeden dam tusschen de ramen stond een piano. Als ik hier woonde, ging het door haar heen, - als ik zijn vrouw was, - dan zou ik misschien den ganschen dag piano spelen, en ik zou gelukkig zijn.

- Hij vroeg naar haar sollicitatie; - ze had er nog niets op gehoord.

- Dus voorloopig blijft u hier, zei hij.

Juffrouw Sophie kwam binnen met het theeblad, en verwonderde zich.

- O, bent u het? ik dacht dat het mevrouw Te Weichel was.

- Dank u, - zet u maar neer.

Hij heeft een strakken toon, dacht Poldi. Ze voelde zich bij hem op haar gemak, - de kamer deed haar denken aan de bibliotheek

van haar grootvader Brandon, - die was alleen nog ruimer en kaler geweest. Ze vroeg: Heeft u mijn familie gekend? u komt immers uit dezelfde stad?

Ze haalden enkele herinneringen op en dronken thee onderwijl; Poldi kreeg een gevoel alsof hij aan haar verwant was.

Later viel er een kleine pauze in het gesprek. Daarna zei hij: Heeft u indertijd de vrouw van den rechter Aging wel eens ontmoet?

Ze knikte. Het viel haar op dat hij zijn hoofd van haar had afgewend.

- Ja, een enkelen keer, - ze was een, - ik weet niet.

- Wat wilde u zeggen?

- Een - wufte vrouw. Maar misschien vergis ik me.

- Neen, Ik was toen verloofd met een meisje Struijck, u weet wel, van dien graanhandelaar. Ik had van haar gehouden, - maar ik werd verliefd op Tora Aging. Ik meende dat ze heel ongelukkig was met haar man, en dat ze.... op mij wachtte. We spraken het niet uit, maar altijd weer ontmoetten we elkaar, en ik drukte haar hand op een bijzondere manier. Ik geloof niet dat ik haar veel aankeek, misschien dorst ik dat niet, - de liefde uit een paar oogen is te duidelijk. Ik maakte er een roman van voor mezelf. Op een morgen werd ik wakker, en wist zeker dat ik haar bevrijden moest. Zij zou zich van haar man laten scheiden, dacht ik,

zoodra ze hoorde dat ik mijn verloving verbroken had. - Er waren geen kinderen. - Hoewel ik het moeilijk vond met mijn meisje te spreken, geloofde ik toch vast dat zij, Tora, spreken zou *en* handelen. Als een mensch dit *wil*, dacht ik, zet hij het door, hoe dan ook.

Het afscheid van Truus Struijck deed mij verdriet, onbegrijpelijk veel - dagenlang was ik als blind en doof. Zij had het niet zien aankomen, zij was trouw en argeloos geweest. - Later heb ik haar gevraagd of alles weer goed kon zijn tusschen ons, - maar toen dorst zij niet meer. Ze wilde wel, - maar haar ouders werkten mij tegen; - misschien hadden ze gelijk. Truus is later met Verdam getrouwd, - een goeie vent, - ze is, geloof ik, niet ongelukkig. En Tora, - och, die heeft het nooit begrepen. Je moet geen oude schoenen weggooien voor je nieuwe hebt, zegt het spreekwoord. - Ze bleef bij haar man; ze nam veel vrijheid, - maar niet zooals ik me dat gedacht had. Ik was te trotsch om haar iets te vragen; ik hoopte nog langen tijd, maar als ik haar sprak, dan waren mijn woorden licht en een beetje spottend. - Na jaren is Aging gestorven, en zij is toen in Amsterdam gaan wonen; - ik heb haar nooit meer gezien.

Hij zweeg een oogenblik. Toen zei hij: Het is niets meer dan een domme jeugdgeschiedenis. Aga gelooft me niet, als ik zeg dat ik weinig heb beleefd, - want het mag geen naam hebben.

- Ik vind het veel, zei Poldi.

Hij lachte even, en keek haar aan. Zoo, u vindt het veel, u bent niet zoo onverzadigbaar als de meeste vrouwen. U heeft wat Schiller noemde: ‘Eine schone Seele’.

Ze voelde tranen naar haar oogen komen, maar drong ze met kracht terug. Waarom tranen? dacht ze, en gaf zichzelf ten antwoord: Omdat een ander mensch goed voor me is.

Ze praatten nog wat, en hij vertelde haar in 't kort zijn levensloop, aansluitend bij zijn eerste biecht.

Ze wilde hem graag iets teruggeven, een blijk van vertrouwen door een enkel woord, maar ze kon dat woord niet vinden. Toen hij haar uitliet, zei ze alleen: Ik dank u voor dezen middag. Dat ze niet over zichzelf gesproken had, was ze vergeten.

Dien avond ontving ze een brief van het gemeente-bestuur waarbij ze solliciteerde; - ze werd opgeroepen ter kennismaking.

- Zoo, zei Aga en lachte, - dat heb je dus bereikt, je mag op zicht komen; stalen franco. Vind je het griezelig?

Poldi schudde haar hoofd.

- Hm, ging Aga voort, een mannelijke vriend geeft zelfvertrouwen, wat? Ik heb jullie wel voorbij zien gaan; ik stond juist in de voorkamer, maar ik trad onmiddellijk terug, want ik begreep dat jullie mij wilden omzeilen. Eigenlijk heeft het leven mij nog altijd overge-

slagen. Jij hebt je werk, Poldi, god weet hoe ik je daarom benijd.

Aarzelend zei Poldi: Als ik daar nu benoemd word, - in een grootere stad kan jij allicht ook werk vinden.

Aga snoof verachtelijk. - Ja, van die halfgare baantjes, filantropie en zoo; bestuurslid van een vereeniging tot steun aan gevallen meisjes. Dank je, als ik iets doe, wil ik er geld mee verdienen.

Poldi zweeg; er valt niet met haar te praten, dacht ze. Plotseling verlangde ze naar de eenzaamheid om het gesprek met Weversma te kunnen overdenken. Maar de ander sprak voort, in een behoefte zich te uiten. - Dacht je dat ik het prettig vond van *zijn* geld te leven? en wat kan ik anders? Ik heb niet veel geleerd. Lize zei eens tegen me: Wij vrouwen hebben niet noodig meer te *weten*, we moeten meer *doen*. Maar kan zij dat zelf? ze staat laat op, en ze leest boeken. Omdat ze laat naar bed gaat, moet ze 's middags slapen. Voor huishoudelijk werk voelt ze zich te zwak, maar ze gaat naar tentoonstellingen en concerten, en zelfs interesseert ze zich voor politiek. Ik weet wel dat ik mijn geld aan de armen moest geven, - maar wie neemt me daarna in betrekking, als huishoudster, terwijl ik mijn handen niet vuil wil maken? Lize heeft gemakkelijk praten, ze hield van den man, die haar geld gegeven heeft, en ze is een wrak -

niemand wil dat zij zal werken. Maar ik - ik heb geen enkel recht op dit leven, en toch kan ik er niet buiten. Ik ben ongelukkig, - maar ik wil niet veranderen.

Nu zweeg ze en tuurde voor zich uit.

Zal ze weer gaan huilen? dacht Poldi; - misschien voelt ze zich werkelijk ongelukkig, - en ik kan haar niet helpen. Moet dit dan altijd zoo door gaan? - Je zult je van mij willen ontdoen, heeft Aga gezegd. Ja, ik verlang ernaar alleen te zijn; het is of mijn leven pas begint, - ik moet over veel dingen denken.

Eensklaps lachte Aga, luid en een beetje rauw. - Jij zegt maar niets, jij weet er ook geen raad mee.

- Neen, zei Poldi, - als ik kon, zou ik je helpen, - maar ik begrijp het niet.

En door die enkele woorden voelde ze zich van Aga vervreemd.

De tijd die volgde was ongewoon en woelig: het kwam haar voor dat geen enkel oogenblik vrij bleef voor rustige gedachten. Maar dan weer, als ze tusschen de bankenrijen liep, of de kinderen iets vertelde - al die oogen keken naar haar - dan ging er een flits door haar heen, die heel haar zelfbegrip verlichtte. En ze had het leven lief. Aga strompelde zwoegend voort, waar zij vlug en zorgeloos ging. Ze had

de snelle voeten van een kind, en het kuische hart van een moeder. - Maar de spanning in huis werd grooter.

Eens kwam hun beider vriend, en werd door Aga in Poldi's onverwarmde zitkamer gelaten. Ze wees hem een stoel bij de tafel; toen liep ze met opgericht hoofd weg, en sloot de tusschendeur. Poldi kwam wat later binnen, onvoorbereid. - Jij hier? zei ze verwonderd, - alleen?

Hij drukte haar hand. - Ja, ik kwam even inloopen, - maar Aga heeft zeker hoofdpijn, zoodat ze me liever niet ontving. - Het trof haar dat hij zoo rustig bleef.

- Wat wil je, - je moogt weer gaan, het is hier koud.

Nu keek hij naar haar en glimlachte. - Kan de kachel niet branden, Poldi? ook niet als ik je help? - Hij rammelde met een doosje lucifers, streek er een af; zijn groote hand boog beschermend om het vlammetje heen.

Poldi bloosde, langzaam en diep. - O, we kunnen hem gemakkelijk aanleggen, als je wilt.

Ze vergaten Aga.

De kachel gloeide al gauw; ze zetten hun voeten op den breeden, blinkenden onderrand, en tuurden voor zich uit. Hun gedachten weifelden tusschen het land van het verleden en dat der toekomst. Ze wilden over het een praten, en in het andere wonen; onderwijl

proefde hun hart het goede oogenblik.

Toen schonk Poldi thee en vertelde uit haar jeugd. Ze wist dat ze nooit iets bijzonders had beleefd, maar ook het heel gewone had nu glans en beteekenis.

Na een uur ongeveer hoorde ze Aga de trap oploopen. Ze hief haar hoofd en luisterde.

-Ze gaat naar bed, - ik moet naar haar vragen.

- Waarom? ze zal hoofdpijn hebben, - blijf liever hier.

Ze glimlachte om die laatste woorden, maar stond op en liep het huis door; boven tikte ze aan Aga's deur.

- Binnen!

- Is er iets, Aga, ben je ziek?

- Neen, - ik ga naar bed.

- Zoo vroeg? - Ik moest Weversma wel ontvangen, omdat jij niet wilde.

- O. Waarom zegje dit? Je neemt mij mijn vrienden af - we zullen er niet over praten. Als Rinus was blijven leven, had je hem mij misschien ook afgetroggeld. - Maar je moet het zelf weten, - ik maak me niet meer driftig. Ik denk dat ik met Lize Becker ga samenwonen, in den Haag; Lize is altijd fair tegenover me geweest. - Terwijl Aga sprak, liep ze door de kamer, nam de sprei van het bed, schonk zich waschwater in. Poldi stond roerloos bij de deur.

Nu trok Aga haar japon uit. - Jou heb ik opgenomen, omdat je zoo zielig was, zoo be-

scheiden en afhankelijk. - Nou ja, ik verwijt je per slot niets, - neem wat je krijgen kunt. Je bent verliefd op het huis van Weversma, - het herinnert je aan het landhuis van je grootmoeder, - je zult toch nooit iets anders hebben dan een dood verleden.

- Aga!

De ander ging voort zich te ontkleeden.

- Morgen reis ik naar den Haag en praat met Lize.

Plotseling greep Poldi naar de deur en opende die; - toen vluchtte ze. Tastend en toch haastig liep ze naar beneden, bang voor Aga's stem, die haar nog zou kunnen treffen; - ze vergat het licht op te draaien. - Het was een lange tocht voor haar, naar haar eigen kamer terug; ze stootte tegen stoelen aan, voelde zich als een blinde, en haar hart deed pijn. Eindelijk zag ze Weversma weer, - hij stond bij de kachel. Ze ging regelrecht naar hem toe, en huilde tegen hem aan.

Hij hield haar met zijn linkerarm omvat, klopte met zijn rechterhand zachtjes op haar schouder. - Nou, nou, zei hij, als tegen een kind. - Aga's woorden kon ze hem niet navertellen; - hij fluisterde haar toe, dat ze die gauw moest vergeten. - En - of ze bij hem mocht logeeren? want hier kon ze onmogelijk blijven, - onmogelijk.

Natuurlijk, - hij zou zijn levenlang in koude kamers een kachel voor haar aanleggen.

- Maar was het verstandig tegenover Aga? ze moesten liever als goede vrienden scheiden. Kom, Aga was zoo kwaad niet, - een beetje heftig en gauw uit haar evenwicht gebracht, maar toch een lieve vrouw. Wat ze gezegd had? tja, - maar daar zou ze spijt van hebben.

Toen begon Poldi zich te schamen, en tersluiks haar tranen te drogen. Hoe mild en rechtvaardig was Anton, - hoeveel beter dan zijzelf. Een gevoel van groote onzekerheid overviel haar, - van bijna verloren-zijn - nooit had haar leven zoo wankel gestaan. Met een uiterste inspanning trachtte ze zich te herstellen. Ze wendde zich af, slikte een paar maal; nu moest ze iets zeggen, - maar ze was bang voor haar stem. - Ik hoop dat ik daar benoemd word, zei ze haastig en onduidelijk, - dan kan ik weg.

Toen lachte Weversma en nam haar opnieuw in zijn armen. - Kleine Poldi, ik laat je niet gaan. - Op haar mond voelde ze zijn speelsche en toch warme kus.

Ze trouwde uit Aga's huis.

Zelden was Aga fleuriger en schitterender geweest dan in die bruidsdagen.

De beide suites waren vol kleur en geur van bloemen, en aldoor opnieuw vertelde Aga dat ze - o nee, niet verwonderd was geweest,

ze kende haar Poldi en had het zien aankomen. Dat solliciteeren naar de stad, - een schijnbeweging, haar zelf onbewust misschien, - ze was zoo argeloos. Toen ze nummer één stond op de voordracht, had ze zich terug getrokken, hield de eer aan zich. Een gelukkige bruid, - ze leek jaren jonger, en zoo grappig dat ze hoegenaamd niet blasée was.

Hartelijk en zorgzaam toonde Aga zich. Kort voor de bruidsdagen had ze Lize Becker gesproken. Poldi wist niet wat haar ertoe drong, haar vriendin van den trein te halen, den dag dat Aga terugkeerde. Ze had er een samenzijn met Anton om moeten uitstellen, - maar ze glimlachte met het oude gevoel van blijdschap, zoodra ze Aga zag.

- Ben jij daar, Poldi? wat lief van je. - Aga was bleek maar beheerscht. Ja, ze zou in den Haag gaan wonen, in Lize's buurt; samen hadden ze uitgezien naar een geschikte flat. Ze wilde liefst op zichzelf blijven; den Haag had een opwekkende lucht. Ze was een beetje moe, door al dat loopen met Lize, - maar overigens best. - Toen gaf ze haar onverdeelde aandacht aan Poldi. En in dien korten rit, van het station naar het dubbele huis, herstelde zich hun geschokte vriendschap. Ze zaten naast elkaar op de breede bank van de eene huur-auto, die het plaatsje rijk was, en hun woorden waren hartelijk, maar voorzichtig. Woorden van vrouwen, die door

het leven hadden geleerd, en te behouden wisten.

- Kind, je ziet er bloeiend uit, - je zult gelukkig *blijven*, met een man als hij.

- Den Haag, zei Poldi, is een goede stad voor jou, je zult er met menschen van beteekenis kunnen omgaan. - Bloemen? ja, nu al enkele bouquetten, van leerlingen, en lelies van Ges Durooy, met een aardig briefje. - Ik ben blij dat je terug bent, iedereen vraagt naar je, Anton ook.

- Krijg ik de leiding van de feestelijkheden? Daar loopt Hetty; - dag! Wie was dat mijnheertje, dat groette? Hier kent iedereen ons. - Ges Durooy is dat nichtje van Anton, hè? waarmee je toen zoo gepraat hebt. Had ze het ook zien aankomen?

- Dat weet ik niet, - ze schrijft dat - e...

- Jawel, dat ze *nu* al van je houdt.

Poldi bloosde. - Hoe raad je dit? zei ze zacht; - maar daarop gaf Aga geen antwoord.

- Is het druk geweest, Poldi? je mag je niet teveel vermoeien. Ik voel me de moeder van de bruid.

- Maar ik wil niet dat alles op jou neerkomt. Morgen neem ik afscheid van de school - kon ik dat maar overslaan.

Zoo kwamen ze thuis. De zon scheen stralend door de heldere ruiten.

En Aga hernam haar oude heerschappij. Ze ontving de gasten in haar kamers; ze droeg nog

steeds zwart, maar dat flatteerde haar. Niemand kon beter dan zij de schoolkinderen op hun gemak zetten, die hun ‘juffrouw’ een geschenkje kwamen brengen. Ze sprak met glimlachende verteedering over Poldi, verontschuldigde haar bij afwezigheid: ‘De bruid is in conferentie met den behanger’. Dan schikte ieder zich tot wachten, en liet zich prettig bezighouden. De conferenties duurden soms lang: Poldi sliep 's middags een uurtje, of wandelde met haar bruidegom.

Den dag voor haar huwelijk stond ze met Anton in de open tuindeuren. De lichte zomeravond kwam langzaam nader. Ze legde haar kleine hoofd tegen zijn arm. - Waarom heb je toch mij gekozen, vroeg ze, er waren zooveel vrouwen, en dan - Aga.

Hij antwoordde niet, luisterde naar haar gedachten.

- Aga, ging ze voort, - ik houd van haar. Ze is onstandvastig als de lentezon, maar even bekoorlijk.

- Grillig, zei hij.

- En ik.... Maar ze kon nooit goed over zichzelf spreken, en had daar ook geen behoefte aan.

Hij legde zijn vrije hand tegen haar wang.

- Jij bent als de vlam van een kaars, die nooit flikkert.

- Op datzelfde oogenblik praatte Aga met Van Bosse. - In dien tijd kwam juffrouw Wig-

gers iederen middag bij ons thee drinken, - weet u nog?

Hij knikte. - En ik vergeleek haar met een grauw nachtuiltje, dat om de lamp vloog.

Aga glimlachte. - Tja! zei ze.